

ЯНКА КУПАЛА

ВИБРАНЕ

ЯНКА КУПАЛА

ВИБРАНЕ

ПОЕЗІЇ

З білоруської

КИЇВ
ВИДАВНИЦТВО
ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ
«ДНІПРО»
1982

С (Біл)
К92

*У кнігу класіка беларускай
літаратуры Янкі Купалы
(1882-1942) увайшлі лепшыя
вершы і паэмы ў перакладах
вядучых украінскіх паэтаў.*

*Выданне прысвячаецца 100-годдзю
з дня нараджэння выдатнага паэта.*

Упорядкування,
передмова та примітки
РОМАНА ЛУБКІВСЬКОГО.

К $\frac{70403-182}{M205(04)-82}$ 182.82. 4702120200.

© Видавництво
«Дніпро», 1982 р.

ВЕЛИКИЙ ПІСНЯР БІЛОРУСИ

Сто років тому, 7 липня (25 червня за старим стилем) 1882 року, в сім'ї безземельного білоруського селянина Домініка Луцевича народився син, якого назвали Іваном, а попростонародному — Янкою. Як згодом згадував поет, дитячі та юнацькі роки він провів, «тиняючись по Борисовському та Мінському повітах». Річ у тім, що в пошуках оренди (предків Домініка Луцевича зігнали з землі князі Радзівілли) його сім'ї доводилося часто переїжджати з місця на місце. Наче в калейдоскопі, змінювалися місця проживання. Постійні переїзди негативно позначалися на освіті юнака, а злигодні спричинилися до того, що майбутній поет «до 21 року хазяйнував дома: орав, косив, рубав дрова».

Та, незважаючи на господарську зайнятість, Янка багато читає і навіть сам пробує складати вірші. Ті перші віршові спроби писалися польською мовою. Але революційні прокламації, твори Францішка Богушевича, що випадково потрапили на очі, роблять переворот у свідомості юнака: він вдається до зневажуваної, осміюваної — «мужичої» мови свого народу; тож і не дивно, що перші, найраніші твори поета, написані по-білоруськи, звучать як протест проти соціального і національного поневолення. Правда, сила цього протесту зводиться поки що до констатації понурої дійсності, до порівняння соціальної несправедливості з ніччю, темрявою, котра неминуче мусить розвіятись. Юний поет вважає, що досить тільки зірвати «закляту квітку» — квітку папороті, що розпускається дивоквітом серед купальської ночі — і щастя прийде само по собі. Він навіть обирає собі псевдонім *Янка Купала*... Та дуже швидко переконується: шукати вогняну квітку треба не в хащах борів, а в глибинах людського життя. І не для себе, а для трудящого люду, якому протягом століть судилося нести нестерпне ярмо неволі, відмовлено було в праві «людьми зватись»...

Якщо йти за логікою свідомо обраного молодим поетом літературного псевдоніму, то таки треба згадати і чорну ніч поневолення, і поблиски променів надії, — був рік 1905-й, коли під віршем «Мужик», опублікованим 15 травня у газеті

«Северо-Западный край», з'явилося невідоме досі читачам ім'я — Янка Купала.

І час, і обставини, і навіть назва першого друкованого твору дебютанта видаються значущими прикметами народження нової білоруської літератури: із приходом Я. Купали, чи завдяки йому, розкрилися небуденні таланти Цьотки, Максима Богдановича, Якуба Коласа... Але Янка Купала був її фундатором, її архітектором та будівничим, тим *першим* для культури кожного народу, яким у росіян є Пушкін, в українців — Шевченко, в поляків — Міцкевич, у словаків — Гвездослав...

Своєрідність місця, яке займає Я. Купала в білоруській літературі, можна визначити словами його великого сучасника і послідовника Якуба Коласа: «Творчість Я. Купали, незважаючи на жанрову різноманітність, уявляється мені однією книгою, навіть однією піснею про працю народу.

Половина цієї пісні — гнівна й сумна: це твори дожовтневого періоду, коли поет сміливо і беззастережно прийшов у табір борців за соціальне і національне визволення рідного народу.

Друга половина — радісна та бадьора, сповнена пафосу творення. Вона прозвучала в той знаменний час, коли білоруський народ отримав державність і під випробуванням керівництвом партії почав рух до соціалізму і далі — до комунізму».

Так, творчість Янки Купали — художній літопис надзвичайно складного й напруженого сорокаріччя. І тільки талантові могутньої потужності, багатоосяжності, — а саме таким і був талант Я. Купали, — вдалося підняти на своїх крилах, явити здивованому світові те, що здавалося непосильним, мовби заклитим кимось на сонливість, непоказність, одвічну мовчазність.

Білоруська література докупалівського періоду нагадувала, можна б так сказати, кладовище, на якому — могили без пам'ятників і пам'ятники — без могил. Але те, що збереглося, що ввійшло в золотий фонд білоруської літератури, те, на чому виростав молодий Я. Купала, було не тільки джерелом творчості (як і народна пісня), а й школою і майстернею водночас. Усе, чим жив білоруський селянин — «мужик» (а в широкому розумінні — весь народ), стало змістом, пафосом, настроєм, ладом поезії Я. Купали. До побаченого, пережитого під час поневіряння «в людях» додається розуміння гострої необхідності об'єднати зусилля молоді білоруської інтелігенції, згуртувати її ідейно. Таку

можливість певною мірою давала робота в редакції білоруської газети «Наша нива». Однак діяльна, пристрасна натура поета прагне ширших обріїв. Янка Купала переїжджає до Петербурга, де продовжує навчання, входить в середовище прогресивної білоруської та російської інтелігенції. Тут, у столиці царської імперії, виходить перша збірка поета, названа скромно, але й промовисто «Жалійка» (1908), а через два роки — «Гусяр». Воістину устами поета заговорив сам народ, і голос цей був щирим, невідомим.

Це був голос соціального протесту, відвертий заклик до боротьби, «пісня вільної людини» — не дарма однойменний вірш поета розцінювався царською цензурою як «антидержавний»: у ньому, мовляв, «не можна не помітити відкритого спонування до дій явно бунтарських». Гуманістичне спрямування лірики Я. Купали, його «сонцелюбність» («Землі і сонцю низько поклонюся — я син землі і сонця вільний син») одразу поріднили пісняра Білорусі з творчістю його великих сучасників Максима Горького, Івана Франка, Лесі Українки. У могутньому рухові поневоленої юрми, яка прагне «людьми зватись» («А хто там іде?»), відчувалася потужність ходи Шевченкового «Косаря» та громові відлуння «Каменярів» Франка. Не випадково в листі до М. Коцюбинського та в інших відгуках Максим Горький високо оцінив вірш «А хто там іде?», відзначаючи, що цей «білоруський гімн» свідчить про велике майбутнє цілого літературного напрямку, який репрезентують Купала і Колас.

Треба сказати, що й самому «білоруському гімну» судилася велика й славна доля. Він перекладений майже на сто мов народів світу, а його вплив на творчість видатних поетів ХХ століття незаперечний. Так, закарпатський поет-революціонер Дмитро Вакаров називав своїми літературними вчителями О. Пушкіна, М. Некрасова, Ш. Петефі, Я. Неруду, П. Безруча, Я. Купалу; саме під могутнім купалівським впливом він написав вірш «Лісоруби», перейнявши, як свідчать сучасники, від Купали «чимало поетичного „реманенту“ — образів, ідей»...

Згадується слова видатного литовського поета Людаса Гіри про те, що вірш Купали «А хто там іде?» «є справжньою перлиною у світовій поезії, одним із найвидатніших гімнів людства, що пробуджується».

Восени 1912 року, після закінчення навчання в Петербурзі, Я. Купала повертається до Вільна, в редакцію «Нашої ниви». Через рік (1913) виходить третя збірка його поезій «Шляхом життя». Як молодий витязь, Янка Купала виводить

білоруську літературу на високі світові орбіти, позбавляючи її фактографічної приземленості, описовості, дидактичності, плакатності та книжності. Його громадянське сумління та одержимість новатора відкривають не тільки нові ідеї, а й нові форми, жанри, ритми й тони, і все це відзначається нечуваною довершеністю, незвичним стилістичним блиском. Легко помітити, що й сама піснярська сутність Я. Купали стала іншою, ніж це було в ранніх віршах.

То не свисти зимової віхоли
Над землею шумлять і гудуть,
То мучителі злобно задихали,
То в кайдани робітних кують...

*«З пісень про неволю».
Переклад Д. Павличка*

У цьому суворому ладі, в грізних інтонаціях відчувалися підземні революційні струси, які вже хитали царською імперією. А тим часом на горизонті виростає примара першої імперіалістичної війни, і з-під пера Я. Купали народжується цикл «Пісні війни», який за силою гуманістичного звучання, гостротою заперечення братовбивчої бойні у світовій поезії можна поставити поруч із «Кривавими сонетами» Гвездослава, з антивоєнними, написаними вже на схилі віку, публіцистичними віршами Франка.

Перемогу Великого Жовтня Я. Купала зустрів у Смоленську. Він рвався до рідного краю, але тим часом білоруські землі переходять від «чужаків» до «чужаків» — з рук кайзерівських окупантів у захланні лапи пілсудчиків. І тільки після встановлення Радянської влади в Білорусії Я. Купала замість сумовитої «жалійки» бере в руки голосну сурму, якою закликає народ до нового життя, до творчості. Двадцять радянських років — це знаменна доба в житті і творчості Янки Купали. Вони диктують поетові нові теми, ідеї, навіть нові поетичні образи. Одна за одною з'являються збірки поезій: «Пісня будівництву», «Білорусії орденоносній», «Від серця до серця». Вони здобувають резонанс серед найширших читацьких кіл, а завдяки перекладам, насамперед мовою братнього російського народу, виходять на широку всесоюзну арену. Поет виявляє виняткову увагу до індивідуальності своїх персонажів (вірш «Олеся», поема «Над рікою Аресою») і цим стверджує розквіт особистості, багатство народної душі, які так чудово розкрилися в радянську епоху.

1925 року в Білорусії та в інших республіках було широко відзначено двадцятиліття літературної діяльності Янки Купали. Уряд БРСР присвоює письменникові звання народ-

ного поета Білорусії, а в 1928 році його обирають дійсним членом Академії наук СРСР. Сповнений синівської вдячності за любов і пошану, за розквіт рідної землі, Я. Купала у вірші «Спасибі народу за пісню» скаже:

...Народна і дума, і казка
Дала мені сили немало,
А молодість прагнула ласки,
А молодість ласки не знала.

...Життя стало радісне, світле,
Нові вже пісні мої, думи,
Душа оновилась, розквітла,
Не знаючи горя і суму.

...Спасибі народу за пісню,
Що нас надихає й навчає.
Ту пісню співав я в дні грізні
І зараз весну прославляю.

Переклад Д. Білоуса

Обрії поетової творчості дедалі ширшають. Перекладач «Інтернаціоналу» і «Слова о полку Ігоревім», поет-інтернаціоналіст, тонкий цінитель «Махабхарати», «Давида Сасунського», палкий шанувальник Пушкіна, Словацького, Конопницької, Я. Купала виступає на захист цивілізації перед загрозою фашизму. Його вірш «Іспанія вільною буде!» стоїть в одному ряду з антифашистськими творами Н. Вапцарова, Л. Новомеського, С. К. Неймана, В. Броневського.

«Білоруської пісні владар» з радістю зустрів незабутні вересневі дні 1939 року, коли Червона Армія визволила західноукраїнські та західнобілоруські землі від польсько-шляхетського гніту. Він пише цикл «На західнобілоруські мотиви», в якому славить торжество історичної справедливості. Вірші цього циклу звучать як пересторога загарбникам, грізне попередження всім, хто зазіхає на волю і незалежність Вітчизни. І коли на нашу землю підступно вторглася фашистська орда, голос Янки Купали набирає сталеві сили, гнівно звучить на всеслов'янському мітингу в Москві.

Перебуваючи в евакуації, письменник не припиняє творчої, наукової і громадської праці. Він пише пристрасні поезії та памфлети, під зверненням «До братів-слов'ян» ставить свій підпис поруч із підписами Рильського та Довженка.

«Якщо ворог зірве яблуко, достигле в нашому садку, воно вибухне в його руках гранатою!

Якщо він зріже жмут нашого важкого колосся, зернята вилетять і знищать його свинцевим дощем!

Якщо він підійде до наших чистих студених криниць, вони пересохнуть, щоб не дати йому води!» Ці слова Я. Купали з його статті, опублікованої в «Правде» 18 липня 1941 року, і сьогодні вражають.

На жаль, не довелося народному поетові Білорусії дочекатися Перемоги. Його життя трагічно обірвалося 28 червня 1942 року...

Пісняр оновленої Радянської Білорусі, Янка Купала один із перших проклав золоті мости від свого народу до народів великого Радянського Союзу. У віршах «Грузія», «Джамбулу», «Сонячному Шота Руставелі», «Пам'яті Сулеймана Стальського» він славить братерство народів і літератур.

У 30—40-і роки Купала часто бував на Україні, зустрічався з українськими письменниками. Щиро зізнався: «Українську літературу я люблю, можливо, більше, ніж будь-яку іншу. З українських поетів, звісно, найбільше люблю Шевченка, з сучасних — Тичину...» Спілкування з П. Тичиною, М. Рильським, Т. Масенком плідно позначилося на активізації білорусько-українських літературних зв'язків. Янка Купала своєю діяльністю — творчою, громадською, перекладацькою — у цій благородній справі був яскравим прикладом. Він перекладає поему В. Поліщука «Ленін», редагує прозові й поетичні переклади з української літератури. 1929 року його було обрано дійсним членом Академії наук УРСР. І як тут не згадати слів М. Рильського: «Україна, скажу не перебільшуючи, була для Янки Купали немовби другою батьківщиною».

Українська тематика, колорит, образи українського фольклору притаманні таким творам Я. Купали, як «Я козак — та не той», «Я бачив», поемі «Бондарівна», проникливому й життєствердному віршу «Україна».

Джерело Купалиної любові до України — творчість Шевченка. Іще в дитинстві Янка прочитав Шевченкового «Кобзаря», і, як потім сам зізнався, магічна дія Шевченкової поезії спонукала його до творчості, до усвідомлення себе як сина поневоленого народу, до рішучого вибору — писати рідною мовою.

Без перебільшення можна сказати, що під знаком Шевченка зріс, розвився і розквітнув талант Я. Купали як народного поета; образ Шевченка займає особливе, значне місце в творчості великого пісняра Білорусі.

У 1909 році Я. Купала пише два твори, що гідно започаткували білоруську поетичну шевченкіану: «Пам'яті Т. Шевченка (25 лютого 1909 р.)» та «Пам'яті Шевченка».

У першій із цих полум'яних присвят білоруський поет відзначає воістину безмежний вплив революційної музи Кобзаря на найширші суспільні верстви:

На південь, на північ, на схід, захід сонця,
На струнах людських душ твій грає «Кобзар»,
У хаті, в палаці, в тюрмі, у корчомці
Ти будиш серця, ніби дзвоном дзвонар.

Переклад С. Крижанівського

Ці мотиви поглиблюються у вірші «Пам'яті Шевченка», в якому Я. Купала називає Кобзаря батьком не тільки українців, а й білорусів. Образ Шевченка надихнув Я. Купалу на створення поеми «Тарасова доля». Риси спорідненості між Т. Шевченком і Я. Купалою дуже глибокі. Максим Горький свого часу зауважив, що він не знає іншого поета, крім Янки Купали, який би так повно й проникливо використав творчі принципи Кобзаря...

Янка Купала належить до найактивніших (після Максима Богдановича) популяризаторів ідейно-художньої спадщини Шевченка в Білорусії. Вже на самому початку своєї літературної діяльності він переклав «Думку», «Гоголю» та інші твори Кобзаря. У післяжовтневий період Я. Купала редагує свої давні переклади з Шевченка, захоплено працює над новими. Під його пером незрівнянним блиском засяяли «Сон», «Заповіт», «Кавказ», «Катерина», «Тарасова піч», «Іван Підкова». Власне, більшість із перекладених Я. Купалою творів Шевченка лягли в основу організованого та відредагованого ним разом із Я. Коласом першого повного білоруського «Кобзаря» (1939).

У радянський час твори Я. Купали на Україні публікуються багатотисячними тиражами, в перекладання творів пісняра Білорусі вкладали свій талант не одне покоління українських поетів. Образ свого побратима Максим Рильський втілює у віршах, що складають своєрідний поетичний триптих: «До Янки Купали», «Янці Купалі», «Янка Купала». В останньому з них є такі прекрасні рядки:

Хто знав його — ніколи не забуде
Очей його людської теплоти;
Він лицар був високої мети,
Він ворог був лукавства і облуди.

Він нас учив найглибше поважати
Святиню роботящої руки,—
І увійшов наш Янка у віки,
Як образ Білорусії крилатий.

Таким входить народний пісняр Білорусії і в храм світової культури.

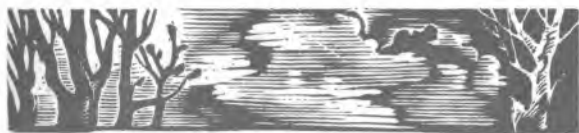
...Перші промені гарячого липневого сонця освітлюють величезну галявину в селі В'язинці неподалік дерев'яної хати, де 100 років тому народився Янка Купала. З навколишніх сіл, із міст, із столиці Радянської Білорусі, з найдальших куточків землі прибувають люди на традиційне купалівське свято поезії. Мудра народна традиція в наші дні окрилюється глибоким розумінням творчості поета-співця, що створив величний образ білоруського народу, що в своїх віршах, поемах, п'єсах, публіцистиці, епістолярії відкрив багатство народної душі. Йдуть люди, йдуть щасливі білоруси, і серед них — поети сьогодення, нащадки та послідовники Я. Купали. Вся творчість Янки Купали звучить нині як гімн боротьбі за людину і народ, за красу і мрію, за торжество гуманістичних ідеалів.

Роман ЛУБКІВСЬКИЙ

ПОЕЗІЇ

А ХТО ТАМ ІДЕ?

*А хто там іде, а хто там іде,
Хто громадою рокотно гуде?
— Білоруси.*

*Що ж несуть вони, кістяки живі,
На худих плечах, на руках в крові?
— Свою кривду.*

*А кому ж вони з-під онуч та шматъ
Тую кривду-біль хочуть показать?
— Всьому світу.*

*Хто ж то їх навчив, не один мільйон,
Кривду-біль нести, хто прогнав їх сон?
— Біда, горе.*

*А чого ж, чого захотілось їм
Битим, топтаним, темним та глухим?
— Людьми зватись.*

1905—1907

МОЯ ДОЛЯ

Моя доле, важка доле,
Щоб ти луснула була!
Щоб од мене в чисте поле
Ти назавжди утекла!

Чом же ти, похмура й люта,
Мені щастя не даш?
Чом, гірка, немов отрута,
Мені смерті не пошлеш?

Так мене постійно мучиш,
Ніби душу в пеклі чорт;
Так ти серце моє сушиш,
Що вже висох я, мов хорт!

Не давш ти супокою
Ні вночі, ні вдень мені.
Тінь небіжчика! За мною
Водиш помисли сумні.

Де не вирвусь, не полину,
Щоб хоч трохи ліпше жить,
Позад себе оком кину —
Моя доля вже біжить.

Скрутить, збурить, скаламутить,
Наче воду хто колом,
І нашле біду, й засмутить
Неочікуваним злом.

І життя немилим стане —
Згинути б мені ту ж мить.
А на серці — рани, рани,
Так болить воно, болить.

І так хочеться упасти
Десь у прірву, в тьму ночей,
Щоб не бачити — пропасти —
Ані сонця, ні людей!

Ось так доля, моя доля,
Щоб ти луснула була!
Щоб од мене в чисте поле
Ти назавжди утекла!

15 липня 1904 р.

МУЖИК

Життя моє трудне й нужденне,
І, скільки світу, кожен звук
Гордити мною, кпіти з мене,—
Бо я мужик, дурний мужик.

Я підписатися не вмію,
Не ходить гладко мій язик,
Бо вічно я орю та сію,—
Бо я мужик, дурний мужик.

Я з праці хліб свій добуваю,
Зношу лайливий, грубий крик.
Я рідко-рідко свято знаю,—
Бо я мужик, дурний мужик.

Нема за що купити солі,
Ні залатати черевик,
І діти в мене босі й голі,—
Бо я мужик, дурний мужик.

Залиті потом мої очі,
Світ радості для мене зник,
Як віл, працюю дні і ночі,—
Бо я мужик, дурний мужик.

Як занедужаю — лікую
Я сам себе, мов чарівник,
Без лікарів я вік вікую,—
Бо я мужик, дурний мужик.

Така мені за все подяка,
Що мушу жити, наче дик,
І згинути, як той собака,—
 Бо я мужик, дурний мужик.

Та скільки я ще жити буду,
Слуга панів, слуга владик,
Ніколи, браття, не забуду,
 Що я людина, хоч мужик.

І кожен, хто мене питає,
Лише один почує крик:
Хоча мене всяк зневажає,
Я житиму, бо я мужик!

1905

ЧОГО Я ХОТІВ БИ

Побратимів багатих мені
Не потрібно — я відаю їх! —
За божками летять, як дурні,
А всім іншим — погорда і сміх.

Я не хочу сидіть за столом
З паничами — принизлива гра:
Обмине тебе келих з вином,
Пригадається кривда стара.

Я не хочу дівочих принад,
Нижніх пестощів білих грудей.
Студенить мені серце, мов град,
Зрада, хитрість огнистих очей!

Та любов пропадає в ганьбі,
Розвівається, начебто мла...
Тут клянеться в коханні тобі,
А тут іншого вже обняла!

Я не хочу ясного життя,
Де народ стільки горя терпить,
Де жебрачити ходить дитя,
Що не має розради й на мить.

Вселитись не хочу я там,
Де біда, сльози, скарги навкруг,
Де в неволі так тяжко братам,
Де завмерли і сила, і дух!..

Гей, сказати б, що мучить мене?
Що я хочу, чого б я жадав?
За що б горе прийняв не одне?
За що б серце згорьоване дав?

Ну, так знайте, чого б я хотів:
Щоб не згинула пісня моя,
Щоб народ її в серці пригрів
Та щоб внав, чим та пісня сія!

1905

І ЯК ТУТ НЕ СМІЯТИСЬ...

На нашім хитрім світі
Усяк живе народ:
Одне живо по-людськи,
Другий живе, як скот.

Один одним гендлюють,
Купують, як той квас,—
Один одного водять
За ніс, бува, не раз.

І як тут не сміятись
І правди не сказать:
На світі гав багато,
Та нікому стрілять.

*

Ось пан на парі мчитьсь,
Вся збруя мерехтить!
І коники обмиті,
І панський лоб лицить.

В очах пиха, погорда,
І ніс усе дере,
А був же нещодавно
Овечим гендлярем.

І як тут не сміятись
І правди не сказать:
На світі гав багато,
Та нікому стрілять.

Лихвар ось купу грошей
З процентів назбирав
І фабрику поставив,
Заробок людям дав.

Людей дві сотні в нього,
Тяжкий їх мучить гніт.
А здирця ненажерний
Кривавий смокче піт.

І як тут не сміятись
І правди не сказать:
На світі гав багато,
Та нікому стрілять.

★
Ось лікар, пан вельможний,
Усіх лікує вмент.
І немічних заводить
В окремий кабінет.

Постукав та послухав,
Став грошей вимагати.
А був студентом — бідним
Ішов допомагати...

І як тут не сміятись
І правди не сказати:
На світі гав багато,
Та нікому стріляти.

★
Ось ксьондз, служитель божий,
Щодня повчає люд,
Щоб у костьол ходили,
Щоб не грішили тут.

Щоб до чужої жінки
Часом не йшли нічним,
Допомагали бідним,
А сам?.. та бог із ним!

І як тут не сміятись
І правди не сказати:
На світі гав багато,
Та нікому стріляти.

★
Ось окопом пузатий
Резо, як віл в хліві,
Хоч глуду й на копійку
Не має в голові.

Ідає без упину
Соляк у всякий час;

А сам же нещодавно
В селян тих євині пас.

І як тут не сміятись
І правди не сказать:
На світі гав багато,
Та нікому стрілять.

*

Ось шляхтич, ласий трутень,
Здобувши вищий стан,
Кандьором душу мучить,—
І вже віц, бачте, пан...

Біднішому він брату
Не подає руки,
Хоч ноги в такі самі
Взуває личаки.

І як тут не сміятись
І правди не сказать:
На світі гав багато,
Та нікому стрілять.

*

Ось мужичок — обрали
На старшину його,—
Як чорт, перемінився,
Не впізнає свого!

З урядником у змові
І з писарем улад,
Він бідняків, як липку,
Обдерти завжди рад.

І як тут не сміятись
І правди не сказать:
На світі гав багато,
Та нікому стрілять.

*

Тепер свої примовки
Покину я на час,
Бо багатьом мотив цей
Не до смаку якраз.

Бо як то кажуть: шапка
На злодії горить,
Чи — поросся хто вкраде,
Тому в ушах пищить...

І як тут не сміятись,
Як правди не сказать:
На світі гав багато,
Та нікому стрілять.

1905

З ПІСЕНЬ ПРО БИТВИ

Суремлять сурми клич до бою,
Вітри разносять їхній дзвін.
Той поклик піснею палкою
Відлунює з усіх сторін.

Про славу-чудо грають сурми,
Про щастя рівне для всього
Народу... Звуть ламати тюрми,
Звуть... ох, багато до чого!..

Та дзвонять надаремно труби,
Народ обдурений притих.
Той спить, а той боїться згуби —
Розпука й жаль скувала всіх.

Лиш кат радіє, він крадеться
Шакалом до невинних жертв,—
На трупах, наче вовк, сміється,
Здається, весь би світ пожер.

Дзвяться страшно на ту силу,
Що гине в цугах-ланцюгах.

Ах, краще вже лягти в могилу,
Ніж знати цього світу жах.

І ходиш, наче спопелілий,
І крикнути хотів би ти —
Та так, щоб світ здригнувся цілий:
Де правду, волю де знайти?!

А сурми грають клич до бою,
Вітри разносять їхній дзвін.
Той поклик піснею палкою
Відлунює з усіх сторін.

30 березня 1906 р.

ПОЕТАМ

Поети вчать, як треба жити,
Багатим бути, а самі ж
І на підшви заробити
Не вміють нещасливий гріш.

Натхнені добрiстю й красою,
Оспівують блаженний рай.
Та ситий піснею самою
Не будеш ти, хоч як співай.

Тихіше, милі! Міру мати
Повинні співи голосні,—
Бо вік наш хитрий — оплювати
Готовий почуття й пісні.

31 січня 1906 р.

НЕ КЛЯНІТЕ МЕНЕ

За печальні пісні
Не кляніте мене,
Бо ж і так у вогні
Моє серце сумне.

Кров од болю кипить,
Мучить мука німа,
Ні на мент, ні на мить
Сну про щастя нема.

Я не можу здолать
В серці горя й жалю,
Шум плачів і проклять
Я думками ловлю.

Я не можу знести
Цей гидкий маскарад,—
Співи щастя вести,
Як ридає мій брат.

Скільки горя і сліз
Бачу всюди й завжди,
Скільки сам переніс
Я нещастя й біди!

Он стоїть удова,
В зорі смуток-туман,
В струп'ї вся голова,
А на плечах — лахман.

Руку, мов неживу,
Простягає мені:
«Пожалійте вдову,
Згинув муж на війні».

І тут сльози кап-кап!
Доле, не доведи...
Що ж ти, брате, ослаб,
Кпи з чужої біди!

Ось гуляє багач,
Аж палата дрижить,
А під брамою плач —
Там сирітка стоїть.

Стужа нею трясє,
Мов нагайкою тне,
Вітер скарги несе
І квиління сумне:

«Тут проходив народ,
Молоді та старі,
Проти гніту й знегод
Тут ішли бунтарі.

Тато з ними пішов —
І донині нема...
Стигне з холоду кров,
Сипле снігом зима.

А мене багатій
Вигнав з хати на сніг,
Де ж ти, батечку мій,
Де знайду я нічліг?!»

І тут сльози кап-кап!
Доле, не доведи...
Що ж ти, брате, ослаб,
Купи з чужої біди!

Знову стогін... Жебрак
Під вікном, наче тінь;
Без ноги, неборак,
Повен жальних болінь.

Він стискає п'ястук,
Тягне пісню хрипку,—
Скільки злигоднів-мук
Пережив на віку:

«Відробив я панам,
Відслужив сорок літ,—
Став на службу дитям,
А сьогодні я — дід!

Гарував я щодня,
Не зважав на батіг,
Працював за коня,
Рано встав, пізно ліг.

Я орав, я косив,
Я канави копав,
Ліс рубав і возив,
Битий, кров'ю спливав.

Йшла робота вогнем...
А мій пан не тужив:
Багатів з кожним днем,
Смачно їв, смачно пив.

А я чахнув, бідак,
Був голодний, як вовк,
Та служив вірно так,
А тепер...» І замовк.

Тільки сльози кап-кап!
Доле, не доведи...
Що ж ти, брате, ослаб,
Кпи з чужої біди!

Та за скорбні пісні
Не обсмійшуй мене,
Бо ж і так у вогні
Моє серце сумне.

15 квітня 1906 р.

РОЗІЙШЛИСЬ В ЛІСАХ ТУМАНИ

.
Розійшлись в лісах тумани,
Ниви затремтіли,
Затремтіли злі тирани,
Що біду створили.

Зашуміли, заgrimіли
Пісні на все поле:
«Довго, довго ми терпіли —
Встань же, наша доле!»

Подивіться, що за диво!
■ Нарікають доволі —
Буйно зійде наша нива,
Буде хліба й волі.

Де тримали люд в полоні
Пани проклятуці,

Де казенні, в забороні,
Зеленіли пущі,

Де були одні пустелі,
Сосни корчуваті,—
Будуть там поля веселі,
Світло буде в хаті.

І знайде свою відвагу
Дух людський і сила,
Встане воля з ясним стягом,
Зійде зірка мила.

.
Вірте пісні — скоро, скоро
Буде день повстання,
Над людським могутнім морем
Правди панування.

У борні впадуть тирани,
Але ми не зляжем,
Понесем криваві рани,
А своє докажем.

Наше горе, наші сльози,
Кров, поти солоні
Стануть в спеку і в морози
В нашій обороні.

І з грудей полине в люди
Пісня-чарівниця,
Без наруги, без огуди,
Мов крилата птиця:

«Смерть тому, хто хліб-шкурину
Видирає з люті!
Смерть тому, хто на людину
Ладить пута куті!»

2 червня 1906 р.

ЗА ШМАТОК ХЛІБА

За шматок хліба, чорного хліба,
Бідак свою душу дає,
Топить у рабстві мрії й надії,
Життя безталанне своє.

Щоб подолати злидні та голод,
Він мусить забути навек
Людяність, думи ясні й високі,
І все, чим живе чоловік.

Царський невільник, панський невільник,
Цареві і пану слуга:
Тому солдатом, тому пахолком
Він служить під свист батога.

Мусить на інших він працювати,—
Якщо ти комусь не вгодив,
Плюнуть погiрдно, виженуть з хати —
Ходи ж ти собі, як ходив...

Музика, співи ллються з палацу —
Гуляють за труд бідаків.
Мучиться вбогий в думках щоденних,
Щоб голод зі світу не звів.

11 червня 1906 р.

МОЯ ЕПІТАФІЯ

Тут лежить Янук Купало,
Що пісні складав,
Сумував, сміявся мало,
Все голодував.

Тихим бути бiс поплував,
Та не був він катом,
Ненáвидів чорні пута,
Мужика звав братом.

Без землі весь вік тинявся
Гiрше худобини,

Ось нарешті дочекався,—
Дали три аршини.

Як комусь оце в приміті,
Хай попросить бога,
Щоб йому хоч на тім світі
Та була підмога.

12 червня 1906 р.

НАД КОЛИСКОЮ

(Наслідвання)

Спи, маленький мій синочку!
Не зори з-під вій;
Світить місяць в холодочку,
Ти ж про долю мрій.

Спи, ще нічка повна цвіту,
Ходить по землі;
Спи, бо ще не знаєш світу,
Люленьки-люлі!

Підростеш, зазнаєш горя,
Гіркоти й нужди,
Юні сили зломить змора,
Спека, холоди.

І неправдонька спіткає,
І людські жалі.
Спи, синочку! Місяць сяє,
Люленьки-люлі!

Підростеш — і мусиш ноги,
Як і всяк мужик,
Замотати в дрантя вбоге,
В личаки із лик.

В личаках хлібця попросиш
На нужді людській;
Спи, ще їх поки не носиш,
Рідний синку мій!

Поведу тебе до пана,
Поставлю служити.
Там од вечора до рана
Будеш ти робити.

За свиньми та за сохою,
На чужій землі;
Спи, ще поки не слугою,
Люленьки-люлі!

А заплату небагату
Видадуть пани,
Будуть сипатись в заплату
Щедрі стусани.

Очі кров позаливає,
Стерпнуть мозолі;
Спи, покіль знуцань немає,
Люленьки-люлі!

Потім підеш у солдати,
В царську ярмину,
За тридцятую від хати
Дальню далину.

Будеш хвацький забіяка,
З кров'ю на чолі;
Спи, ще поки не вояка,
Люленьки-люлі!

А повернешся до батька,
Батько бідний сам,
Підеш в найми, небагатько,
Гнутися панам.

Не догодиш — пан багатий
Прожене з землі!
Спи, як ще не гонять з хати,
Люленьки-люлі!

Ти ж не кинешия в канаву
В горі та в біді,—
Красти вивчишия на славу,
Будеш пан тоді...

Що? З напасті не пропасти
У своїм селі!
Спи, бо ще не вмієш красти,
Люленьки-люлі!

У великі, синку, люди
Вийдеш з бідноти,—
Шаблю звісиш через груди,
Стражник будеш ти.

Будеш катом ти над братом,
Що людські жалі!
Спи, ще поки ти не катом,
Люленьки-люлі!

Будеш пан великий з виду,
Шельма поліцай,
Зустрічать тебе я вийду,
Не забудь, вітай.

Чужаком ввійдеш до хати
На своїй землі.
Спи, ще поки поруч мати,
Люленьки-люлі!

26 червня 1906 р.

МОЯ МОЛИТВА

Я буду молитись і серцем, і думами,
Душею складу я молитви малі,
Щоб чорна недоля з метелиці шумами
Вже більш не ходила по рідній землі.

Я буду молитись до ясного сонечка,
Взими зігрівати малих сиротин,
Привітно по житніх гуляючи гонечках,
Частіш заглядати до темних хатин.

Я буду молитись до хмари з гримотою,
Що дико лютує в нічний дощопад,
Нехай змилюється вже над голотою,
Не гонить на неї і холод, і град.

Я буду молитися зорям щоніченьки,
Що гасять себе і летять в далину,
Бо чув, якщо з неба скотилась
зірниченька,—
З життя хтось відходить у темну труну.

Я буду молитись до ниви до милої,
Щоб ліпшим врожаєм платила за труд,
Заходила б з хлібом до хати похилої,
І вгледів надію натруджений люд.

Я буду молитись і серцем, і думами,
Душею складу я молитви малі,
Щоб чорна недоля з метелиці шумами
Вже більш не ходила по рідній землі.

5 липня 1906 р.

Я БАЧИВ

Я бачив, як вітер у полі гуляв,
Як землю він рив і берізку хитав,
Заносив піском сіножаті родючі,
Ламав на берізці гілки біля кручі.

Я бачив, як яструб голубку забив,
І виклював серце, і кров з неї пив;
Як вихор розвіяв кістки у долині;
Як голуб сумний воркував в самотині.

Я дівчину бачив у полі хистку,
Як бігла нещасна, пірнула в ріку!
І слід той загладили хвилі бурхливі,
Лиш вільха шуміла про очі зрадливі.

Я бачив усе це й від муки стогнав,
І більш я веселих пісень не співав,
Я плакав гіркими слізьми без упину,
Згадавши берізку, голубку, дівчину.

15 серпня 1906 р.

ЩАСТЯ

Туманна примара нас вабить облудно,
І щастям у нас вона зветься.
Та трудно її нам піймати, ой, трудно,
Хоч близько, так близько, здається...

Одним оте щастя — багатство, розкоші,
А іншим — порядок і згода.
Одним оте щастя — то золото й гроші,
А іншим — коханої врода.

Той рветься до слави, той хоче змагатись,
Той — серце від світу сховати,
Той дикою піснею хоче озватись,
Той — рідні пісні заспівати...

І мріємо, мріємо цілими днями,
Все марно і все безнадійно...
А сльози чужі, що течуть перед нами,
Чи спати дадуть нам спокійно?..

18 серпня 1906 р.

НАД СВОЄЮ ВІТЧИЗНОЮ

Боже, скільки щедрот
Творить воля твоя!
Де ж мій дім, мій народ,
Де вітчизна моя?

Де ж ти, славна сім'є
Без панів і рабів?
Де той люд, що своє
Поважав і любив?

Рідних співів та свит
Не соромився він!
Де той люд-ясновид?
Де веселощів дзвін?

Веселився народ,
Аж гриміло село.

Веселіше стокрот
Всюди щастя цвіло.

А тепер, а тепер,—
Вір — не вір сам собі,—
Дух бадьорості вмер,
Все погасло в журбі.

Зникло все, наче мла,—
Щастя тут не шукай,—
Доля зла замогла
І людей, і мій край!

Лиш могили навкруг —
Свідки слави — стоять;
Чорні круки з яруг
За кістками летять.

Прощмигають вужі,
Каня молиться «пить»,
Вовк пробіг по межі,
Далі спить усе, спить!

28 серпня 1906 р.

ПІСНЯ ЖНИЦЬ

Худі та зігнуті, горбаті,
Серпом махаючи в росі,
Ми, жони, вдови і дівчата,
На довгій постаті усі.

Ми тут жнемо,
Піддаємо
Одна одній
Охоти більш
І пісню гірко ведемо.

Тут кожній нивку йти жнивками,
Як пан позначив, лиходій,

І економ стоїть за нами,
Кричить, ганяє жать мерщій.

І ми жнемо...

Пече нас сонце з небокраю,
Язик засох, в долонях біль,
І піт нам очі заливає.
А на сорочці біла сіль.

А ми жнемо...

Серпок шмугляє рани косі,
Повіки ріжуть остюки,
Стерня сколола ноги босі,
І день предовгий, як віки.

Та ми жнемо...

Ми жнем, ростуть снопи і копи,
Ми жнем, а ти одне побач:
Що ми ж як мухи у окропі,
Працюю на полі — вдома плач.

Отак жнемо...

Гей, жнемо, дівчина і жінка,
Горюєм: горе — не напасть.
А пан покличе на обжинки,
За піт і кров — горілки дасть.

Ми будем пить,
Як горе п'єм,
Панів хвалить
І дружно їм
Крізь сльози пісню поведем.

2 вересня 1906 р.

СПРОСОННЯ

...Ні! Годі, годі сльози лити,
Страждати марно в глушині!
Збрали все, чим міг би жити,
Нічого ж не дали мені.

Невільник — догоджати треба,
Злим людям!.. З потом кров тече.
Немає милості від неба:
То спека, то мороз пече.

Посів мій нищать суховії,
В криву хатчину громи б'ють;
Овечку вовк роздер — надії
Нема ні на що — гнів і лють!

Марніє жінка, гине з праці,
В дірявім ходить каптані...
Гей ти, що пестися в палаці,
Моє життя пізнав чи ні?!

А доки житиму так, доки
Терпітиму цей страм і жах?!
До кістки вжерлися волокни,
Кривавлять ноги в личаках.

Гризе сорочка зрібна плечі,
Сіряк — одежечка моя —
Не вирятує в холоднечі,
А влітку парить, як шлея.

Чуприна, пріючи від поту,
Облазить, а шапчина — сміх...
Я від коси нажив лому,ту,
А дихавицю — від чепіг.

Вуграми від мозолів руки
Покрилися — аж плоть гниє.
О, скільки горя, скільки муки
Життя безрадісне дає!

Ніхто мене вже не втішає,—
«Даруй» не каже, чи «пробач»!..

Лиш відгомін озветься в гаї,
Як заспіваю через плач.

Гей, розтлумач, поріддя враже,
Злодії, трутні всі, скажіть,
Чому, де труд кривавий ляже,
Раює пан, палац стоїть?

Чому, скажіть, з мого посіву
Врожай збирати має він?
...О, геть цю скаргу нещасливу,
Гуде нової пісні дзвін.

Чекав я довго, та чекати
Набридло вже, пани, мені;
Тепер шукатиму відплати
За кривди й муки навісні.

10 вересня 1906 р.

НЕ ТУЖИ

Гей ти, молодче мій, не тужи,
Не дивися крізь сльози на світ,—
Йди до двору й там пану служи,
Як служили твій батько, твій дід.

Та працюй, забуваючи сни,
Що являлись душі молодій,
І, як крові твоєї пани
Не жаліють, себе не жалій.

Ти здоров'я віддай молоде
Тим, що в розкоші вічній живуть.
Ти людина? Забудь же про те!
І, що душу ти маєш, забудь!

Хай палац за твої за труди
Гучно музикою загримить,
Хай прогнуться столи від їди,
Хай, п'яніючи, втіха хрипить.

Хай же поту твого ручаї
Сите панство навіки заллють,
Хай за злигодні чорні твої
П'ють багаті, до згибелі п'ють.

Ах ти, молодче мій, не тужи,
Не дивися крізь сльози на світ,
Йди до двору й там пану служи,
Як служили твій батько, твій дід!

16 жовтня 1906 р.

* * *

Покиньмо скаржитись самі собі,
На долю нарікати раз у раз,—
Нам треба жити в мужній боротьбі,
Щоб не кляли нащадки потім нас.

Стежки облудні темного життя
Науки променями освітім,
Щоб ми і наше в майбутті дитя
Темнот не знали на шляху крутім.

Хай знамено свободи всіх веде
На битву проти темряви та зла.
Хай вільна пісня громом загуде,
Змете катів, як пилюгу мітла.

Наука, воля, труд нам у біді
Поможуть — виб'ємося з кабали;
І так щасливо заживем тоді,
Як наші прадідове не жили.

22 жовтня 1906 р.

ЗА ЩО?

Мати, моя мати,
Що ти наробила,—
Мене горювати
На світ народила?

За що, за що
Твій син бідак,
За що, за що
Він плаче так?
Скажи!

Бідує дитина,
Ти й сама не скачеш,—
За себе й за сина
Плачеш, мамо, плачеш.

За що, за що
Твій син бідак,
За що, за що
Ти плачеш так?
Скажи!

Твій син зомліває
Від голоду в хаті,
Бідує, зітхає
За себе й за матір.

За що, за що
Скажи ж таки,
За що, за що
Ми бідаки?
Скажи!

Кривди не спитати,
В чому то причина,
Що ридає мати,
Лле сльози й дитина.

За що, за що
Лле не один...
За що, за що —
І мати, й син?
Скажи!

31 жовтня 1906 р.

ДО Н.

Недавно з тобою ми стрілись; вела ти
Палку суперечку зі мною тоді.
Тобі — визнаю — довелося страждати,
І втіхи зазнати, і жити в біді.

Коли долітає до мене в зітханні
Твій біль, наче блиск у вечірній ясі,
Коли в твої очі вдивляюсь, о пані,
То бачу, що ти не така, як усі.

Вид мужній, прикмети шляхетні й погідні...
Невже, натомившись від глушини,
Ти ждеш на дружків... О, не гідні, не гідні
Твого справедливого серця вони.

Я сам іще цього достоту не знаю,
Що в грудях у мене так ніжно щемить.
Навколо дивлюся та й думки питаю
Про тебе, згадавши тебе мимохить.

Та чую душею, що я не задрощу,
Що я не жадаю тебе, а люблю,
Люблю, як сестричку свою найдорожчу,
Шаную, як матінку рідну свою.

8 грудня 1906 р.

ЧОМ ТИ СПИШ?

Чом ти спиш, чом ти спиш,
Білоруський мужик?
Глянь! Збудилися всі
Скільки світу — навік!

Тільки ти, брате мій,
Мов забитий, лежиш
І про долю свою
Сумовито мовчиш.

Чи ж замало іще
Катували тебе?
Чи ж замало іще
Гнуло горе сліше?

Найостанніший гріш
З тебе лупить казна,
Хоч для діток тобі
Хліба-солі нема.

Хоч заклав ти кожух,
Аби чинш заплатить,
Хоч в старих личаках
Мушиш вічно ходить...

Хоч корівку свою
За податки продав,
Хоч останнє зерно
Магазинник забрав.

Надриваєшся ти,
Ледь не гинеш, а все ж
Стовбури в сто пудів
Сам до міста везеш.

А в хатині твоїй,
Хоч мороз, хоч зима,
Три дні вогник не тлів —
Дров полінця нема!

А як треба гроша
На весілля коли,
Хоч із торбою йди,
Щоб кошійку дали.

Чи ж не гроші твої
Там у банку лежать?
Не за гроші твої
Цар іде воювать?

Не за гроші твої
Пишна церква стоїть?
Не за гроші твої
Вона сріблом горить?

Не за гроші твої
Цар палац собі звів?
Не за гроші твої
Він чинів насадив?

Не за гроші твої
Кораблі на морях?
Не за гроші твої
Засвистів паротяг?

Не твій син на війні
Без голівки лежить?
Не сирітка твоя
Попід брами квилить?

Тож прокинься, вставай,
Білоруський мужик!
Глянь! Збудилися всі
Скільки світу — навік!

Глянь! Підноситься вже
Світло правди-зорі,
Спалить горе-біду;
День новий на порі!

Брате, мусиш ти їй,
Тій зорі, помагати
І за долю свою
Воювати, воювати!

Як гвинтівку пани
Відбрали твою,
Ти з-під стріхи бери
Косу гостру свою!

Ти іди та кричи
Тим, що з жиру тупі,
Нехай хліба дають
Дітям, жінці, тобі!

Хай із тебе здіймуть
Чинш, податок, налог,
Бо безплатно для нас
Дав цю землю сам бог;

Що не можна прожити,
Дітям хліба нема,
Що не топлена піч,
Хоч мороз, хоч зима!

Ти іди та кричи,
Що піт очі залив,
Ти іди та кричи,
Що цар з тебе зробив!

Хай побачить весь світ
Любу долю твою,
Хай побачить весь світ
Люте горе твоє!

Тож прокинься хутчіш,
Білоруський мужик!
Глянь: збудилися всі
Скільки світу — навік!

1906

ТАМ...

Там ллється кров, рвучи закови,
Борці на шибениці йдуть.
А ви спите, хоч там братове
Вас, мучених найгірше, ждуть.

Скажіть, а за кого померти
Пішли вони в криваву хлань,
Хто гідний там такої жертви,
Таких нечуваних страждань?!

Га, з вас про те ніхто й не знає,
Що йдуть за тих на битви жар,
Хто потом труд свій обливає,
Над ким стоїть з бичами цар.

За того йдуть вони на скін,
Хто світ годує, хоч по світі
Голодним завше ходить він,
По стужі ходить у лахмітті.

Ідуть і не жаліють крові,
І гине їхня рать слаба,
Щоб дати землю батракові,
З неволі вирвати раба.

Найнещасливіша людина
Їх змусила на смерть піти!
А ви спите, немов скотина,
О, з Білої Русі брати!

Повстаньте! Йдіть гуртом до бою,
Громадою несіть удар!
Повстаньте твердістю такою,
Щоб вас не міг зламати цар.

Повстаньте, доки він ще крові
Не вижер усієї з вас!
Озвіться в громовому слові,
Бо вже дійшов рятунку час!

Повстаньте! Край ваш рідний гине!
Свобода й сонце в битву звуть.
Відвага й дружність — ось єдине,
Що виведе на ясну путь!

Зганяйте сон осліплий світ,
Будіть оспалий дух, а там
Ударте в дзвін, покличте в бій
Громаду — на біду катам.

Та йдіте, йдіте ви туди,
Де кров давно вже ллють за вас,
Несіте велич сліз, біди,
Несіте кривди напоказ!

Хай кров заграє навкруги —
Ворожим трупам на підстил.
Хай у неволі ланцюги
Спадуть од грому ваших сил!

1906

РІДНІ ПІСНІ

Гей, рідні пісні! Ви у сумі, у горі,
Чи нічка панує, чи північ дме зимно —
Для рідного краю ви — світлії зорі,
Для рідного краю ви — райській гімни.

У вас одіб'ється недоля і доля,
Зітхання, що ходять, де плуг і сокира,
І холод і голод, неволя і воля,
І в світлу будучність надія і віра.

На світі і правдою, й честю багато
Гендлюють, збувають за фальш і неславу;
Пісні, ви б і землю могли захитати,
Покликать на битву за добрую справу.

На руки невтомні наложать окуви,
Загарбають край, його доли і ріки,—
У пісні народній наш край, наше слово
Жили і живуть і не згинуть повіки.

Гей, рідні пісні білоруських просторів,
Заграйте на втіху на полі народнім,
Що більше немає кайданів і горя
І люди не стогнуть, як стогнуть сьогодні!

1906

**ХАЙ ЖЕ ВАМ ТАК
НЕ ЗДАЄТЬСЯ...**

Хай же вам так не здається,
Що біда навік затисне...
Знайте, лихо перетреться,
Блискавкою доля зблисне.

Правда, повні смутку вісті
Буйний вітер нам приносить.
Він на кожному обійсті
З болю плаче та голосить.

І голосить при народі,
Як за немовлятком мати,
Аж би крикнув: годі, годі!
Годі серце жалем рвати!

Але все ж — хай не здається,
Що біда навік затисне —
Наше лихо перетреться,
Блискавкою доля зблисне!

1906

ВЕСНА

Згинули хуги, морози, метелиці,
Більше не мерзне душа ні одна,
Сонечком-пломенем, зеленню звабною
Обдарувала земельку весна.

Річечки звивисті, вчора сонливисті,
Риють у берег, змивають сліди,
Рибки краснопірні скачуть, купаються,
Дивляться в небо із сині-води.

Пущі в озелені, взимку притишені,
Ніби весілля заграли своє,
Звірі зашастали, птиці загніздилися,
Б'є соловейко, і дятел клює.

Поле в травицю зелену вдягнулося,
Вийшла худібка в луги голубі,
Біля худібки підпасич з сопілкою
Ходить навколо та й грає собі.

Грай же, сопілочко, дрібно та весело!
Хай звеселіє з надією край;
З пущею, з птицями, з вітром загонистим
Грай же про щастя, про весну заграй!

1906

З ПІСЕНЬ НЕДОЛІ

Скільки хижого,
Безсердечного
Зла всілякого
Ходить, повзає!

Як не хочеться
Серцю доброму
Та з бридотою
Зустрічатися!

Ось конвой іде,
Зброя блискає,
На руках, ногах
Дзвонять ретязі.

Он сирітонька
Під воротами
Плаче з голоду,
Клякне з холоду.

Там над працею
Безкорисною
Сили губляться,
Ще й не визрівши.

Там обидлені
Рідні братчики
Б'ються, ріжуться,
Ллється марне кров.

А там дівчина,
Хлопцем зраджена,
Гірко плачучи,
Йде молитися.

Чути стогони,
Похоронний плач;
Тільки сови там
Свищуть радісно.

Ех, і як тут жить
Серцю доброму
Та чутливому,
Та самотньому!

1906

НЕ ДИВИСЬ...

Не дивись на мене отак, як колись,
Хай кохання сердечне, як сон, промайне,
Ти кепкуєш із мене... Іди ж, не дивись,
Бо замучиш, загубиш навіки мене.

Погляд карих твоїх душу змучив мою,
Як загляну у них, не знаходжу путі,
То я рвуся до тебе, то тихо стою,
То жалію тебе, то клену в гіркоті.

Ти ж не любиш мене, ти із іншим стоїш,
Пнешся в панство лихе, де не чутні жалі.
Та і що тобі дам? Я ж бідніших бідніш,
В бідуванні тяжкім живучи на землі.

Я убогий, за тебе я чим заплачу?
Хочеш серце мое спопелити до дна?
Ти за гроші себе продаси паничу,
У розкошах ходитимеш, панська жона.

Будеш панею жити: лиш їсти та спать.
Шапку зніме мужик, як загляне у двір,
А я буду терпіти і день проклинать,
І тебе проклинати, і карий твій зір.

Так іди ж, не дивись! Я боюся тебе,
Не моя ти тепер, не для бідних людей,
Так іди ж, бо загубиш мене і себе,
Бо кипить моя кров, серце рветься з грудей!

1906

ПОЕЗІЯ

Правду з неправдою,
А цноту з ерессю
Вимішай — матимеш
Добру поезію.

Літо, ніч, місяць,
Явір, черешня,
Дівчина, хлопець,—
Пісня справдешня.

Шепти, присяга,
Злагода, згода,
Вічне кохання,—
Оце вам ода.

Опівніч, клуня,
Сіно — принада.
Парубок, дівка,—
Це серенада.

Парочка в клуні...
Схож на ведмедя
Батько з дубиною,—
Ось вам комедія.

Стужа. Зник «милий».
Дівчина — «мама».
Крик... Ополонка —
Ось вам і драма.

Світ, люди — шельми,
Неправда щира.
Чесний письменник,—
Ось вам сатира.

Двір, панський терем;
Добра порада,—
Людяність, шана —
Ось вам балада.

Свині, болото,
Підпасок — лєгінь,
Личак, онуча,—
Ось вам елегія.

Добрі — пан, пані;
Їрмить їх ласка
Бідних, голодних,—
Ось вам і казка.

Пан, мужик, поле,
Нива завітчана...
Три помордаси —
Ось вам закінчення.

1906

ХЛІВ

Ми й з плужечком ішли, ми й борінку несли —
Прислужитись хотіли тобі.
Гарби гною тягли на ріллю, як воли —
Засівали ж по третій гарбі.

Ми святили тебе, ми не день і не два
На погоду чекали ясну,
Щоб засіяти... гей, всі ми йшли на жнива,
Де не знали спочинку, ні сну.

А в різдвяний мороз, коли холод нас пік,
Слав прокльони на нашу сім'ю,
Спонадранку ми йшли молотити на тік,
Йшли з ціпами по плату свою.

Так служила тобі наша вбога сім'я,
Щоб любив ти своїх трударів...
Ну, а ти що зробив, де відплата твоя?
Чи хоч трохи ти нас пожалів?

За наш піт, за ту кров,
· за ту працю — гуртом,
Не прийшов ти до бідних на стіл, —
Ти спинився ген-ген за десятим горбом,
Відцурався замучених сіл.

1906

НА СЛУЖБІ

Ех, ненависна доля моя,
Під'яремне життя — навісне!
Кров жере з мене пан, як змія,
Ще й грозиться прогнати мене.

За латки на свитині старій
Він, неситий, мене обікрав.
Він розжився на крові моїй,
Крові мало — життя б відібрав!

Чи ж то святечко в мене було?
Чи, як люди, гуляв я коли?
Чи до мене в це вбоге житло
Бодай раз які гості прийшли?

А не з дерева серце моє,
Не смітник у моїй голові,
В моїх жилах тече-виграс
Не вода! В мене очі живі!

Я хотів би, як люди, ось так
На гуляння в неділю піти,
Поспівати про бідних бурлак,
Милу дівчину-пару знайти.

Та ненависна доля моя,
Під'яремне життя — навісне!
Кров жере з мене пан, як змія,
Ще й грозиться прогнати мене.

1906

З ПІСЕНЬ БІДАКА

На світі жити
Все важче й важче,
Переробити
Долю на краще
Важко мені.

Молодість, радість —
Все потаємці
Я склав навіки
Глибоко в серці —
На самім дні.

*

Чорного хліба,
Хліба шукаю.
Ходити мушу
З краю до краю —
Горе — не путь.

Та коли потом
Хліб я добуду,—
Вирвуть сильніші,
І, як прибуду,
Геть проженуть.

*

В праці кривавій
Змучив я душу,
Світ цей лукавий,
Де жити мушу —
Ніби тюрма.

Гляну — а скільки ж
Хаток і поля...
Де ж моє місце?
Де моя доля?
Ніде нема.

1906

ВИ КАЖЕТЕ...

Ви кажете: сумно співаю, не згадую
Про щастя, про радості чи про любов...
Покиньте сміятись! Не втішив я правдою,
Так, що ж,— я неправди в душі не знайшов!

Я правди своєї вовік не зцураюся,
І пісні мої не потрібно прикрас.
Я в долю народу свого вдивляюся,
І тільки про неї співаю для вас.

Хай світ пізнає — гіркотою полинною
Ми мусимо жити, хай ворог тремтить!
Хай брат мій захоче назватись людиною,
Хай думка про волю в неволі болить!

1906

ДУМКИ ПЕРЕД ВЕСНОЮ

Все вище сонце, менша тінь,
Хтось там співає, чути сміх.
Спливає на людей теплінь,
І радість огортає всіх.

Світ сонечко розвеселя,
Вже чути подихи весни.
Загине й слід зими; земля
Студені покидає сні.

Зазеленіє ліс, моріг,
Заграє дзвонами струмок.
Село візьметься до чепіг,
Задме в сопілку пастушок.

Загуркотить весняний грім,
Засяють люди, повні мрій...
Чому ж мені й думкам моїм
Так сумно-сумно, брате мій?

Чого мені душа болить,
Чому я чахну паяву;

Мов каня та, що просить: «Пить!»,
Так щастя, щастя кличу-зву.

Марніє молодість моя
На безпритуллі, в бідноті.
Нудьга — зажерлива змія —
Гнітить надії золоті.

І хоч весна з теплом іде,
Печаллю скований мій дух;
Нема привіту від людей,
Неначе пустка надовкруг.

Гей, темний гаю, може ти
Збагнути міг би цю печаль,
На гіллі, в шумі піднести
До зір ясних мій біль, мій жаль.

Гей, може, ви, зірки ясні,
У душу глянете мою
І скажете далечині,
Які боління я терплю.

1906

ВІДГУК 29 ЖОВТНЯ 1905 РОКУ В МІНСЬКУ

Боже наш, боже, що тепер буде,
Чом такі стали знецінені люди?
Царськії слуги б'ють їх, стріляють,
Рідних братів за собак вони мають.
Нащо й за що це — все за свободу,
Що в морі фальші йшли шукать броду.
Люд хоче правду збудить із могили,
Щоб не марніли думи і сили,
Грошей і хліба вволю щоб мати,
Бачте, і в бідних потреб є багато.

Хай хоч і бідний, хай хоч і вбогий,—
Треба свитину й лапті на ноги,
Тютюн потрібний, щоб закурити,
Чарку горілки — горе запити,

Булку і шкварку треба на свято,
Почастувати кума чи свата...
Треба усього. Цар же бичує,
Бідний від горя того не чує.
Рай він надіється мати за сльози,—
Знов повесніє, зникнуть морози.
І хоч за правду гине невинно,
Сміло йде в бій... бо так бути повинно.

Сталося це недалеко вокзалу:
Крові в бою пролилося немало;
Трупів, калік там нещасних без ліку
Долі лежало; од стогону, крику
Всюди гуло, мов пожежа палала.
Сонця з-за хмари не видно вже стало.
Царському вийшли радіти указу,
Що всім свободу приносив одразу.
Кожен по-своєму мислить, міркує:
Чи у житті він полегкість відчує?
Вже не прийдеться страждать у неволі?
Вже не надінуть кайданів ніколи?..
Може, й сказав хто про це забагато...
І почала царська згряя стріляти
По всіх знедолених, мов по скотині,—
За пробіск волі люд бідний гине.

Волю нам дати вони обіцяли,
Нас на цю бійню обманом загнали!
Кожен по-своєму нині тут судить:
Каже один тут, що гірше ще буде,
Ось із рупниць почали там стріляти —
Потім ще будуть палить із гармати.
Цар, каже інший, нацарювався,
Вдосталь він крові з людей насмоктався,—
Ніби прожить без царя уже зможе.
Дерти ж кому, як цар голову зложить?
Чи ти тверезий, чи знов напився,—
Цар біля тебе, ніде не дівся.
В волі такій як тобі поживеться,
Навіть за сонце платить доведеться.

1906

СПРОБА ОКТАВИ

Удар, душе, удар, небого,
По струнах мислей-веселух!
Розворуши життя мого
Мінливого оспалий дух.
Хай, ставши на папері строго,
Думки потішать братній слух,
Народу хай прийде пора,
Згадати часом пісняра!

Для щастя нам так мало треба —
Малий привіт зі сторони,
І ми вже скачемо до неба,
Вже снуємо щасливі сні;
То ж ви, кого гнітить ганеба
Убогості, хто без весни
Живе, дивіться, що за гра —
В душі та в слові пісняра!

Ми плачемо над власним горем,
Знавці своїх пекельних бід,
Пісняр же соколиним зором
Повинен обійняти світ,
За всіх терпіти, бути хворим,
Щоб людський поздоровшав рід.
Чи ж пожаліли брат, сестра
За ті боління пісняра?

Мішку, набитому рублями,
Б'є кожен шанівний поклін,
Хоч би злодійськими руками
Та з кривди наповнявся він...
Хто ж бачить бідних поміж нами,
Хто чув нещастя плач і дзвін?
Хто, хоч почути вже пора,
Послухав пісню пісняра?!

Стоїть палац високий, білий,
Будова гарна, все — під шнур,—
Чи там живуть майстри, що вміли
Поставити штудерний мур?
Та ні! Куди? Вони згоріли
Від блискавок життєвих бур.

Зоря трудів, зоря добра
Веде так само пісняра.

Все тлінне, все долає змора,
Ніщо не вічне на землі,
Хіба лиш сльози правди й горя
Не гаснуть у віків імлі.
Помер пісняр — співав ще вчора,—
Дружки при скорбному столі
Сидять — не плач, а машкара...
Гірка ти, доле пісняра!

1906

БІЛОРУС

Дивлюся: йде якась мізерна тінь,
На плечах сірячина, вся муруга
Та порвана, а на губах осуга,
А твар, неначе виорана рінь;

Захриплий подих з кашлю та болінь,
В очах життя нема, лиш — біль і туга.
Ця постать виморена й недолуга
До людських не подібна сотворінь.

То — білорус. Як гірко він зітха!
В багновище нужди його втопила
Темнота клята, мачуха лиха;

Його майно — хатиночка похила,
Його життя — сокира та соха,
Кінець його страждань — корчма й могила.

1906

ЧЕРЕЗ ВІЙНУ

Зима. На подвір'ї метелиця віє,
Холодні пісні починають вітри.
І зорі не світять, і сонце не гріє,
Аж виглянуть страшно, пройти у дворі.

Насипало білого снігу доволі,
У рублені стіни мороз аж стріля.
Шалено гуляє хуртеча у полі,
Заметами щільно покрилась земля.

Замети село біля бору покрили.
Ох, надто убоге у нього життя,
І хуги солом'яні стріхи розкрили,
У стінах дір'явих метелиць виття.

В хатині старій у завію цю кляту
Скіпка то зблисне, то знов задимить,
Там діти маленькі й натруджена мати
Ллють сльози, і втіха не йде ні на мить.

Їх шестеро, бідних. Промерзла хатина,
Уже кілька днів не бувало тепло.
До матері лізе погрітись дитина,
Неначе пташа під матусі крило.

У цих сиротинок велика недоля,
Хоч мати і є, але батька нема.
А тут іще холод, неначе неволя,
Хурделиця клята, безжальна зима.

Їх батько воює з японцями нині,
Бо він запасний у царя був солдат.
Гвинтівку дали йому, замість родини,
Й дір'явий, потертий солдатський халат.

Без хліба залишив дітей своїх дрібних,
Залишив недужу без хліба жону.
А тут ще податки платити потрібно,
І чинш поземельний віддати в казну.

Корівка реве, бо немає їй сіна.
І мекає в хаті овечка й ягня.
Нетоплена піч — дровенят ні поліна,
У комині вітер свій плач не спиня.

Ой, бідні ви діти, немов на пожарі,
Хто ж вас нагодує і дров насіче?
Хто пічку підпалить, хто їсти наварить?
Хто хліба чи коржиків вам напече?

Нема у вас батька, захворіла мати,
Нема кому, бідним, тут вам помагать.
Од вітру стара похилилася хата,
Рятунку ніякого вам не діждать.

А ген на просторах метелиця віє,
Холодні пісні починають вітри.
І зорі не світять, і сонце не гріє,
Аж виглянуть страшно й пройти у дворі.

1906

ДОЛЯ ВДОВИ

Як гляну, погляну — неправдою лютою
Цей світ закувався під владою тьми.
Наповниться серце гіркою отрутою,
Та вирветься пісня, облита слізьми.

Щасливу людину побачити хочу я —
Шукати даремно щасливця-раба!
Немає щасливої долі жіночої,
Але найстрашніша — вдовина судьба.

Ніхто за сирітку вдову не заступиться,
Ніхто не боронить сердешну, ніхто.
А кривдник на кривду для неї
не скупиться —
І совісті людській, і правді назло.

Сосна серед поля росте самотиною —
Опалює віти гроза вогнева.
Живе без опіки журбою єдиною —
Під злигоднів бурями бідна вдова.

Колись чоловіка нещасного, хворого
Вона доглядала — не знала добра.
А нині не має спочинку від ворога,
Від зла, що линуло, неначе з відра.

Як той колосочок незжатиий, змагатися
Повинна з вітрами, що горе несуть...

Ніхто до благання її дослухатися
Не буде — всі скарги її пропадуть.

Своїми мозблями, вічно кривавими,
Повинна на хліб заробити в людей,
Повинна вдова воювати з неправими,
За будуче дбати, ростити дітей.

1906

АВТОРЦІ «БІЛОРУСЬКОЇ СКРИПКИ»

Чуйно граєш, гучно граєш
Ти на скрипочці своїй.
В небо думкою злітаєш,
За народ ідеш на бій.

Позмагаються з солов'ями
Можеш голосом дзвінким.
Грай же, грай же поміж нами!
Бийся з горем навісним.

В твоїй скрипці дух звитяжний
І душа в ній золота,
А смичок в руці відважній,
Мов пір'їночка, зліта.

Поведеш ти ним, і вчасно
Пісня радує в біді:
Якось болісно і щасно
Почуваєшся тоді.

Граєш, граєш — світлу й нóву
Пісня долю нам снує;
В ній пречисту нашу мову,
Слово чуємо своє.

Білорусову родину
Називаючи людьми,
Білорусь, їх батьківщину,
Захищаєш ти грудьми.

Дуже хочеться хоч стиха
За тобою спів водить,
Стати разом проти лиха,
З келиха одного пить.

Гей, піснярко, ти знесиллю
Не корись, на скрипці грай!
Привітаєм хлібом-сіллю,
Не забуде рідний край.

Вбогий він, та в цій вітчизні
Устократ бідніший люд:
Не оспіваний у пісні,
Хто ж за цей візьметься труд?

Хто заграє нам щось схоже,
Як то грала ти раніш?
...Ех! Нехай загра хто може,
Плакати буде веселіш.

1906—1907

КОСАРЕВИ

Молоточок цок, цок, цок!
Клепай косу, мужичок!
Крицю підгостри тверду,
А я пісню заведу.
Гоп, гоп, гоп!
Пісню заведу.

Був колись хитрішим люд,
Не мав зброї, але тут
Коси шаблями були,
Воювати з ними йшли.
Гоп, гоп, гоп!
Воювати йшли.

Косу в шийці відігне,
І насадить, і махне...
Так стинали ворогів,
Били, різали катів.

Гоп, гоп, гоп!
Різали катів.

Що гармати? Хай ревуть.
Йде громада, йде можуть!
Впав один — надійде сто.
За народ сильніший хто?
Гоп, гоп, гоп!
Сильніший хто?

Кіску ти свою гостри,
І то швидко — раз, два, три!
Йди-но з нею на війну,
А я іншої почну.
Гоп, гоп, гоп!
Іншої почну.

На війну з травною йди
Та важкі валки клади;
Перуни та громи б'ють,—
Але ти відважним будь!
Гоп, гоп, гоп!
Відважним будь!

Птах співає у вікно,
Кращу долю ждем давно...
Кіска добра, хоч стара,
Та вставати вже пора.
Гоп, гоп, гоп!
Вставати пора!

11 травня 1907 р.

ВРОГАМ БІЛОРУСЬКОЇ МОВИ

Чого тривожитесь, панове,
Немов ударив землетрус,
Чом журитесь судьбою мови,
Якої прагне білорус?

Вона для вас — нікчемна мова!
Але ж він вашої не крав,

Згадав свою — до слова слово,—
З якою ріс і виростав.

Тепер і ви загомоніли,
І вже хвала взамін хули;
А досі, досі, що чинили,
До цього часу де були?

Так, він голодний, босий, темний
І власному життю не рад,
Накинути мішок тюремний
Хотів на нього «рідний» брат.

Ви слізної злякались пісні,
Причулися глухі жалі,
Страшніш вам бурі тепловісні,
Ніж вічна крига на землі?

А що ж вам білорус такого
Посмів зробити, посмів сказати?
Гей, треба вас учити много,
Як свого брата шанувати!

Живитись кривдами негоже,
Усяк народ — для себе пан.
І білорус ожити може
У збратаній сім'ї слов'ян.

Що хочете собі, те прагне.
О, вас хапає за живе,
Та не згасить живої правди,
Що білорус — живий, живе!

Так, «хамські» винесли натури
Чимало на плечах своїх.
Гидке донощицтво, тортури —
Повірте, не злякають їх.

До волі, рівності, науки
Ми проб'ємо собі сліди.
І житимуть щасливо внуки,
Де нині плачуть їх діди.

1907

Я НЕ ДЛЯ ВАС...

Я не для вас, панове, ні,
У вільний час пісні складаю,—
Що спало в серці там, на дні,
Буджу й на суд у світ пускаю.
Я не для вас, панове, ні!

Я не для вас, панове, ні,
Збуваюсь тиші й супокою,
Та інколи в самотині
Зір мию темною сльозою —
Я не для вас, панове, ні!

Я не для вас, панове, ні,
Марную дні свої найкращі,
Та крізь боління навісні
Я протинаюсь, мов крізь хащі —
Я не для вас, панове, ні!

Я не для вас, панове, ні,
Скибину слова рвусь підняти
На запустілій цілині,
Де плаче Білорусь, як мати...
Я не для вас, панове, ні!

Я не для вас, панове, ні,
Над долею свого народу
Ридаю... ви мене в багні
Втопили б, трону навдогоду.
Я не для вас, панове, ні!

Я не для вас, панове, ні,
Співаю. Душі повні тління,
Немов гробниці кам'яні,
Не збуджу голосом терпіння,
Не збуджу вас, панове, ні!..

Я не для вас, панове, ні!..
Ви добре живете, казково,
В забавах вічних та гульні,
Вас не зворушить правди слово!
Ні, не зворушить вас, о ні!

Я не для вас, панове, ні,
А для погорджених і гнаних,
Я з ними в ретязі міцні
Закутий — ми в одних кайданах...
Я не для вас, панове, ні!..

Я не для вас, панове, ні!..
Для тих я темних, нещасливих.
Од них і відголос мені
Прилине по лісах та нивах,
А не від вас, панове, ні!

8 червня 1907 р.

ПЕРЕД БУРЕЮ

Що бачу? Все тихо, все згасло до споду...
Чи ж правда? Чи більше не маємо сили?
Чи всі, хто боровся за справу народу,
Побиті та скинуті в темні могили?

Невже покорився народ весь нікчемно,
Скрушилося слово правдиве і чесне?
Невже дух свободи загинув даремно,
Помер і ніколи той дух не воскресне?

Невже повставали й боролися всує?
Чи, може, змінились кайданники хижі?
О ні, моє серце щось інше віщує,
Не вірю цій тиші, не вірю цій тиші!

Так літом буває в години понурі —
Замруть і пташина, і гілка під нею.
Збираються хмари на темній лазурі,
Та грім зарокоче, стермосить землю!

14 червня 1907 р.

ЛІТО

Ех ти, літо з гарячими бурями!
Оживляєш і поле, і луг.
Розлучуся з думками похмурими,
Вийду з хати, погляну навкруг.

Шум стоїть над густою дібровою,
Ніби рада про щось там іде;
Потічок гущиною вільховою
Шелепоче, мов нитку пряде.

Розпласталися ниви, мов килими,—
А над нами небесна яса!
Там жита з колосочками білими,
Там срібло молодого вівса.

Колосок з колоском понад нивами,
Розмовляючи, в далеч ідуть;
Співи жайворонків переливами
Присипляють, а сну не дають.

Ти приліг, а все небо аж світиться,
І так легко тобі на душі...
Хто з вас, хто не любити насмілиться
Влітку світ від межі до межі?..

Літо, дай мені сили й бадьорості,
Дай, щоб доля до мене прийшла,
Дай співати мені, дай боротися
Проти кривди, неволі та зла!

1907

НАД НИВОЮ В НЕПОГОДУ

1

Постать невичата, згноєна сльотами,
Колос, прибитий дощами болотними,
З тванню змішався, лежить, пропада;

Мітлами снопики бідні валяються,
Вітром позривані, зерня зростається..
Нивко-сирітонько наша... Біда!

Скільки ж то поту й кривавиці гнаними
Вкладено в поле невродне селянами,
Скільки зітхань, клопотань та мольби!
Гляньте — все знищено злою негодою,
Дивиться небо на землю з погордою,
Небо не чує ні скарг, ні клятьби.

Серце забутих від болю аж схлипує,
Доля нещасного нивами нипає,—
Ради-підмоги не видно й не чує.
Думи здіймаються хвилями повені —
Що ж бідаки, хлібороби згаровані
Холодом, голодом зимнім, почнуть?!

Білий сніжок пеленою вже стелиться,
З диким виттям налітає метелиця,
Льодом заслонені вікна... Зима.
Де тут сховатися, де притулитися,
Як на крайчик убогий розжитися?
Боже... а сліз тих... кінця їм нема!..

2

І чого ж ти, негодо, розкинула
Хмаровиння сльозливе своє,
Не зібрати й того за тобою нам,
Що ця нива жебрацька дає!

В почорнілих валках та й нескошена
І стоїть, і гниє сіножать,
І в снопах те добро, і невижате —
Лиш поглянути — сльози біжать.

Мужика пожаліти не хочеш ти,
Подивитись не хочеш, о ні,
Як він буде з дітьми та з дружиною
Коротати морозяні дні...

Що почне він, бідак, як простелиться
Білий сніг на погнилі валки,

Чим родину свою годуватиме,
Де візьме він хоч жменю муки?

У хліві корівчина ревітиме,
І заплаче голодне дитя,
Буде сам він стогнати, а віхола
Аж зайдеться, як пес од виття.

1907

БУЛИ В БАТЬКА ТРИ СИНИ..

Були в батька три сини,
Та всі ж Василі вони.

Один — наймит при дворі,
Оре панські чагарі.

Другий з них жандармом став,
Шабелькою засвистав;

Третій у бою поліг,
Землю й волю він беріг.

Батечко в халупі спить,
І дуда при нім лежить;

Дме в сопілочку бідак,
Потім ще й співає так:

«Ой ти, дудочко, дитя,
Чом бідую все життя!

Нема радості мені
В моїй бідній стороні».

1907

ПРИЙШЛА ОСІНЬ...

Прийшла осінь, мужичок,
Ой, прийшла!
Глянь, що в клуню, на точок
Принесла.
Цілий рік ти працював,
Весь твій рід,
Розливав ти, розливав
Кров і піт,—
Що ж чекає молодця
Кожен рік?
Купку назбирав сінця
Трудівник.
Ще зложив він на току
Скарб — снопи;
Околотів у кутку
З півкопи;
З копу гречки і вівса —
В другий кут.
Ось і плата тобі вся
За твій труд.
Йди на тік, іди до дня
Ціпом клюй.
І корівку, і коня
Нагодуй.
Що позичив на посів,—
Те віддай.
Ось твої достатки всі —
Урожай...
Прийшла осінь, мужичок,
Ой, прийшла!
Глянь, що в клуню, на точок
Принесла.

1907

З ПІСЕНЬ ПРО НЕВОЛЮ

То не свисти зимової віхоли
Над землею шумлять і гудуть,—
То мучителі злобно задихали,
То в кайдани робітних кують.

То не ворони чорні звихаються
Коло групів та мертвих очей,—
То жандарми гуртами злітаються
Катувати закутих людей.

То не води бурхливі, не повені
Розлились по сумнім бережку,—
То, вмираючи в битві, знедолені
Кров свою проливають важку.

А над кров'ю тією пекучою
Плачуть сироти — діти знегод.
Плачуть люди, обгорнуті тучею,
Плаче, плаче увесь мій народ!

І проходять рядами безсилим
Люди в путах під крики хули...
Завивають вовки над могилами,
Світ криваві огні обняли.

1907

РІДНЕ ПОЛЕНЬКО

Ти шишиною,
Пісковиною
Гарно вбралося,
Рідне поленько.

Ти селянами
Й горожанами
Геть знедолилось,
Рідне поленько.

З непогодами,
З недородами
Ти змагаєшся,
Рідне поленько.

Хоч куди, куди
Ти багате, гей,
Гей, і бідне ж ти,
Рідне поленько.

Багатюще ти
Горем, злиднями,
Дуже бідне ти
Щастям, долею.

Шаленіючи,
Вихор носитья,
Над тобою мчить,
Рідне поленько.

Люди мучаться
Безпросвітністю,
Проклинаючи
Рідне поленько.

Гей, поправся ти,
Відмінися ти,
Розбудися ти,
Рідне поленько!

1907

КУДИ ТИ РВЕШСЯ!..

Куди ти рвешся від боління,
Дитя недолі й темноти!
Терпи, нещасне сотворіння,—
Бо лиш терпіти вмієш ти!

Тобі казали батько й мати,
Що жити будеш ти в добрі,—
Забудь! Судилося страждати
До смерті, бідному, тобі!

Звикай до грубої кошулі,
До личаків з кори й лози;
Гартуйся в сніговому гуді,
Не бійся спеки, ні грози!

Працюй невтомно, як скотина,
На ситих ворогів своїх;
Хай сохнуть груди, чахне спина,—
Забудь про гулянки та сміх!

Берися й хворим за роботу,
Гаруй, кажи, що так ти звик;
Мовчи, хоч сліпнуть очі з поту —
Твій, ніби в пущі, змовкне крик.

Говорять — ніч, хоч день надворі,
І ти кажи: надворі тьма;
Говорять — день, хоч в небі зорі,
«День» — ти повторюй з усіма.

Іди, хоч гонять до безодні,
Роби, що скажуть, і радій,
Що бодай раз під'їв сьогодні;
Пий радо мук своїх напій!

Повір попам, що рай слянистий
Тебе на тому світі жде,
Бо пекла кращого нечистий,
Як тут, не винайде ніде!

1907

ЗЛОЧИНЕЦЬ

Зашліть мене в заслання,
Закуйте в ланцюги,—
Злочинець я великий,
Важкі мої гріхи.

На хату деревини
Я в пана нарубав,
На дворовому лузі
Я з кіньми ночував.

У волость не віддав я
Податок свій у строк,
Зібрався раз до церкви,—
Потрапив у шинок...

Раз перед земським шапку —
Здурів — забувся знять,
Уряднику, підпивши,
Хотів кістки нам'ять.

Читать книжки люблю я,
Газетку раз знайшли,
Кричав з другими з горя:
— Нам волі ще й землі!

Я грішник, я злочинець,
Мій боже дорогий!
Зашліть мене в заслання,
Закуйте в ланцюги.

1907

ТА Ж НЕ ПОЕТ Я...

Та ж не поет я, боронь мене боже!
Така мене слава не спокушала,
Хоч пісеньку-думку і висную, може,
Зовусь я тільки — Янка Купала.

Поети будили відгук всесвітній,
Вінки їх квітчали, хвала плекала,
Я ж тихо граю, кому я помітний?
Ат! звісно, селяк він — Янка Купала!

Такі є скрізь, що все оспівають,
Щоб честь народу не занепала,
Лиш білоруси нікого не мають,
Нехай же хоч буде Янка Купала.

Убогий він, радість йому не відома,
Лиш ненька біда його сповивала,
Лиш сльози погорди знає сірома,—
От, звісно, простак він, Янка Купала.

Його та мова співати манить,
Яка лиш зневагу скрізь викликала,
То певно й пісень цуратися стануть,—
Ет, звісно, надумавсь Янка Купала.

Над світом щастя так рідко засяє,
Все ж досить буде зазнати хоч мало,—
Побачив би долю в рідному краї,
Та й був би щасливий Янка Купала.

Плачете ви щиро,
І я з вами плачу.

Я б хотів вас, милі,
Кинуть, як дитину,—
Силоньки ж замало,
З вами я й загину.

Виплакав вас серцем,
Вимріяв душею,
Б'ючися з нещастям,
З кривдою всією.

І тепер зі мною
Ходите, горючі,
У весняній травці,
Ув осінній тучі.

По снігу узимку,
По кошарах вліті;
Ви мене спізнали
З горем в цілім світі.

Ви печальну душу
Сповнили собою,
Знаю тебе, знаю,—
Ви повік зі мною.

А мені здається:
Скільки б не тужити,—
Вам зі мною в парі
Треба вік прожити.

Тільки ж, мої співи,
Смутків моїх діти,
Де ж вам час-година
Весело бриніти?!

1905—1907

ПІСНІ МОЇ ПЛАЧУТЬ

Стогнуть сиві ріки,
Збурені весною;
Пісні мої плачуть,
Голосять зі мною!

Не стогніте, води,
Голосно, бурхливо,
Ви, пісні, не плачте
Гірко, нещасливо.

Хто зупинить повінь,
Що шумить, як море?
Хто заглушить пісню,
Як покличе горе?

Те велике горе
Люд убогий мучить,
Навча ненавидіть,
З сльозами не розлучить.

Як дубок безкорий,
Пастухом обдертий,
Як той соловейко,
В кліточку запертий,—

Так я пропадаю,
Не маючи долі,
Як дубок, всихаю,
Плачучи в неволі.

Я не мав ніколи
Поля, ані хати,
По чужих притулках
Маю пропадати.

Ген поза горою,
Де ссягне око,
Світ гучний, великий
Стелиться широко.

Я хотів би вільно
У той край злітати.

Доле, де ти, де ти?
Де ті крила взяти?

Хочеться ж співати
В радісній годині,
Так, як на черешні
Навесні пташині.

Гучно стогнуть ріки,
Збурені весною,
Пісні мої плачуть,
Голосять зі мною.

1905—1907

ВІДПОВІДЬ

Ви до себе, панове, мене закликаєте,—
Оспівати народу забитого справу;
Рай небесний для мене самі відчиняєте:
То ж заходь — будеш мати і долю, і славу.

Вітер піснею грає жагучою, жвавою
Над политою кров'ю та потом землею;
Не гонюся, паночки, не гину за славою:
Чую — доля моя не засяє зорею.

Чую, чую... дорогою йшов я похмурою —
Давнє й люте боління наповнює груди:
Від народин я скутий бідою й зажурую,
Не потішили в злигоднях добрії люди.

Не потішила мати — вона над колискою,
Над мобою, співала про горе неволі,
А зима, що морозами землю затискує,
Вторувала тій пісні з вітрами на полі.

А як виріс, подужчав, мене не потішила
Моя молодість, повна надій неправдивих.
Як торбинами, бідами плечі обвішала —
Холод, голод, робота на злих та фальшивих.

Гей, та в кутику місця не мав я застольного,
А втішався лиш мріями й дивними снами.
За порогом було в мене місце бездольного,
За порогом послалася стежка тернами.

Я не пещений ніжно руками дівочими,
Слів сердечних мені не шептало кохання.
Так живу — опечалений — днями та ночами,
Жду людей — не прийдуть вони, знаю зарання.

Наче циган, по світі блукаю без пристані,
Без притулку, без теплої рідної хати;
Де надії на славу? Давно вже освістані,
Та й чи славу поету потрібно шукати!

Так, паночки, у славу майбутню не віряться,
І пустих обіцянок не хочеться чути;
А що в серці моєму, в душі моїй діється —
Все те піснею стане, крім вашої трути.

Буду піснею складати, але — не багатому,
Не за ваші гучні, золоті привілеї.
Я люблю свій народ і для нього співатиму —
Це мій дар, це призначення долі моєї.

1905—1907

ЯК ПІДУ Я, ПІДУ...

Як піду я, піду я по нивах,
По мозольнім ратайським сліду,
По лугах, по дібровах шумливих,
Та по селах убогих піду.

Там почну я пісні вигравати
На печальній сопілці своїй;
Нещасливий, наморений брате,
Кращу думу ти в серці лелій!

Я вітання для ниви заграю,
Щоб родила щиріше вона;
Боронуй своє поле, ратаю,
Надаремно не кидай зерна.

Я пошлю сіножаті привіти,
Повеління земного живла,
Щоб вона одягалася в квіти,
Косареві на щастя цвіла.

Я звернуся з мольбою до пущі,
Аби нам не жаліла дровець,
Як морози прийдуть проклятуці,
Гріла б розмисли наших сердець.

А прийду я до рідного люду,
Там хатини ніде не мину —
І жаліти там серця не буду,
Буду грати, будити зі сну!

1905—1907

З ПІСЕНЬ НЕДОЛІ

Сяє сніг іскристий
На гілках беріз.
Плакати я хочу,
Та не маю слів.

Хочу пісню скласти
Про свою біду,
Серце моє нис —
Слів я не знайду.

Хочу, щоб ніколи
Стужі не було.
Щоб не проминало
Весняне тепло.

Хочу я, щоб доля
В хаточці жила,
Щоб недолю річка
В повені знесла.

Хочу я, щоб воля
Стала при мені,
Щоб світило сонце,
Наче навесні.

Та не видно долі —
Під снігами шлях.
Кайдани-закови
Дзвонять на руках.

Та немає сонця,
Ясних днів нема,—
Сковує морозом
Крижана зима;

Сковує морозом,
Одягає в сніг,
На роботу гонить
І збиває з ніг.

Ех, піду я в поле
Доленьки шукать
З гострою косою,
Мов на сіножать!

Ой, піду я в поле,
Ніби на війну,
Та, шукавши волю,
Шаблею махну!

Може, зійде доля
Зіркою мені,
Може, воля встане
Сонцем навесні.

1905—1907

З ПІСЕНЬ ПРО РІДНИЙ КРАЙ

Де не глянь, печальна всюди
Наша Білорусь.
Янка та Симонка — люди,
Птиці — шпак та гусь.

Поле — гори та каміння,
Чорні валуни.
Сіножать — одне коріння,
Пні та купині.

Хоч працюй несамовито,
Ця невдячна ріль
З кукілями родить жито,
З ріпаком — ячмінь.

Тут садочків не видати;
Скрізь одноманіть.
Лиш берізка біля хати
Тичкою стоїть.

Села бідні, люд убогий,
Все навкруг сумне.
В личаках гнояться ноги,
Зріб'я спини тне.

Невеселе, небагате
Йде життя на скін.
Темний тут народ. Читати
Не уміє він.

Кожен з нього насміється
І назве дурним...
Бідний люд... отак, здається,
Плакав би із ним.

Всюди хтось од горя плаче,
Стогне від жалю...
Це нещасний край, одначе
Я його люблю.

І не вабить мене щастя
До чужих сторін...
Вовкові той кущик милий,
Де вродився він!

Дома — голод, але люди
Рідні навкруги.
Хто в чужину втік, той буде
Гинути з нудьги.

Там нема з ким заспівати
Дорогих пісень.
Самотою нудьгувати
Будеш день у день.

Як затягнеш рідну пісню,
Не почують, ні!
Присягнеш любить вітчизну
Аж на чужині.

1905—1907

ЦЕ ТОЙ КРИК, ЩО ЖИВИТЬ БІЛОРУСЬ

Чи завили вовки, а чи вихор — до зір,
Чи співа соловей, чи гагакає гусь,
Я тут бачу свій край, поле, річку та бір,
Свою матір, свою Білорусь.

Кам'яниста вона, за горою гора,
Горобцю по коліна зростає врожай,
А люблю ж я її, шкода хатки, двора:
Чарівнищої ти не шукай!

Під соломою хатка схилилась давно,
І ворота низенькі, і сірі плоти,
Тут рукою своєю я клав бервенó
І землю рівняв під кути.

Під соломою хатка і вибитий тік;
Вболіваю за них, свою думку сушу,
Я вві сні бачу їх кожен день, кожен рік,
І на серці, як віру, ношу.

Хатка свідком була, як пізнав божий світ;
З хатки бігав до школи, навчався читать;
Тут при скіпці казки повідав мені дід;
З хатки йшов на панів чатувать.

На току зберігав урожай від негод,
Тут я вперше до Зосі промовив: «Люблю...»
І на нім з дітлахами збирав обмолот,
І при ньому я лазню топлю.

А хоч горя зазнав, зникла доля моя,
Зося вмерла, розбіглися дітки малі.
Тут до всього я звик, тут намучився я,
Тут приріс я, мов корч до землі..

Тут усе дороге за двором і в дворі,
І кривенька берізка, і з правіку дуб,
Сніг холодний взимі, травка в літній порі,
Журавель і затінений зруб...

А бурхливий ручай і зарошений сад!
Тут і серце віддай, тут і душу віддай!..
Сам садочок садив, мав утіху і злад,
А тепер він великий, мов гай.

Я із садом збратався чи сонце, чи грім;
Знаю, скільки він родить і яблук, і слив,
Скільки нічок провів я із Зосою в нім,
В нім багато чого переснив!

Ой, бувало, як сонечко вийде в блакить,
То ж то рай, боже мій! Захлинається дух,—
Як на росах рясних сад цвітінням кипить
В щербетанні пташинок-співух!

Тут зозуля кує, скільки літ проживу,
Там співа соловейко, сховавшись в тінь,
Тут кричать горобці і клюють кропиву,
А від сонця теплінь і теплінь!..

Глянь, мій брате, тепер і на поле,
й на луг,
На сіножать — сивець, де ішли косарі,
Де свистіла коса і вилискував плуг,
Де з зорі працював до зорі,—

Далина під вівсами лисніє крута.
Ближче — гони картоплі та гречки батіг,
А ще далі в ланах половіють жита,
А під лісом, як бубон, обліг.

За вівсом засинів головастий льонок,
А над ними небес глибина — бірюза;
Тут вусатий ячмінь, а праворуч — струмок,
А за ним — і шувар, і лоза.

Що казати! Кресою милуюся в тім,
Бачу батьківський край, рідну землю в жалю;

Тут і люди... ат... що!
Ще про них розповім...
Долі їхньої я не люблю!

Але як не любить рідне поле та бір,
І зелений садок, де живу і журюсь!..
А ще інколи здійметься вихор до зір,—
Це луна, це той крик, що живить
Білорусь!

1905—1907

* * *

Могутні душі бачив я:
Ім буря-вогнетворця
Всміхалася, співаючи,
Щоб вийшли та боролися;

Боролися з неправдою,
Боролися з оковами,
З кайданами пекельними,
Що з кістяків наковані.

І вийшли люди битися
З неправдою кривавою,
Та всі в бою загинули,
Назавжди вкриті славою.

І хочеться заплакати
Над жертвами-офірами,
Над краєм покатованим,
Побитим, споневіреном.

І хочеться заплакати,
Поскаржитись,— де правда є,
Що так землячка-матінка
З ніг від недолі падає.

1905—1907

ПІСНЯ ВІЛЬНОЇ ЛЮДИНИ

Даремно свистами нагайки
Тиран погрожує мені,
Зібравши чорних сотень шайки,
Кує кайдани вогняні,—
Я — духу вільного нестрим,
І завжди буду я таким!

Що там Сибір, кати, остроги,
Жандарми, мури та рови!
Хоч скрутять руки мені й ноги,
Хоч вирвуть очі з голови,—
Я — духу вільного нестрим,
І завжди буду я таким!

Чим довші сльоти та негоди,
Тим більше сонця ми ждемо.
Рвемось тим більше до свободи,
Чим гірше нас гризе ярмо.
Я — духу вільного нестрим,
І завжди буду я таким!

Даремно сила підла й люта
Кричить — і впину їй нема,—
Що воля закується в пута,
Задушиться в петлі сама.
Я — духу вільного нестрим,
І завжди буду я таким!

Чи можна сонце погасити,
Повити тьмою всі краї?
А воля — рівня сонцю... Вбити
Не можуть деспоти її.
Я — духу вільного нестрим,
І завжди буду я таким!

1905—1907

ВОЛЯ

І люблю ж я одну
Рідну волю без меж!
Як поляжу в труну —
Заберу її теж.

Нащо линуть в блакить
До небесних вогнів,—
Тільки б волею жить
Та не знать кайданів.

Ой, якби розкував
Петлі всі в ланцюгах!
То б усім показав,
Як за волею спраг!

Хоч помру без жалю,
Але пісню складу,
Як я волю люблю
Молоду, молоду!

1905—1907

З ПІСЕНЬ БІЛОРУСЬКОГО МУЖИКА

Я — багач, я — магнат!
Їж, і пий, і радій!
Що там пан, що там кат?!
Світ широкий — він мій!

Все створю, не куплю,
Зачарую свій двір,
З гір долину зроблю,
А з долини — сто гір!

Річці греблю звезду,
Темний бір повалю,
А за плугом піду —
Світ увесь накармлю!

«Іволий!» — кажуть усі...
А я все ж молодець:
Дам розмашку косі —
Трупом ляже сивець!

Чи я кривдив кого?
Ох, бере ж мене лють —
Чи не з поту мого
Інші мед собі п'ють?!

Маю силу двійну
На ріллю, на сади!..
А нужди не мину,
Не зламаю біди!..

Так минають роки.
Град прополе, зіжне,
Стопчуть хліб відьмаки,
Щоб убити мене.

Тільки в хатці моїй
Взимку холод, як звір,
Хліб витрушує змій,
Дров не дасть панський бір.

А вмиратиму я,
Зажурюсь неспроста,
Бо немає й гнилля
На труну та хреста.

Тільки хоч і помру —
Не вмирає біда,—
Хоч з могилки, де ліг,
Насип змие вода.

1905—1907

Я МУЖИК-БІЛОРУС...

Я мужик-білорус —
Пан коси і сохи;
Темний сам, білий вус,
Весь кістлявий, сухий.

Голод — батько мій був,
Годував, не забув,
Біда — мати була,
Праця силу дала.

Хоч погорду терплю,
Зріс я в горі німім;
Хоч світ хлібом кормлю,
Сам я висівки їм.

Мою працю тяжку
Всяк собі забирав,
Та за те на віку
Я подяки не мав.

Глянь: високий цей бір,
Що нічим не пробить;
Та загув мій топір —
Поле рівне лежить.

Рало з вишок стягнув
І шкапину запряг,
Плечі трохи зігнув —
Ліс вже нивою ліг!

Та й засіяв шматок,
Потім з жінкою зжав...
Пан пшенички стіжок —
Любо глянуть — наклав.

Так от, люди, який
Я мужик-білорус!
Під чолом синяки,
Темний сам, білий вус.

Коли б темний не був,
Коли б книжку читав,—
Я б і долю здобув,
Я б і пісню співав!

Я зумів би сказати,
Що і я — чоловік,
Що й мені горювать
Остогидло весь вік.

1905—1907

НА СТАРИЙ МОТИВ

Світить місяць, світить
З вечора до рана,
Оре мужик поле
Не своє, а в пана.

Не своє те поле
Плугом колупас,
Власної ж земельки
Небагато має.

Оре мужик, оре
Та голосить пісню,
Піт собі втирає,
Мов криваву плісню.

Гонить свої думи,
Що пливають юрбою,
Гонить і в майбутнє
Дивиться з журбою.

Ось надійде осінь,
Дасть пожиток літо,
Буде в засторінках
І сінце, і жито.

Іде пан і пані
В гульби за границю,
Мужики хоч зуби
Класти на полицю.

Чуже поле порав
З Юрія до спаса,
Сам собі ж не має
Й крихти для запасу.

На столі безхліб'я,
Миска без приварку,
Голод із жоною
Поведе на сварку.

У корчму загонить
На гірку забаву,

Кожушок і шапку,
Скаже, дай в заставу.

Свисне в хаті холод,
Наче посторонки,
А в бору у панськім
До сосни сосонки.

І шумлять сосниці
Мужичку над вухом:
«Кинь думки журливі,
Будь веселим зухом.

Прийде ще година —
Земельки прибуде,
І загляне доля
Поміж бідні люди».

Мужичок тих сосон
Не вчуває наче,
А чужеє поле
Оре й тихо плаче:

«Не шуми ти, боре,
І щодня, й щоночі,
Доки сонце зійде,
Роса виїсть очі.

Роса виїсть очі
З вечора до рання,
Доки буде в хаті
Долі панування».

1905—1907

ВІД РАНА ДО РАНА...

Від рана до рана
Будемо співати:
Добре мати пана,
Та краще не мати.

Пан за твою працю
Заплатить, небоже;
Знай плату з палацу,
Знай добро вельможне!

За годин сімнадцять
Нелегкого труду
Вийде грошів двадцять,
Чи й того не буде.

Ой, легкою служба
Не бува ніколи,
Бо служба — не дружба,
А важка неволя.

Треба пам'ятати
Служби гарування:
Пізно лягти спати,
Встати спозарання.

На сльоті й морозі
Від роботи мліти,
На панським порозі
Гнутися й тремтіти.

Весь обід сіромі —
Юшечка й квасоля.
Як свиня, в соломі
Спить він серед поля.

Лає пан і топче —
Все терпіти мусиш.
Хоч не винен, хлопче,
Язика прикусиш.

Підлою ганьбою
Пан тебе знеславить,
Без причин клятьбою
Стріне і відправить.

Від рана до рана
Будемо співати:
Добре мати пана,
Та краще не мати.

Не згинайся долі
Панам навдогоду.
Хто не любить волі,—
Не нашого роду!

1905—1907

ОСЬ ТОБІ Й ЖИВИ!

Нема хліба, нема солі —
На чужих роби;
Нема щастя, нема долі,—
Ось тобі й живи!

Щозими мороз великий —
Дрова в Мінськ вези;
Дітки змерзли: зойки, крики...
Ось тобі й живи!

Вище сонце, тепло стало,
Пахоці весни;
Тільки їсти й пити мало,—
Ось тобі й живи!

Весна, літо — час робочий:
Ори, коси, жни;
Піт кривавий залив очі,—
Ось тобі й живи!

Пройшло літо, прийшла осінь —
Податки неси,
В хаті дітки голі й босі,—
Ось тобі й живи!

От і будь щасливий, брате,
Долі не кляни:
Холод, голод, лихо в хаті,—
Ось тобі й живи!

Працюй тяжко дні та ночі,
Знущання терпи;
Сказав правду — вирвуть очі,—
Ось тобі й живи!

У палаці п'ють, гуляють,
Світяться вогні;
Мене ж з хати виганяють,—
Ось тобі й живи!

1905—1907

ГОНИШ МЕНЕ, ПАНИЧОК...

Гониш мене, паничок,
Та не в пору з хати,
Що я, бідний мужичок,
В долі небагатий.

Гониш з хати, коли я
Плату вніс зарані,
За хатинку цю з гнилля
Драв ти гріш останній.

Нащо ж бог тобі лишив
Тих скарбів доволі,
Щоб убогих ти душив,
Як биків у полі?

Гей, з тобою ж ми брати,
Як лічить з Адама,
А ти гониш?! Хай би ти
Пропадав так само!

І хилився б на віку
На чужі одвірки,
То би знав, як бідаку
Жити в світі гірко!

1905—1907

З ПІСЕНЬ БЕЗЗЕМЕЛЬНОГО

Ох, як гляну, гляну я,
Що така біда мені,
То болить душа моя,
Мов закута в камені.

В тебе ж, у соколика,
Ні свого поленька,
Ні свого волика,
Ні свого столика.

Ходиш ти під зорями,
Там, де все вже сходжене,
Там, де поле зоране
Та ще й заскороджене.

Не тобі там сіяно,
Не тобі ж і змелено,
Доля, вітром звіяна,—
Доля безземельного.

Твої думи думані
Чують хмари буряні,
Тільки люди людяні
Виглухли від студені.

Ось, як гляну, гляну я
На життя поламане,
То болить душа моя,
То стискає жаль мене.

1905—1907

ГЕЙ, МУЖИЧЕ В БІДІ!..

Гей, мужиче в біді,
Де ти долю подів?
Чи втопив у воді,
Чи пропив, чи проїв?

Чи морозу відніс?
Личаками стоптав?
Чи на ринок одвіз —
На хліб дітям продав?

Чи косою скопив,
Як билинку в бору?
Чи ногами змісив,
Як землю сиру?

Чи як жердку на пліт
Її згризла пила?
Чи сточив її піт?
Чи слъоза залила?

Мо', в заставу віддав
За податки свої?
Може, пан не додав
На півзлота її?

Чи відбив її град,
Як жита відбивав?
Чи тобі її бог
Ще з дитинства не дав?

Гей, мужиче в біді,
Де ти долю подів?
Чи втопив у воді,
Чи пропив, чи проїв?

1905—1907

ПРАЦЮЙ

Бідаче, працюй без упину,
Чи прієш від поту, чи мерзнеш!
Охоче згинай свою спину,
Бо прийде година — і щезнеш.

Ой, щезнеш, не думай, одначе,
Що завтра засиплять землею,—
Ні, житимеш довго, бідаче,
На світі з бідкою своєю.

Тепер, молодий, до роботи
Ти рвешся, як з клітки пташина.
Ах, може тебе побороти
Та праця кривава й невпинна.

Надірветься сила юнацька,
Ніхто ж тобі не допоможе.
Притисне хвороба зненацька —
Завчасно зів'янеш, небоже.

Опустяться руки старечі,
Задуха насяде на груди...
Ти візьмеш торбину на плечі,
Підеш старцювати між люди.

Завчасно ти мусиш навчитись
Молитов жебрацьких співати,—
Якщо не зумієш молитись,
То будуть тебе проганяти...

Навчитися мусиш, бо ненька
Акафістів тих не навчала,—
В убогих мольба коротенька,
Ах, часу матуся не мала.

Озбройся палюгою, діду,
Акафістами та торбами,
І, гей, по блаженному сліду
Відчиняться двері та брами.

Постій коло брами до змроку —
Щось кинуть тобі, наче псові;
На тебе поглянувши збоку,
Злякаються діти бідові.

А ти?.. Ти пильнуй свою працю,
Бо важко прожити без неї;
Просити не йди до палацу,
Бо виженуть звідти лакеї.

1905—1907

НЕ РВИСЬ ДО БАГАТИХ

Чи йтимуть хвороби й пожежі під стріхи,
Чи смуток який увірветься до хати,—
Не йди до палацу шукати потіхи,
Бо там ти почувеш зневажливі сміхи.
Ой, раджу — не рвись до багатих, мій брате!

Не рвись до багатих — нема там підмоги,
Ні жалю, де в розкошах сяють палати;

Хоч витреш собою високі пороги,
Маслак тобі кинуть, як псові, під ноги...
Так слухай — не рвись до багатих, мій брате!

Багатий гуляє, одягнений, ситий,
Він любить гуляти, щодня святкувати,—
Ти ж вічно працюєш, вік потом облитий!
Людиною будь же, бо ти не забитий!
Ніколи не рвись до багатих, мій брате!

1905—1907

ЯКІ

Ситий, вгодований,
Веселий вічно,
Дужий на стан,
З мозолів слабшого
Живе він слічно.
Оце — ваш пан.

Худий, пригорблений,
Від праці чорний,
Взуття із лик,
Холодом томлений,
Голодом морений.
Оце — мужик.

1905—1907

КЕПСЬКО...

Кепсько, братця, жити стало!
Нема щастя, ані долі;
Коли хліб є, нема сала,
Хоч горілочки доволі.

Ой горілка, мов з криниці,
До нас плином припливає.
Кожен кидає журиться
Хто який-но грошик має.

П'ють усі, хоч лихо дома,
Плаче жінка, плачуть діти!
Хліб — лиш зілля та солома,
Але й той підіть знайдіте...

П'ють, хоч гріш кривавим потом
На горілку добувають,
П'ють, хоч потім десь під плотом
Свою долю проклинають...

1905—1907

ЧОГО НАМ ТРЕБА

Треба нам треба: в хлібі потреба,
Хліба нам треба повен стіжок,
А в піч поліна, коникам сіна,
Якусь копійку на оббіжок.

Треба нам, треба, як сонця з неба,
Ширший і довший поля шматок,
Та худобинку й нову хатинку,
Та ще вишневий рясний садок.

На свята шкварку, часом і чарку,
Булки і сиру гостям у дар,
Теплу свитину, дітям книжчину,
Привітну школу, перо й буквар.

Рівні дороги, взуття на ноги,
Жінці на сукню хороший мультап;
Жити у хатці і не боятися,
Щоб не ганяли у волость, у стан.

Лікаря треба, треба шпиталю
Для бідака, доки він живий,
З міхом на старість щоб не тягались,—
Треба притулочок, хоч малий.

Треба немало селам відсталим
Ще нам зробити, щоб добре жили,
Тільки не лити сліз сумовито
В горі, що доля дала з-під поли.

В праці все зможем літечком гожим,
Горе затопчем на довгий вік,
Знищим недолю, знищим неволю,
Світлом запалим щастя потік!

Засвітим ночі, висохнуть очі,
Що запливали щодня слізьми;
Голод зігнеться, біда минеться,
Буде нам доля,— будем людьми!

1905—1907

ЗАСВІТИЛА ТЕПЛО...

Засвітила тепло блиском радості ясно,
Розбудила весь світ від зимового сну;
Ой, даремно ти, вихоре, вішп невчасно,
Бачим промінь навкруг, бачим сонце — весну!

Як від води святої нечистая сила,—
Полетіли морози та сніг із беріз;
І красуня весна білий світ оживила,
А з весною поменшало смутку і сліз!

На обличчях щасливих веселка гуляє,
Закликає до праці, де правда одна,
І засмучені думи, і сон розганяє,—
І життя, і душа засвітились до дна!

Ой, як хочеться жити й воскреслу надію
Колисати в душі, сподіватись на тім,
Що весна наше горе, як сніг і завію,
Поховає в ріці, спалить в сонці яснім!..

1905—1907

ВИЙДУ...

З милою вийду,
Сонцю зрадію,
Ниву вузеньку
Густо засію.

Густо посію
Збіжжям зернистим
По цьому полі,
По каменистім.

Мо', сонце блисне
На мою ниву,
Принесе жниву
Долю щасливу.

Зітріє в стужу,
Скропить в погоду.
Такого хліба
Не знав я зроду.

Зберу до крихти,
Як буде спілий,
І хліба стане
На рочок цілий...

1905—1907

СІВАЧЕВІ

Вже літо відходить. Палас
Подекуди листя червоне;
Сівач — у коробці насіння —
Виходить на зорані гони.

І повною жменею жито
По ниві сівач розкидає,
Ховає в земельку надію,
Що буде з посіву? Не знає.

Чи праця його від хробаччя
Загине, дощами залита?
Чи сніг її спарить весною,
Чи град її виб'є за літа?

Чи знищиться збіжжя пожегом,
Як спеки настануть серпневі...
Недобрі думки, ох, недобрі
Приходять на ум сівачеві.

Та він на оте не зважає —
Пора весняна чи осіння:
Він оре, він ходить за плугом,
Він кидає в землю насіння.

І кожен гукне сівачеві,
Хто в полі проходить повз нього:
— Роди, помагай тобі, боже! —
І легше на серці від цього.

— Роди, помагай тобі, боже! —
Ми кожному скажем, хто сіє.
А з зерна, що доброго сіву,
Врожай благодатний поспіє.

1905—1907

ОСІНЬ

Осене, осене,
Де ти взялася?
В пісні похмурій
Геть розляглася?

Декому щастя,
Осінь, приносиш,
Іншому ж гірко
Горем голосиш.

Декому, ясна,
Тепло навієш,
Жару-багаття
Не пожалієш;

Збіжжя насиплеш
Повні комори;
Буде, ой буде
Золота гори!

Дико ж ти б'єшся
У невеселі
Бідні селянські
Хатки-оселі...

Хатка старенька
Стогне, трясеться;
Так ось, безсила,
Й рухне, здається.

Людоньки бідні
Криються в хатці.
Страшно їм, страшно
Холоду, братці!

Діти худенькі —
Скорше до печі:
Босенькі ноги,
Голенькі плечі.

Слідом полізла
Нитки сукати
В драній спідниці
Хвора я мати.

Батько на лаві
Сів та й зненацька
Думі віддався:
Дума ж бідацька.

Ось, ніби осінь,—
Дума — не збиток,—
Тільки ж немає
Хліба для діток.

Ціле ж він літо
Бився — не жарти.
Що в тім? Нічого ж
Труд цей не вартий.

Зібраним збіжжям
Тік лиш притрусиш;
Ну, а податок
Вивезти мусиш!

З поля зібрав ось
П'ять кіп без мала;
Лиш змолотив їх —
Волость забрала.

Купка й зосталась,—
Чи ж збережеш ти?
Всю магазинник
Вивіз до решти.

Ось і живи тут
З тої поживи;
Щастя зазнай тут
З бідної ниви!..

Холод у хаті,
Голод проймає;
Ось вже й скотинці
Харчу немає.

Кепсько, ой кепсько
Жити в неволі,—
Ну, та й не краще
Бідним — без долі...

Думи ці, думи
Сушать старого...
Мій бідолашний:
Шкода такого!

Біля хатинки
Вітер заводить:
— Чуєш, нещасний?
Холод надходить!

Чуєш, нещасний,
Дальні ж дороги:
Будеш морозить
Руки та ноги.

Дрова до міста
Будеш возити,
Сівер тобою
Стане трусити;

Околівати
Будеш у полі,
Діткам здобути б
Хлібця та солі...

Вуха замерзнуть,
Плечі спотіють,
Ноги у лаптях
Вкрай задубіють;

Сіяти будеш
Сльози по полю
Та проклинати
Мачуху долю.

Кволий від праці,
Битий морозом,—
Так і помреш десь
В полі під возом!

1905—1907

ЗИМА

З вітрами, непогідная
Прийшла до нас зима.
Терпи, землице рідная,
Нема життя, нема!

Вже сонце десь за хмарою;
Де шум той боровий?
Навкруг сніги примарою —
Ні збіжжя, ні трави.

Мов саван смертний, стелиться
Широке поле те;
Гуде, шумить метелиця —
Мітлою сніг мете.

Мороз рукою владною
Ріку всю в лід скував;
Стрільбою він безладною
У стіни бить почав.

Пташок стрільбою клятою
Та на льоту ж він б'є,
При хаті й поза хатою
Спокою не дає.

Скотинка в хлів забилася,
Сховався люд в хати,—
Пустеля, сніжно-біла вся,
Ой, як набридла ти!

Лихі вовки збігаються
І вдень на кров-пиття,
І тужно розлягається
Голодне їх виття!

Біда в снігу безмежному,
Як стрінеш зграю їх!
Не жить небережному,
Не бачити своїх!

Враз вирвуть ясні віченьки,
Всю вихлептають кров —
І підуть в морок ніченьки
Шукати жертв ізнов.

Ой, грізно-непогідная
Розгулює зима,
Терпи, землеце рідная,
Нема життя, нема!

Терпи, сторінко рідная,
Стражданья пий до дна,—
Мине ж зима — й побідная
Воскресне знов весна!

1905—1907

СТАРЦІ

Із торбами, із думками:
«Дадуть — не дадуть» —
Давнім слідом дід за дідом
На кірмаш ідуть.

По дорозі, як у бозі
Спічне чоловік,
Не питають, добре знають,
Дзвонять — у той бік!

Гамір, сміхи... Взявши міхи,
Йдуть, мов на парад.
На кірмаші старці наші
Мостяться уряд.

Запосівши місце ліпше
Кожен як коли,
Ось по сварці хрипко старці
Пісню завели.

Той на лірі струни щирі
Розбудив зі сну,
Той з кантички, той зі звички
Нуту взяв одну:

За стражденні, за блаженні
Душі (бог спасе!)...
За дитинку, за маржинку,
І за все, за все...

Гей, молитвам, наче битвам
Старці віддались,
А з-під ока: чи глибока
Торба — блись та блись...

До обідні панахидні
Співи та «подай».
Сиплять люди, що ж то буде,—
Старче, намагай!

І щосили знов завили,—
Тишу сколихнув
Спів благальний; тлум печальний
Руки простягнув.

Було пусто, стало густо,
А дідам, при тім,
Хто підносить, за що просить
Молитися їм.

Час минає... Замовкає
Полк жебрацький наш.
Пішли люди, що ж то буде,—
Скінчився кірмаш.

Із торбами, із думками:
«Чи де більш дадуть»,—
Давнім слідом дід за дідом
З ярмарку ідуть.

1905—1907

ЧОРНІ ОЧІ

Що темніше, хто скаже, на світі од ночі?
— Дівочії чорнії очі.

Що чарівніше ночі, таємніше ночі?
— Дівочії чорнії очі.

Що заводить у безвість, як темрява ночі?
— Дівочії чорнії очі.

Що нас губить, немов блукачів серед ночі?
— Дівочії чорнії очі.

А що любим, як темні страхітливі ночі?
— Дівочії чорнії очі.

1905—1907

МОЛОДИМ НА ВЕСІЛЛІ

Вже пов'язали руки вам
Перед вінцем навіки.
«Сама» вже — жінка, мужем — «сам»,
Не треба вам опіки.

Не буде мати вже повчать,
Як добре оженились,
Не буде батечко бурчать,
Що годі волочитись.

Самі вже будете ви знать,
Що гоже, що негоже,
Себе взаємно шанувать
Так, як ніхто не зможе.

А що там буде ще у вас —
Не нам тут розмишляти!
У вас весілля, отже, час
Гарненько погуляти.

За молодого й молоду
Хильнуть пора настала.
У темний кут нудьгу-бїду!
Гей! Музика заграла!

Сидіти важко за столом,
Аж ходять — так здається —
І ноги, й плечі ходуном,
А серце б'ється, б'ється.

Хутчіш, хутчіше відкладім
Набїк столи і лави!
До танцю, дівчино, ходім!
Дїждалися забави!

І щастя — дим, і правда — дим,
А розум — у похміллі.
Гукнем «спасибї» молодим
На їхньому весіллі.

Усяк веселоцям радий,
Не часто ж так буває...

Та що це? Змовк наш молодий,
І молода ридає?

І в сто сокир у тьмі печер
Не вистружеш крісельця;
Колись я плакав... А тепер
Знов, серце, розвеселься!

Подружжя любе, з нами пий,
А я вам побажаю:
Нехай любов дасть цвіт рясний
Для нового врожаю!

Щоб вам ні в хаті, ні в дворі
З бідюю не стрічатись,
І живши в злагоді й добрі,
Онуків дочекатись!

1905—1907

ТАК... НІ...

Так-ні, так-ні,
Гомонить годинник,
Так-ні, так-ні,
Хвиля до хвилинок.
Так-ні, так-ні,
Плакати чи сміятись,
Так-ні, так-ні,
Радше сліз діждатись,
Так-ні, так-ні,
Маємо свободу,
Так-ні, так-ні,
Та не для народу.
Так-ні, так-ні,
Прав у нас он скільки,
Так-ні, так-ні,
Для царів, і тільки...
Так-ні, так-ні,
Є й землі чимало.
Так-так, так-так,
Всім би вистачало,

Так-так, так-ні.
Та земля рахманна,
Так-ні, так-ні,
Не у нас, а в пана.
Так-так, так-так,
Де біду шукати,
Так-ні, так-ні,
Де селянські хати.
Так-так, так-так.
Хвиля до хвилинок.
Так-ні, так-ні,
Гомонить годинник.

1905—1907

ЕПІГРАМА

Що клепки третьої нема
У нього в голові,
Я чув не раз, але дарма:
Були б хоча лиш дві.

Того б на пекло я прирік,
Хто все це прибрехав.
Відколи знаю, зроду-звік
Він жодної не мав.

1908

ЧОГО ХМУРИТЬСЯ?..

Чого хмуриється
Небо синє?
Чого носяться
Смерчі дикії?

Чого сивії
Сичі пугають?
Чого чорнії
Крячуть ворони?

Чом гадюки
Підколотні
Ядом бризкають
На священне все?

Чи то сонечко
Загасилося,
Чи сховалося
В пекло лютеє?

Душі сильні
Міць утратили,
Серця добрі
Стали хижими.

Пісні вольні
Стали в'язнями,
Дзвонять тонами
Надмогильними.

А за співами
Дзвін кайданницький,
Стогін гноблених
Розлягається.

Ох, страшна ж бо ти,
Земле рідная,
Ох, жахливе ти,
Людське лишенько!

4 січня 1908 р.

КОСАРЯМ

Де ви, діти зорі, молодці косарі?
Гей, чи довго чекати на вас?
Час вам коси клепать, час вам на сіножать,
Показать свою силу вам час!

Поки згине роса, хай засвище коса,
Хай поляже в покоси трава,
Нехай прийде кінець на сивець, на дзвінець,
Хай громада вступає в права.

Сонце палить вогнем, ллється піт ручаєм...
Не підводите навіть голів!
Ви зростали й зросли під ярмом кабали,
Вас ніколи ніхто не жалів!

Піт полився цюрком — обмахни рукавом,
Веселіше косою махай,
І з пониклих грудей — хай рида між людей —
Спів про долю гірку добувай.

І співай, і коси, поки сяйво роси,
Поки тучі на небі нема.
Плуг, земля та коса — все це наша краса,
Все це наша потіха одна.

1908

ДО МОЛОДОСТІ

Ти скажи, скажи,
Моя молодість,
Що дала мені,
Сину хамському?

Ой, дала мені
Скарб неміряний,
Силу дужую,
Невгамовную.

На тяжкий мій труд
Не надивляться,
На кривавий піт
Не натішаться!

Там, де кашне віч,—
Обліг, вирубка
Шумить колосом,
Жнивом радує.

Сіножать-трава
Ляже покотом,
Пуцу топір свій —
Стогне зелен бір.

І слухняністю,
І покірністю
Наділила ти
Мене, молодість.

Тільки доля де,
Скажи, молодість,
Чом забула ти
Волю дати мені?

1908

З ПІСЕНЬ ЖИТТЯ

Час був весняний. У скибу на дно
Впало, зійшло, заруніло зерно.
В хату курну, чи з добра, чи зі зла,
Доля-недоля мене принесла.

*

Літо настало. Мов сонячний спів,
Ріс колосок, наливався, доспів.
Щастя не знавши — а де воно є? —
Виріс і я — лиш на горі своє.

*

Осінь на світі. Журба верховить.
Колос незжаний на полі стоїть.
Тяжко на серці, маркітно думкам,
Поневіряюсь, мов колос той, сам.

*

Зимонька впала; біліється сніг,
Колос в заметі знайшов свій нічліг.
З долею битись не можу вже я,
Ох ти, могилко, ох, де ти, моя?..

1908

ХМАРИ І ДУМИ

Чорнії хмари по небу пливуть —
Чорнії думи спочить не дають:
Хмари хатину, а душу думки
Хочуть здавить, розтрясти на шматки.

Валиться з неба то сніг, то вода —
Чорнії думи приносить біда;
Так і воює бідак чоловік
З хмарами, з думами цілий свій вік...

1908

ВЖЕ ДНІЄ

З-над сонних вод Німану, з пуц Беловежі,
Сусіди, сусідки, вітаю я вас!
Я довго долала кордони та межі,
Аж поки знайшла цю стежину до вас.

Хоч, може, мене ви впізнали, гадаю,
Хоч знаєте, може, чому тут стою,
Де дім і народ мій, з якого я краю,
Послухайте повість печальну мою.

З кінця у кінець, де змордоване слово
Дзвенить білоруське — весь обшир той — мій.
Багато століть прощуміло грозиво,
Відколи живу там у хатці тісній.

З тієї хатини по видмах незнаних
Ганяли, чого не згубила, шукать,
Дивіться, ось руки та ноги у ранах,
А рани на серці — кому заболять?!

По терні, камінні ходила я боса,
Червоною кров'ю зросила ріллю;
На шати мої поглядаючи скоса,
Вітали зневагою пісню мою!

Мішали з грязюкою, згідно плювали
І ті, що зі мною ішли по житті,

Що згину з народом своїм, віщували,
І страшно було мені жить, сироті!

За плугом, як другом, серпом та косою
Я йшла-воліклася, де йшов мій народ;
Лиш те мене гріло, що він був зі мною
І вбогу мене рятував од негод.

Йшов час, і могила росла при могилі,—
Розсипався камінь, хрести погнили,
Подолані горем, у кривді, в безсиллі,
Там прадідів кості дочасно лягли.

Йшов час. І народною звався сльозою,
Той хрест, що несла я крізь морок і грім.
Свій дар я звінчала з людською бідою,
І шарпають мною, як людом моїм.

Втоптали мій голос у землю рахманну,
Занепаду хрест придавив, мов скала.
І думав чужинець, що жить перестану.
Не вірте! Живу, як одвічно жила!

Та скільки снаги, я себе захищала!
Жива я! Зі мною народ, при мені!
Я винесла все. Я безсмертною стала,
Я дужа, я вічна в своїй стороні!

Пропало засліплення, щезла тривога,
На обрії сходить новітня зоря,
Вже стелиться-кличе широка дорога.
Вже дніє! І жде мене вільних сім'я!

1908

РІДНЕ СЛОВО

Могутнєє слово, ти, ріднєє слово!
Зі мною ти в сні й наяву.
Ти в серці моєму озвалось громово
І пісню збудило нову.

Безсмертнее слово, ти, ріднее слово!
Ти кривду й неправду змело;
Хоч гнали тебе, накладали окови,—
Дарма: ти живеш, як жило.

О вільнее слово, ти, ріднее слово!
Лунай сміливіш, веселіш!
Сичать хай гадуки, кружляють хай сови,—
Ти людям на славу дзвениш.

О гноблене слово, ти, ріднее слово!
Як грім, прогрими до усіх,
Що рідная мова, хоч бідная мова,
Миліша від пишних чужих.

1908

ДУМКА

— Гей ти, хлопче, брате рідний,
Чом похмурий став?
Чи з путі-дороги збився,
Чи її й не мав?..

— Але як мені радіти,
Як же не тужить,
Коли наша доля в серці
Каменем лежить!

Ти поглянь-бо на оселі,
На людей в біді,
На народ поглянь селянський
І спитай тоді,

Скільки нашої там крові,
Скільки слізних рік
Розтеклося, розлилося,—
Не злічить повік!

Ми дістали в нагороду
За мільйони ран
Лиш хрести, лише могили
Та німий курган.

— Не сумуй! Засвітять зорі,
Щастя буде знов,
Долі-волі зійде квітка
Там, де сльози й кров!..

1908

* * *

Гримну я, гримну по струнах бунтарних,
Викличу гомони грізні,—
Лийтесь, котіться по нивах янтарних
Тони забутої пісні.

Довго блукав я, блукав облогами,
Хрест надібав, де проходив,
Насміхи, кпини летіли з вітрами,
Люд голови не підводив.

Камінь лиш зна, як летів звідусюди
Жаль — усе ближче, все ближче,
Туга смертельна звалилась на груди...
Терни, пустир, попелище...

Часом бувало прийде просвітління —
Сонце торкнеться землиці.
Слідом виходять, ідуть покоління —
Лиш із темниць у темниці.

1908

МОЛОДА БІЛОРУСЬ

Гей ти, гей, Білорусь, молодий ти мій краю,
Ти страждала віками, втомившись до краю,—
Гей, скажи, звідки нинішня слава твоя?
Гей, ти, гей, Білорусіє юна моя!

.
Не з веселості ясної, ясных палаців,
З тої кривди, що здохне в похиленій хатці,

Я, покликана правдою в бій проти зла,
Непогасна, мов зірка, зійшла-розцвіла.

Тож даремно чужинці мене заставляють
Поклонятися їм, продають та купляють,
Їх ласкава опіка — зневага мені,
З своїм людом не дамся в своїй стороні.

Ні погроз, ані насміхів кривдників сильних
Не боюсь, як і співів похмурих, могильних,—
Всьому світові очі брехливі протру,
Що я владарка тут, що не вмерла й не вмру.

Загартована слізьми та кров'ю народу,
Я розіб'ю кайдани, розвію негоду,
Де занепад був мій, гордо встане мій син,
Славний, вільний, незламно утвердиться він.

Сяйво іскор у душах бездольних засію,
Їх серця загартую, вселивши надію,
Покажу їм життя їх правдиву зорю,
На руїнах нове я суспільство створю.

Щораз далі та далі, від краю до краю,
Моя сила, як море, розіллється, знаю,
Піснярі мої пісню про мене складуть,
Заспіває народ, буде світові чуть.

Громадянська свідомість, що родиться нині,
Запанує, і втішаться прадідів тіні,
Слів онука не стлумить ніякий примус,
Бо він краю свого вірний син, білорус.

.
Гей ти, гей, Білорусь, молодий ти мій краю,
Підіймайся, здолавши пітьму неокраю,
Хай же буде нескорена влада твоя!
Гей ти, гей, Білорусіє юна моя!

12 січня 1909 р.

ПАМ'ЯТІ Т. ШЕВЧЕНКА

(25 лютого 1909 р.)

Справляє Україна врочистеє свято:

В цей день народився творець «Кобзаря».
На лицах — повага, на всіх — пишні шати,
І всюди лунають слова пісняра.

Преславному батьку українського слова
Поклін б'є розбуджена ним сторона,
Про це шумить хвиля холодна дніпрова,
І думає думу степів тишина.

В народній душі — його пісня яскрава.
Як жив ради неї, із нею не вмер;
Не в мармуру плиті живе його слава,
А в слові, що сяє огнем і тепер.

Син бідних батьків, він слабими руками
На зграю володарів жах наганяв.
Як звіра, в'язали його ланцюгами,
Гноїли в льоху, щоб скоріше сконав.

Сліпці! Одібрало їм розум з тривоги,
Що люди такі і в могилах не мруть,
Що можна зв'язати їм руки та ноги,
Та вільної думки кати не скують!

Буває — людей тисне кривда залізна,
Співець об'явився — і пісня дзвенить;
Співець умирає... а пісня?.. а пісня?..
Ех! Камінь не зможе лише зрозуміть!

Живе тая пісня, як вихор, злітає,
Над лісом могил, над пільмою біжить,
Зриває забори і брами ламає,
І кривда німіє, й підлота дрижить.

Колись заклик пісні і світ перемінить,
Одслонить нові путівці в майбуття,
Щасливості ясної зійде проміння,
І ліпшою долею сквітне життя.

Віддаймо ж хвалу пісні мужній і чесній,
Всі ті з нас, хто, правді не зрадивши, жив,

Згадаймо ж про батька, що в пісні чудесній
Своїй Україні так вірно служив.

О славний вкраїнче, син вірний народу!
Ти рідного слова в собі не глушив,
Терпів і учив, як терпіти знегоду,
І люд зрозумів твій — чому ти учив.

На південь, на північ, на схід, захід сонця
На струнах душі виграє твій «Кобзар»,
У хаті, в палаці, в темниці, в корчомці,
В серця калатаєш, як дзвоном дзвонар.

До нас твоє слово щораз долітає,
Ми слухаєм втішно, що мовить сусід,
Тепер своєю квітку в вінок твій влітаєм,
Прийми, брате, й наш білоруський привіт!

25 лютого 1909 р.

ПАМ'ЯТІ ШЕВЧЕНКА

Од гостинця до гостинця,
Гордо і крилато
Дзвенить кобза українцям
Про велике свято.

Уся чисто голосиста
Україна рідна
Свого батька-бандуриста
Нині славить гідно.

Так, бо пісня бандуриста
Від краю до краю
Лине вільно, пломениста,
Перешкод не знає.

Сам же він зазнав недолі
Утисків, гоніння,
А проте не зрадив волі,
Волі та сумління.

Словом правди дух народу
Вирвав із закову,
Научив любити свободу,
Рідний край та мову.

Його батьком кличе гідно
Україна здавна.
Ех! І нам будь батьком рідним,
Українцю славний!

26 лютого 1909 р.

ПІСНЯРЕВІ-БІЛОРУСУ

Яким, питаєш, мусить бути
Співець коханої землі?
Як світлу долю нам здобути
В неволі, злиднях, кабалі?

О, не питайся в інших ради,
У пущі сонця не шукай!
В своїй душі добудь всі правди,
У серця, в дум своїх питай.

Хай серце серця не боїться,
Душа душі нехай співа,
На думках братніх, мов на скрипці,
Ти власні виспівай слова.

За рідний спів борись, юначе,
Та від людей не жди дарів.
Пісняр — слуга всіх слуг, одначе
Пісняр — то цар усіх царів.

Де зір кружляють хороводи,
Поглянь зухвало, без тривоги,
Небесні перемиряй ходи,
Щоб аж замислився сам бог!

Підслухай шепоти землиці,
В її скарбівню знов заглянь,
Щоб знали люди сумнолиці,
Як брати з нив найбільшу дань.

Щасливий ти чи ти нещасний,
Синів землі виводь з імлі,
І світоч ясний, непогасний
Над Білоруссю розпали!

Дивись, пробудиться, здійметься
Мільйонний приспаний народ,
І твоя слава піднесеться
До ще не бачених висот.

Ти ж у вінку своїм тернистім
Побачиш миртовий вінок,
Прославленим та голосистим
Покинеш світ, як той листок.

Умре поет — хреста поставлять,
За роком рік перебіжить;
Зітре ім'я співця непам'ять,
А пісня буде жить і жить!

14 квітня 1909 р.

ЗАКЛЯТА КВІТКА

Лип прийде з Купаловим святом
Цариця липневих ночей,
Як папороть квітом заклятим
Чарує нещасних людей.

І люди, зібравши всі сили,—
Здалека дороги лежать —
Повз гори, і доли, й могили
По квітку біжать та біжать.

...Совині там чуть перегуки,
Крильми там лопоче кажан,—
Мільйонні здіймаються руки,
Де мріє купальський курган.

В тих радістю очі сміються —
Тим кровію зір залило;
Штовхаються, корчаться, б'ються,
Змішалися правда і зло.

Галуззя тремтить стрепихате,
Але не здригнеться герой.
Омріяну квітку зірвати
Хотів би і той, і тамтой.

Ой! Зорі зійшлися, мов свідки,
Когут відгукнувся в селі —
Ні ночі, ні дивної квітки —
Усе причаїлось в імлі...

Лиш блудні заглипали очі,
Зірвались мільйони зітхань.
І свищать сичі-поторочі,
Кажан перелітує рань...

Кістками шляхи повстеляли,
Здається, пора спочивать,
А свято надходить Купали —
Мільйони по квітку біжать!..

16 червня 1909 р.

ЧОРНИЙ БОГ

У замшілому ганчір'ї,
З тайників-берлог,
З диких багон в надвечір'ї
Вибрів чорний бог.

Насилає духів ночі,
Сіє мертві сни,
Гасить поблиски урочі,
З'яву новизни.

Нігті-виразки смердючі
Устромля в живе,
Світ за очі лячні душі
З висвистом жене.

Чигає на світло денне
З жахом заодно,
Все мерзенне, безіменне
Йде на дно, на дно.

Чорна зграє, сна не має,
Щоб живе скорить!
Чорний бог уже палає,
Чорний бог згорить!

Чорний боже, тлій, не гайся,
Боже змій, вогній!
Ти ще з білим не зрівнявся
І не виграв бій!

25 вересня 1909 р.

ЯК Я ПОЛЕМ ІДУ...

Як я полем іду, шепче колос мені,
Сумовиту розмову з ним тихо веду;
Колос чує усе в зачарованім сні,—
Шепче колос мені, як я полем іду.

Як я лугом іду, травка-шовк біля ніг
Сипле роси живі — я очей не зведу;
Цвіт поскарживсь мені:
він за день цей знеміг,—
Травка-шовк біля ніг, як я лугом іду.

Як я лісом іду, довгу думу сную
І дивлюсь на сім'ю тих дубів молоду;
Ніби дома я пісню співаю свою,
Довгу думу сную, як я лісом іду.

Як я в хату ввійду, то гнітить щось мене,
Сум знаходить блідий — він приносить біду,
Запліснявів куток... Як же сирістю тхне,—
Ой гнітить щось мене, як я в хатку ввійду.

1909

ПОЛИЛИСЯ МОЇ СЛЬОЗИ

Полилися мої сльози
На зелені верболози,
Очерети і осоти,
На глухоти, на сліпоти.

Полилися мої сльози
На спекоти, на морози,
На негоди, на завії,
Мої літа молодії.

Полилися мої сльози
На заломи, на узвози,
На запалі з болю груди,
На що є, було і буде.

Полилися мої сльози
На напасті, на погрози:
З темним помислом — корися! —
Полилися, полилися.

Полилися мої сльози
На шляхи та перевози,
На скривавлені поляни,
На знеславлені кургани.

21 листопада 1909 р.

СНІГ

Напливла звідусіль
Лебедина метіль
На загін та курган,
Що і крук, і кажан
Занімів не на сміх:
 Це ж бо сніг, тільки сніг...

О мій друже, і ти
Білий сніг самоти
Примостив у душі,
Мов хреста на межі,

І радий не на сміх:
Це ж бо сніг, тільки сніг...

Серце, очі, твій світ
Білий сковує лід,
Наче мертве срібло,
Аби легше було,
Де життя не на сміх:
Це ж бо сніг, тільки сніг...

Ти і жив, і любив,
Ти не вмер — та ходив;
Ні про кого не дбав,
Сміло вдаль поглядав,
Сам — воно не на сміх:
Це ж бо сніг, тільки сніг...

Хтось — свояк не свояк —
Жив і вмер абияк.
Піп та дзвін прогудів,
Геть із пам'яті змів:
Бій за хліб не на сміх:
Це ж бо сніг, тільки сніг!

Мо', й легесенькі дні...
Не зачеплять, о ні,
Ні нудьга, ні біда,
Ні вогонь, ні вода...
Тільки щастя та сміх!
Це ж бо сніг, тільки сніг...

1909

ПІСНЯ СОНЦЮ

Вільним гомоном сосон високих
І туманами сонних долин,
Сном віків, неосяжно глибоких,
Кличем, сонце, тебе, як один!

Золоті розпускаючи коси,
Захололу загінку зігрій,

Лугові позаквітчуй покоси,
Дай заврунитись ниві моїй.

Із землею скоріш заручися,
З нею шлюб ти навіки візьми.
Дзвонковим джерелом розтечися,
Між ярами, полями, людьми...

Розсихайся по селах, по нивах,
Мов алмазна цілюща роса:
У веселках купайся щасливих,
Звеселяй голубі небеса...

Як на свято Купала щороку
Обновляєшся плескотом вод,
Онови нашу землю широку,
Онови її скорбний народ!

Хай же вічні нескорені думи
Яворино тремтять-шелестять,
Аж у небо здіймаються шуми,
Білим світом летять та летять!..

Глянь з палат своїх вільних, високих
Та зійди до кривицьких долин...
Сном віків неосяжно глибоких
Кличем, сонце, тебе, як один!

26 квітня 1910 р.

БРАТОВІ НА ЧУЖИНІ

Чи не забув, недбалий друже,
Все те, де ти родився й зріс?
Зими посивілої стужу
І в росах луговий покіс?

Оздобу неба — сонце й зорі,
Жовтавий місяць в тумані;
Русалок мову в млі прозорій,
Пісні пташині в літні дні?

Чи не забув привітні очі
Свого любимого села,
Звідкіль ти в світ побрів, у ночі,
Де молодість твоя спливла?

Безмовне поле, сіножаті,
Де лози й сосни — сторожі;
Могилки, де заснули браття,
Курган дідівський на межі?

Низеньку призьбу, сад з квітками,
Свою хатину й свій тічок,
Усе поставлене батьками,
Де тин схилився на бочок?

Чи не забув гостинець битий
І в березневі теплі дні
Водою міст старий підмитий.
І ряд беріз удалині?

Чи не забув свою матулю,
Що над колискою тобі
Співала тихо люлі-люлі
І мрійно думала в журбі?

Ту рідну пісеньку крилату,
Нехитрий материнський твір,
Що вилітала в нас із хати
Луною десь у темний бір.

А чи жнива у праці щирій,
Нічліг, вогонь серед полів;

І лет із вирію у вирій
Бузьків, гусей і журавлів.

Сільську одежу без вигадки,
Сільський простий отой звичай...
Край білоруський, мирні хатки,—
Ти не забув свій рідний край?..

17 травня 1910 р.

МІЙ ДІМ

Мій дім — привілля, зорні далі,
Орлами зміряні лани,
Де б'ються вітрища зухвалі
З сім'єю хмар увосени.

*

Мій дім — то пуца на обочі,
Селиба ясена й сосни,
Де сміх русалки в темні ночі
Лякає предковічні сні.

*

Мій дім — у даль піски розлогі,
Де спека й хуга криють світ,
Де в скибах лад ведуть убогі,
Оздоби цвіт — червоний піт.

*

Мій дім — на межах квіти прості,
Суха осичина й курган,
Де гліють прадідові кості,
Де плаче ніченька й туман.

20 травня 1910 р.

МОЯ ДІВЧИНА

У дівчини, у княгині,
Що мені десь вічком кине,—
Колосистий вінок жита —
Кіска золотом повита;

Дві пасминочки-мітлички —
Брівки милі у сестрички;
Її вічка у ясніні —
Дві волошки сині-сині;

Її щічки — рівні в сонці
Двом ружинам при віконці;
Її губки — не калинка,
Просто виспіла малинка!

Як лілея від криниці,
Біла шийка в чарівниці;
Два букети з незабудки —
Молоді дівочі грудки;

Як хмельочок небадильний —
Стан притульний, перехильний;
Ручки — хто зрівнявся з ними!
Так і щастя не обніме;

А за серцем підеш всюди...
Пекло й небо — все там буде...
У дівчини, у княгині,
Що мені десь вічком кине.

4 червня 1910 р.

НА КУПАЛА

На Купала, на Івана
Рви, матусе, зілля зрана,
Що в нас папороттю зветься
І щасливим видається!

Як нарвеш його доволі
В темнім лісі, в чистім полі,—

Поклади за образами,
Освяти його сльозами...

Двічі, тричі — та ще разом,—
Щоб засяло сліз алмазом,
І від нього жди приплоду
Та від заходу до сходу...

Як діждем од зілля квітки,—
Будуть мати щастя дітки,
Будеш, мамо, в хаті мати
Долю, згоду, пишні шати!..

5 червня 1910 р.

НАД ІМАТРОЮ

На півночі дальній, у Фінщині дивній
Ріка з водоспадом дола пережат;
Вуоксою річка зоветься у фіннів,
Іматрою звать водоспад.

Клекочуть Іматрині хвилі зухвалі,
На гони довкола шум-гомін стоїть,
Лиш берег мовчить, ніби литий зі сталі,
І поріст сосновий мовчить.

Шаліє Іматра, вергаючи глиби,
За хвилею хвилю в долину жене,
Мов хмар непреступних одрізані скиби
В провалля зліта водяне.

І ринуть у безвість вони, як в могилу,
Там скрутяться в клуб чи зігнуться в дугу,
Розсиплються в пух мірадами пилу
І випірнуть знов на бігу.

Мигнуть, затріпочуть, сипнуться на скелі,
Всім Дантовим колам на здив,
І линуть на волю, прозорі, веселі,
Пливуть поміж пусток і нив.

Їх інші заступлять в шаленім розломі,
Здвигаючи в гуркоті лежбище гір,
Так, начебто волю своєї Суомі
Підняти хотіли до зір.

Стоїш, де вирують збунтовані води,
І серце лелієш слабе,
І слухаєш німо, як голос негоди,—
Волянням волають тебе.

«Покинь, небораче, земну свою долю,
Дамо забуття — віковичний спочин,
Ти з нами пізнаєш незвідану долю,
І сонце полюбиш, як син.

Ходи-но до нас, дай сповить свої груди
Воді крижаній, що вирує, як вар.
Народ про нас казку створить не забуде
І пісню складе нам пісняр».

На півночі дальній, у Фінщині дивній
Ріка з водоспадом дола перекаат.
Вуоксою річка зоветься у фіннів,
Іматрою звуть водоспад.

20 червня 1910 р.

ЛОВЕЦЬ І ПАРА ГОЛУБІВ

*Легенда
з індійської «Махабхарати»*

*Присвячую професору
Б. Епімах-Шипілі*

В «Махабхараті», книзі Інд,—
Три тисячі їй літ од віку,—
Про ловчого та голубів
Знайдете повість невелику.

І

Був чоловік, що над усе
Любив на світі полювання;

В лісах, у полі день при дні
Блукав од рання до смеркання.

Пташок завзято ловить він,
З захланністю досягши змови,—
Несе на ринок продавать,
Продасть і знов іде на лови.

Панує в пущі, наче цар,
Бере собі належну подать.
В сім'ї крилатій вічний страх
Сильцем і кліткою наводить.

Поміж батьків, поміж дітей
Пташину сіє він розлуку,
Не має ласки, ні жалю,
Мов і не зна про їхню муку.

Сумління власне притлумив,
А зло узяв собі за брата.
Зневажив він закон богів
Душею ката, серцем ката.

Отак довгенько промишля,
Збирає жертви безневинні,
Та ось пригода немала
Його спіткала в тій пустині.

II

Одного дня в кущах блукав,
Шукавши легкої наживи.
Погожий день на темну ніч
Змінило небо під час зливи.

На хмари грізно хмари йшли,
Неначе вої темнолиці,
І розлягалися громи,
І шаленіли блискавиці.

Лило, мов з решета, дощем,
З узгір'ями рівняло доли,
Немовби пекло розлилось
На небеса, ліси і поле.

Затихла пташка, звір завив;
Ім хата-ліс уже не хата...
Так землю за гріхи карав
Суворий Сатакрата.

А той ловець, хоч весь промок,
Не покидав свого діла:
Схопив голубку за крильце,—
Вона під кущиком сиділа.

О, здобич легкою була:
Голубка, вибившись із сили,
Хоч і хотіла — не могла
Летіть, де ждав на неї милий.

III

Тим часом буря стихла вже,
Але й на світі звечоріло,
І місяць вийшов, а зірки
Засяли радісно та сміло.

Що діяти? Додому йти?
Дорога темна і далека;
У дикій пущі ночувать?
Підстерігає небезпека:

Навколо світиться вода,
Пливе з дерев, тече з узгір'їв;
А ніде роздобуть вогню,
А тут іще й ричання звірів...

І голод також не мовчить,
Лице вишкірюючи люте...
Нічого. Ради вже нема.
Ніч треба в лісі перебути.

Він бачить дерево стрімке,
Що височить край логовини,
Покірно голову схиля
І промовля до деревини:

«О древо, прихисти мене
У божій і своїй опіці».
Сказав і ліг на камінь там,
При нім голубочка у клітці.

IV

А теє дерево було
Осідком голуба затишним.
Сидить нещасний у гнізді
І мовить так в жалю невітнім:

«Куди поділася моя
Голубка, подруга-дружина?
Чи залишилася жива
В таку страшну грозу пташина?

Мо', вітер збив її, малу,
Чи дощ посік нещасній крила,
Чи хижий ворог підстеріг.
Чи, може, блискавка спалила?

Нащо мені таке життя,—
Нудитися у самотині;
Для мене білий світ — не світ,
Я сам не сам у цій хатині.

І діамантовий палац,
І слуги вірні, без облуди,—
Коли немає ласки, все
Пристанищем тюремним буде.

З коханою і хмурий ліс —
Хоромів радісні простори.
Нема її — життя нема,
Усе навкруг — журба та горе».

V

Голубка чує голубка
І серце з хвилювання б'ється,
Що він про неї пам'ята,
Такому жалю віддається.

Але недовго щастя їй
У легіт думку сповивало,
Таж поруч був голодний гість,
І це вже значило немало.

«За мене, серце, не журись,—
Щебече, крильця розпростерши.—
Одвічну заповідь богів,
О любий мій, сповни найперше.

Ти маєш гостя. Він охляв,
Замерз, у голоді блукавши.
Йому старайся догоджати,
Щоб не прокляв тебе назавше».

Повеселішав голубок,—
Тепер журитися негоже,—
Та все клопочеться, пита,
Чим гостеві вгодити може.

А той: «Щось холодно мені».
І голуб радий помагати:
(Бо й дерево дарує тінь
Тому, хто йде його зрубати).

VI

Сухі гіллячки та листки,
Вцілілі чудом у негоду,
Збира, добув огню, пита,
Чи ватра гостеві в угоду.

На те ловець відповіда:
«Дай щось поїсти, я голоден».
Тут зажурився голубок —
Харчів дістати він не годен.

Бо ж по-пташиному живе.
Його нагода — рідна мати;
Запасів жодних не надбав,
А гостя треба шанувати.

Подумав голуб, закружляв
У ловчого над головою...
«Ще хвильку,— мовить,— потерпи,
І голод твій я заспокою».

І те сказавши, над вогнем
Він тричі звільна обкрутився,

Як блискавка, немов стріла
У полум'я живцем звалився...

Від страху й жалю ловчий стерп,
Поклявся вибрать іншу долю.
Він сильця в огнищі спалив.
Голубку випустив на волю.

VII

Та з волі вже нема хісна,
Голубка квилить у безсиллі:
«І ліс, і сонце, й небеса
Мені без милого немилі.

На іншим світі любий мій,
З ким воркуватиму до рання?
Недолю-долю з ким ділить?
Життя моє — одне страждання...

О милий мій, прийми мене
Тебе знайти — мета найвища...»
На тому слові, як і він,
Пірнула в полум'я кострища.

Ще більше спритного ловця
Повергла в сум жура-гризота.
Пташок виловлювать сильцем
Навік відпала вже охота.

Покуті здався за гріхи,
І навіть вдягся по-жебрачи.
Рікою йде — не п'є води,
У лісі — невидючий наче.

Аж так добрів, де ліс палав,
Ввійшов — і сліду не zostавив.
У смертну мить лише уздрів
Двох голубів у сьайві слави...

.

Про ловчого та голубів
Ми знаєм повість невелику.
З «Махабхарати», книги Інд,—
Три тисячі їй літ од віку.

24 червня 1910 р.

ЖНИВО

За полем поблискує смужка пшениці
Дозріла — на соннім лісів рубежі;
Колосся схиляється аж до межі
В сумному шептанні: «А де мої жниці?»

І жниці прийшли — молоді, міднолиці;
В снопи кладучи колоски-сторожі,
Зашастили глухо серпи, як ножі,
І співи прадавні знялись, наче птиці.

Там пісня пливе, і пливе в небеса,
Крізь біле колосся проходить журливо,
І губить у пущах перо вогневе...

До мене та пісня пливе, і зове,
І в серці дзвенить, як у травах коса:
«Ти, брате, сіяч... ну, а де твоє жниво?»

Червень 1910 р.

Я ВІД ВАС ДАЛЕКО

Я від вас далеко, ниви Білорусі,—
На чужі простори я тепер дивлюся,—
Але в серці, в думках тільки вас я знаю,
Як і жив, живу я у своєму краю,
І нема на світі сил таких над нами,
І нема на світі кованої брами,
Щоб хоч на часину, на малу годину
Зачинить від мене батьківську країну.

Я від вас далеко... хай це кажуть люди...
Але хто людині зазирнув у груди,
Хто збагнути вміє це вогнисте море,
Що горить, бушує,— а про що говорить?
Той лиш зрозуміє, хто аж до сконання
Не пізнав спокою, повен хвилювання,
Кого доля-відьма ще в літа дитинні
Кидала по світу, ніби лист осінній.

Я від вас далеко... Та куди не йду я,
Дома тільки думка днює і ночує;
Пушу Беловезьку чую гомінливу,
Німану все бачу течію примхливу.
Де в чужій країні сад такий чудовий,
Де такі прекрасні вирости будови,
Щоб на них берези рідні проміняв я,
Села білоруські щоб за них віддав я?..

Я від вас далеко... Ділить нас півсвіту,—
А живу ж я з вами взимку й серед літа;
З вами разом чую я осінню пісню,
Провесни ознаки бачу благовісні.
І чи сонце сходить, чи заходить красне,
Образ незабутній у душі не гасне;
З вирію як линуть перелітні гуси,
Жду від них я серцем вістки з Білорусі.

Я від вас далеко. Живу між чужими.
Чую ж ваші співи,— відгук шлю своїми.
Добуваю співи із душі, із серця,
Сам би я за ними полетів, здається.
Не зробить нікому домовини тої,
Викопати яму глибини такої,
Щоб у ній від мене можна заховати
Білорусь єдину, дорогу, як мати.

Я від вас далеко... Боже ти мій милий!
Нерозлучний з вами буду до могили,
Не покину зроду думати-гадати,
Як живе без мене рідна моя мати.
Коли в домовину лягти доведеться,—
Встане тінь з могили, на хрест обіпреться
І туди дивитись пильним оком буде,
Де живуть одвіку білоруські люди.

17 липня 1910 р.

ПАМ'ЯТІ МАРІЇ КОНОПНИЦЬКОЇ

Відійшла ти, співачко народів,
Покоління невмируща зірниче,
Там, куди не сягає, напевно,
Неправдиве, зажерливе, нище.

Всім нещасним — близьким і далеким —
Ти єдипу загадку лишила:
Чи то сонце погасло назавше,
Чи їх долю забрала могила?

Бо, як пісня твоя всемогутня,
Що дзвеніла, водила до бою,
Так не знають ні меж, ані міри
Голосіння-жалі за тобою.

І хоч серце затихло навіки,
Хоч, мов зорі, вже очі не світять,
Твої думи не раз і не двічі
Розмовлятимуть з кожним століттям.

Дух твій з сяйвом небесним зіллється,
Повєднається з ясним промінням,
Людам сльози осушить і вкаже
Шлях до правди новим поколінням.

І сирітська рука завітчає
Твій нагробок живими квітками,
Наче відблиском пісні живої,
Серед стужі, що квилить ночами.

А з мільйонів грудей наболілих
Вік зітхання плистиме віднині
По заступниці всіх нещасливих
По великій піснярці-княгині.

Вересень 1910 р.

ЗАПУСТІЛИЙ ПАЛАЦ

Володар кволий твій одбився од наук
Величної доби Зигмунда й літ терпіння.
Він «Поділ» стверджує в чужині й до вдуріння
Все лічить, скільки мав дубів та хвойних штук.

А ти — слід роскоші й трудів численних рук —
Стоїш, де одцвіли магнатські покоління.
І цегла падає з прогнилого склепіння,
І шпари й тріщини засновує павук.

Край тину забобон росте, як зілля, вперто;
Скотину в парк жене голодний «сервітут»;
Нечистий з відьмами гуляє тут відверто.

Вповзає знищення і пустка в кожен кут,
І скалить зуби смерть: «Моя вже влада тут,
На вхід життя сюди я накладаю „veto“».

1910

МИКИТА І ВОЛИ

Байка

Торік, позаторік, десь тут чи там —
Не знаю й сам,—
Оборював Микита
Жито,
І, як на зло йому, Воли
Накриво борозну взяли.
От він почав (хоча тягли все літо справно)
Їм дорікати безпідставно:
«Та я вам,— каже,— так годжу,
І стережу,
Сам недосплю,
А вас кормлю:
Сінцем зимою,
Травичкою улітку луговою.
Щодня водиці
Даю з криниці.

Мені ж ви що зробили —
Хіба так можна? —
Безбожно
Борозну скривили
Та й стоїте...»
Воли ж на те:
«Ми, може б, не кривляли,
Коли б ярма, налігача та батога не знали».

1910

ЛІСОВА ЦАРІВНА

Далеко-далеко, здаля від села,
У лісі зеленім царівна жила,
Княгинею лісу одвіку була,—
Зростала із ним, панувала над ним.

Що личком сяйлива, як сонця узір,
Носила з листочків зелених убір,
Корону, що виткана з сяєва зір,—
А звійна була, мов імла, наче дим.

Була — наче казка незаних світів,
Заслухана в гімни зелених борів,
А ліс разом з нею журився й радів,
Стрічаючи ранки, і дні, й вечори.

Вона — мов богиня (а праліс — як цар),
Купалася в росах, у на́крапі хмар,
І сонцем ясним витирала свій твар,
А коси густі — розплітали вітри.

За хмарою хмара, за літом зима,
А зорі з небес, щоб не знала пітьма,
Не раз цілували її крадькома,
Її, неспокійливу думку мою.

За піснею пісня в імлі голубій,
Казок таємничих розкований стрій,
Царівно моя, зелен лісе ти мій,
Ті співи й казки я у серці таю.

«І вдень, і вночі, як зима, так весна,
Я тут королівна,— співала вона.—
Я тут, мов сирітка, паную одна,
І ні з ким розмовитись в дикій глуші.

Гілки лісові од зорі до зорі
То хиляться вниз, то шумлять угорі,
На весну — радіють, на зиму — в журі,
А серця не мають, не мають душі!

Навіщо мені ця корона ясна,
Навіщо грудей молодих білизна,
Навіщо цей голос, що втоми не зна,
І полум'я віч моїх, руки мов хміль?

Не маю до кого припасти грудьми,
Хто чує, як голосом кличу громи?
Хто бачить, як очі горять із пітьми?
З ким ляжу, руками обнявши, в постіль?»

А ліс їй шепоче, де листя густінь:
«Царівно моя, моя виснена тінь,
Паду на коліна, я жду повелінь,
Люблю лиш тебе і молюся тобі!

Чи був я невірним для тебе хоч раз,
Коли не шкодую барвистих окрас
У час листолету — мій зоряний час?
Цілую, милую в покірній мольбі.

Тебе я від поглядів злих бороню,
Годую співучу пташину рідню,
Шумлю лиш про тебе, про тебе я сню,
Тебе, сонцерівну, я сонцем зову.

Улітку вбираю в шовки галузин,
Взимі — в діаманти сяйнистих сніжин,
Зимою і влітку, мов відданий син,
З тобою — тобою, царівно, живу.

Чого ж нестас тобі в дикій глуші?
Чи серця людського й людської душі?
Чужі вони нам, о царівно, чужі —
Як прийде людина, то смерть принесе.

Я чую — вже гомін пливе з-за гори,
Вже точать нам люди свої сокири,
Останньої, смертної, може, пори
Діждалися ми, дожили — ось і все...»

Царівна затихла, і ліс одспівав;
Людських їй хотілося втіх і забав,
Він знав лиш її, лиш її милував,
І сіяв зневіру і страх до людей.

О зелен мій лісе, о рідний ти мій,
Царівну свою лісову заспокій,—
Уже її доля у владі людській,
Корони своєї позбудеться чей.

1910

ПАМ'ЯТІ С. ПОЛУЯНА

Куди йдемо? Куди прокляття нас веде?
Які простори здобуваєм?
Де гарт, надія, віра у майбутнє — де?
Чим серце, думи окриляєм?

Нещасний край! Чим був, чим став,
чим будеш ти
З пригнобленим своїм народом?
Як ніс ярмо упадку, мусиш знов нести,
Чекаєш: зміна буде згодом.

Чекаєш ти... І нарікання тільки й чуть,
В поля твої вп'ялись осоти,
Сини твої загладі сили віддають,
І це не вперше, і не всоте.

Стежинку замкнено тобі, де ящина
В душі нові рождає сили,
Зате дорога завше вільна й не одна
В корчму, в острог і до могили.

З кінця в кінець в нас темінь
навіть і за дня,
Відвагу вигнала тривога:

Умер борець за долю, славу і народ,
Піском засипали жорстовим.
О спи, мій друже, спи! Сягнем і ми висот,
І брат заплаче добрим словом.

Спи, друже мій, сівачу в рідних слів сівбі,
Котрій ти був за охоронця.
Нехай земля буде легкою тобі,
Як легко рвався ти до сонця!

1910

Я НЕСУ ВАМ ДАР...

Я несу вам дар
Братніх селищ і скиб,
Сумних сосон та лиц,
Мислей дар, серця жар,—
Дзвінких, вільних співів чар.
Гей! несу вам дар!
Гей! гей! гей!

Хай же всюди пісня лється,
В нашім серці відгукнеться,
Озоветься, сколихнеться,
Як дзвін голосний,
Та ще свій!

А хто мені брат і друг,
Ладь-налагодь душу й слух,
Мислю лиш мені навстріч
Там, де Німан, Двіна, Буг,
Де шумлять в світи широкі
Беловежа, Налібоки,
День і ніч
Лиш навстріч!
Прийми дар, серця жар,
Вільних, рідних співів чар!
Гаю, гаю, гей!..

1908—1910

І ВІТЕР, І СОКІЛ, І Я...

І вітер, і сокіл, і я —
Ми діти одного життя,
Однаковій долі зрідні,
Сумні в нас і думи, й пісні.

*

Ось вітер крило підійняв,
Злетів, зашумів, заспівав
Про вільне роздолля своє,
Про люд, що в неволі гние.

*

Як вітер, я теж би летів,
Як вітер, підносив би спів,
Бо вільний, як вітер, мій дух,
Хоч горя волочить ланцюг.

*

Під зорями сокіл повис,
Зорить по-орлиному вниз.
Там соколу світу не жаль,
Миліш йому сонячна даль.

*

Як сокіл, я плив би до зір,
Там сонце, роздолля, простір,
Я б землю лишив без жалю,
І хатку, і долю свою.

*

І вітер, і сокіл, і я —
Ми діти одного життя,
Однаковій долі зрідні,
Сумні в нас і думи, й пісні.

1908—1910

ПІСНЯ І СИЛА

Дайте розгону, простору
Пісні дрімотній і силі,
Мури здригнуть найміцніші,
Ми сколихнемо й могили!

Предка забутую думу
Правнук сонливий почує;
Те, що взяли в нас кургани,
Ми на кургані збудуєм.

Шлях золотий перед нами,
Злинемо в горді висоти,
Понад неправду й неславу,
Понад одвічне болото.

Міць свою світу покажем...
Сиві здивуються й діти;
Що значить пісня і сила!
Що значить — дуже хотіти!

1908—1910

* * *

Як візьму сопілку в руки,
Як візьму свою,
За ніщо тоді всі муки,
Граю — виграю.

Що мені і сльози, й горе,
Як заграю я,—
Знає небо, сонце, зорі,
Знає вся земля.

Вітер здійметься, присвисне,
Зашумить усе...
Це втішається він з пісні,
Пісню в світ несе.

1908—1910

**З ПІСЕНЬ
ПРО МУЖИЦЬКУ ДОЛЮ**

Чий це лан у латках,
Що посох і зачах,
Де лиш мох, осока?
— Мужика!

Чия в праці щемить,
Не спочине й на мить
У мозолях рука?
— Мужика!

Чию хату вітри
Поточили згори,
Чий то дах протіка?
— Мужика!

В кого — в землі чужі,
Од сівби, від межі
Одірвали синка?
— Мужика!

Кого лихо-борня
Мучить-крає щодня
На цепу, як Сірка?
— Мужика!

Чия слава завжди
Не минає біди,
Тюрем, торби, шинка?
— Мужика!

Чию пісню чувать,
Ніби йдуть проводжать
На той світ бідака?
— Мужика!

А могила чия,
Мов провалля, зія,
Що розмила ріка?
— Мужика!

1908—1910

ПІСНЯ-КАЗКА

Гей! далеко за морем, там дивна
Є одна сторона, є одна.
А в ній князева доня — князівна,
Світозарю зветься вона.

Гей! далеко за лісом, за бором
Є одна сторона, є одна,
Князь пишається злотним убором,
Б'є срібло від його скакуна.

Гей! далека, зовсім невідома
Є одна сторона, є одна,
А в ній парубок, бідний сірома,—
Ні скарбів, ані слави нема.

Гей! і статись, ой! статися ж диву:
І той князь, і хлопчина-бідак
Полюбили князівну вродливу,
Полюбили, та як іще, як!

То не явір листочком колише,
Не на річці струмує вода,
Юне серце забилося частіше,
Схвилювалася кров молода.

І поїхали разом (причина
Та, що далі не можна так жить),
І той князь, і убогий хлопчина
Світозару за жінку просить.

Їдуть день, їдуть ніч, скільки змога,
Той по сій, цей по тій стороні.
Що одному гладенька дорога,
А що іншому — ями та пні.

То не соколи два молодії,
Що по здобич летять, не орли,
Два звитяжці до дівчини-мрії
У розкішні палати ввійшли.

«О володарко,— мовлять,— княгине,
Ми прийшли на послідній рубіж.

Хай нас ласка твоя не покине,
Вибираючи, хто їй миліш».

«Я багач, діамантів доволі
Кину, панно, під ніжки твої,
Все, що маю в коморі й на полі,—
Все твоє, як і слуги — мої».

«Хоч я вбогий, у драній свитині,
Серце й душу тобі я віддам;
То скарби мої вічні, безцінні.
Слуг не дам, слугуватиму сам».

Те почувши, князівна відразу
Бідака бере мужем собі.
Князь у люті, зайшовшись до казу,
Грозить парубку в темній злобі.

То не крук, що на жертву чатує,
Що приховану вистежив кість,—
Справедливості серцем не чує,
Мов змія, людська задрість і злість.

На бучне та розкішне весілля
Князь непроханим гостем іде,
Молодим підливає сон-зілля,
Молодому окови кладе.

Пробудився нещасний — одначе
Ні князівни, ні друзів нема.
Світозара у темряві плаче,
П'є із князем пахолків юрма.

Хмари йдуть грозовою стіною,
Похоронний доноситься дзвін;
Люд над хлопцем рида, над княжною,
Князю б'є за поклоном поклін.

1908—1910

ПІСНЯ

По зимовій по доріжці
Мужичок бреде;
Дух займається од вітру,
Сніг кружля, гуде.

Не жене щасливих доля
Із-під теплих стріх
У таку негоду люту,
На мороз і сніг!

Край села копать могилу
Бідачок спішить:
Гість страшний у нього вдома —
В хаті мрець лежить.

А над білою труною
Вже останню дань
Віддають, голосять дітки:
«Мамо, мамо, встань».

Їх п'ятірко сиротинок,
П'ятеро малих;
Хто ж замінить їм матусю?
Хто пригорне їх?

Хто від мачухи їх буде
Боронить — чужий?
Хто сиріток пожаліє?
Друже мій, скажи.

1908—1910

НЕ СОПІЛКА ГРАЄ

Не сопілка грає
Під гаєм песміло,
Не вітрець хитає
Берізоньку білу —

Дівчина-небога
Все зітхає, плаче

Про милого свого,
Про життя бідаче.

Жив — любив сирітку...
І вона кохала;
Утішав лебідку,
Та біда спіткала.

Одягли кайдани:
За своїх озався!..
Лиш курган піщаний
Від життя зостався.

Спить він, неборака;
Дощик насип мис...
Їй лишилось плакати,
Серденько їй нис.

1908—1910

ХАТИНА

Ти зігнулася,
В землю в'їхала,
У селі моїм
Бідна хатонько!..

Ген по стрісі вшир
Мох з травицею,
Тьмою-скіпкою
Вікна журиються.

А як осінню
Засвистять вітри,
Ти тремтиш уся,
Темна хатонько.

І на твій поріг
Не зайшов ніхто
З привітаннями
А чи втіхою.

Тільки йдуть забрать
В мужика твого
Миць двожилаву,
Мозолястую.

Бідна хатонько,
Ти віки живеш,
І палаци всі
Перестоїш ти.

1908—1910

ПОЛЕ

Поле моє, поле!
Золоте і свіже,
Люблю тебе щиро
За пахуче збіжжя.

Перейду обніжки,
Травами повиті,
Борозни рахманні,
Рівні й соковиті.

Люблю тебе, поле,
Ранньою весною,
Як ти заростаєш
Вруною рясною;

Як на тобі срібна
Зацвіте росиця,
Пташка защебече,
Сонце заіскриться.

Люблю тебе влітку,
Як красує нива,
Як шумить од вітру,
Лагідна, щаслива;

Як достиглий колос
Під серпом зігнеться
І жниць сумовита
Пісня розіллється.

Люблю тебе, поле,
Восени щороку,
Як засиплеш клуню
Ти мою широку.

Як мені за працю
Ти даш з лихвою,
До весни щоб жив я
В доброму спокою.

Люблю тоді навіть
Тебе, моє поле,
Як тебе укрив
Снігова віхóла.

Як почнуть завії
Горби насипати,
Ніби моє щастя
Навіки ховати.

Поле моє, поле!
Дай же мені сили,
Щоб тебе любив я
Вік свій до могили!

1908—1910

ГЕЙ, ВПЕРЕД!

Доки серце б'ється в грудях,—
Гей, вперед, прискорюй крок!
Годі скніти в муках лютих;
Гей, до сонця! до зірок!

Хай батьки стогнали вчора,
Часто гинули вони;
В нас тепер можуть гори,
Ми життя хазяїни!

Думка в думку, дружно, сміло
Крок тримай твердіше свій!
Кожний відай своє діло,
Знай, за правду міцно стій!

Нам до щастя шлях проляже,
Як Чумацький в небі Шлях.
Слова, дум ніхто не зв'яже,
Геть тепер вагання й страх!

І не стане більш спокуса
Перших-ліпших з боку брата,
Слов'янина-білоруса
В постолі завжди взувать.

Доки серце б'ється в грудях,—
Гей, вперед, прискорюй крок!
Годі скніть у думках лютих;
Гей, до сонця! до зірок!

2 червня 1911 р.

ЯК ЦВІЛАСЬ КАЛИНА...

Як цвілась калина в лісі
Спадно-цвітногубко,
Золотими снами снили
Ми з тобою, любко.

Колихалися берези
Вільно ще й наметно...
Шепотіли хащі в лісі
Лозно-очеретно.

Як жита заваготіли
Тремтливо та танко,
Обнялися ми з тобою,
Моя милоданко.

Блискотіли коси в травах,
Травах повноліття,—
Мліли роси під косою,
Завмирало квіття.

Як одвис-одчервонівся
Горобинець дзюбко,

Аж тоді прийшли до себе
Ми з тобою, любко.

Можевіль пожовк у лісі,
Тиша-одцвітання,—
Деся співали дикі гуси
Й журавлі востанне.

3 червня 1911 р.

З НЕДОЦВІТІВ

Зеленіли луги,
Вже цвілося в саду,
Як дівчину свою
Я зустрів молоду.

Вітер коси її
Розплітав, сповивав,
Припадав до грудей,
Колихав та співав.

З нею ми обнялись
В божім сні, в тихій млі,
В даль до сонця пливли
По зеленій землі,

По квітчастім шляху,
Де стіна золота...
І до сонця пливла
З нами вдаль яснота...

Під вогнисту зорю,
Над кургани пливем,—
З нею я заручивсь
Туманом і вогнем...

Аж незмінна тут ніч
Напливла, обплела.
Наче темна стіна,
Поміж нами лягла.

Розлучила мене
Й молодую мою...

.
Розминувсь я навік,
Втратив весну свою.

4 червня 1911 р.

ПІСНЯ МОЯ

Пісня моя не зійшла серед квіття
Півдня, що знає лиш вічну весну,
Півночі вбогої скромне поліття
Дало життя їй поміж полину.

Пуща і нічка її годували,
Няньчила казка недолі-журби,
Дощик та роси на весну купали,
А сповивали сніжисті горби.

Пісня моя — не ясна паполома,
Вимислу хитрого схована їдь,
Лиш білоруська краса їй відома:
Лісом шуміти, косою дзвеніть.

Більше не вірить в зітхання і схлипи,
Служить народу, не жде нагород,
Бо коли гаснуть старі смолоскипи,
Завтра нові підіймає народ.

Пісні моїй не потрібна світлиця
В княжих палатах, де повно музик.
Вільним потоком тече вона, в'ється,—
Тільки на волю він линути звик.

Їй не потрібна всевладних принука,
Служби лакея не знає вона.
Воля жива — то її запурука,
Воля безмірна — то служба одна.

Пісня моя не шукає привіту,
Ласки в змертвілому серці німім.

Вітер нев'ярмний з далекого світу
Стріне й відродить у співі своїм.

Щиро радіє і небу, і ниві,
Слухає пущі одвічну журбу,
Відгомін ловить в бурхливім розливі,
В зорях находити життя ворожбу.

Пісня моя не зачепить сьогодні
Думкою селищ, де ранок осліп,
Хаток, де люди убогі й голодні,
Скиб, у які не засіяно хліб...

Час, мов потік, зупиняється не буде,
День, що постарів, загине-таки.
День новий прийде, а з ним нові люди
Будуть снувати початі думки.

Пісня моя золотих не шукає,
В ній і майбутнє цих плям не знайде,
Жить вона хоче у рідному краї
І заспівати для добрих людей.

Так, заспівати, збудити простори,
Викликати відгук у соннім селі,
Всю Білорусь, неоссяжну, як море,
В сяєві сонця узріть на землі.

15 червня 1911 р.

Я КОЗАК, ТА НЕ ТОЙ...

Я козак, та не той,
Що бідноту карав,
Я козак, що колись
За свободу стояв!

Що гуляв за Дніпром
Від зорі до зорі,
Що на Січі гримів,
Як пороги в Дніпрі.

Той, що пісню, як клич,
Посилав з-за ріки,
В побратими собі
Брав лише батраків,

Що відстояти вмів
У запеклім бою
І народні права,
І свободу свою,

Що корони мечем
У борні потрясав,
Свій закон ворогам
Грізно кров'ю писав.

7 липня 1911 р.

ЗА СВОБОДУ СВОЮ...

За свободу свою
До кінця постою:
Крізь огненну гряду
Я за нею піду.

Краще сам себе дам
Розлучити з життям,
Аніж волю живу
Поховать наяву.

В серці, в думках своїх
З ранніх літ молодих
Я її доглядав
І своєю назвав.

Гей, ти вітре в гаю,
Слав свободу мою!
Гей ти, лісе, шуми
І про неї грими!

Сяй же, сонце, вгорі
Від зорі до зорі,
По землі навкруги
Розтопи ланцюги!

13 липня 1911 р.

ДВІ ТОПОЛІ

За селом, там у полі, дві стояли тополі,
Як одна, дві тополі стояли.
І стогнали у полі суховійно тополі,
Як одна, дві тополі стогнали.

І про Схід все у полі шумували тополі,
Як одна, вкупі дві шумували,
І про Захід у полі все співали тополі,
Як одна, дві тополі співали.

Що панують у полі над дубами тополі,
Як одна, дві тополі панують,
Що ночують у полі самовладно тополі,
Як одна, дві тополі ночують...

Неба помсту у полі тут почули тополі,
Як одна, дві тополі почули,
І навіки у полі дві заснули тополі,
Як одна, дві тополі заснули.

17 липня 1911 р.

ТИ ПРИЙДИ

Ти прийди, прилинь весною,
Квіточкою прийди;
Розцвіти, красо, зі мною,
Думку розбуди...

Ти прийди до мене влітку,
Колосом прийди;
Співом жнив, о милий світку,
Думці догоди...

Ти прийди до мене в осінь,
Зірочкою прийди,
В дальню путь, у шумі сосен
Думку поведи...

Ти прийди, прийди зимою,
Сонечком прийди,

Казкою ще й золотою
Душу освіти.

Ти прийди і на могилу,
Квіткою прийди,
І кленову віть похилу
Щиро посади...

.

Ти прийди!..

28 липня 1911 р.

НАД РІКОЮ В СПОКОЮ

Над рікою в спокою
Зацвітала калина,
У селі, за рікою,
Виростала дівчина.

А на віття калини
Прилігала зозуля,
До дівчини-малини
Удавався Януля.

Де шуміла калина,
Брала дівчина воду,
А в селі, де хлопчина,
Засурмили к походу.

Перестала калина
Одягатися в квіти,
Зажурилась дівчина —
Де б кохання зустріти?

Вже зозуля сивенька
Смуткувала в калині,
Смуткувалася ньенька
По дівчині-дитині.

Річка гнала помалу
Вдалеч всохлу калину,
Люди в річці шукали
Самогубку дівчину...

За рікою в спокою
Знову квітне калина,
А в земельці під нею
Спить навіки дівчина.

1911

СПЕКА

Приском палає і жаром,
Жаром тремтить, мерехтить,
Начеб хотіла пожаром
Світ обійнять і спалить.

Звуглила висі-загони,
Звуглила доли-луги,
Лісу зеленого крони
В чорні вгорнувши круги.

Білим завоєм вогниці *
Шлях застелила мигцем,

* Розпечений пісок.

Виссала ріки-криниці,
В дно їм зирнула вогнем.

Саваном блідо-імлавим
Світ оповила зо зла,
Потом червоно-кривавим
Очі землі залила.

Сонце! Надія засяє
Болем у тузі німій...
Сонце загубою зяє,
Сонце сміється, як змії.

30. липня 1911 р.

СЛУГАМ ВІВТАРНИМ

Не папі римському служу
І не «святійшому» синоду.
Я в серці племінь бережу
Свого нещасного народу.

Не вам судить мої пісні,
Не вам, о ні, христоводавці,
Бо ті, що вже надходять, дні
Петлю сукають вам, плюгавці.

Ви все на свій жахний копил
Жадали б звести в нас удома,
Живих на трупи із могил
Перехрестити, річ відома.

Уже тисячоліття два,
Як ви гендлюєте Ісусом.
Турбота ваша не нова:
В петлю нас тягнете примусом.

Ви — слуги темної навали —
Во славу митрам і тіарам
«Інакомислячих» карали
Хрестом, і кров'ю, і пожаром.

Братерству, світлу і добру
Колись вас кликано на службу —
Ви ж Юдиному сребру
Запродались на вічну дружбу.

Ви хочете чинити суд
Над мислями в тіні розп'яття;
Ви, чий богом — брязкіт пут,
Кому молитвою — прокляття?!

1911

В ВІЧНІМ БОРІ...

В вічнім борі темнотвори
Скачуть, плачуть, веселяться,
Жнуть, збирають диво-жниво
В соннім полі, в лютій долі.

Вніч блукають, вдень ридають,
Сушать, душать яснозори,
Сіють, віють в пісню плісню
В бідній хатці при лампадці.

Мов нічниці чорнолиці,
Скрипом-рипом молодяться:
Кинем-плюнем чари-свари
На галяви, на купахи;

Над курганом-височаном
Розметнем окупи-схови,
Сном-травою станем, глянєм
На розлади між громади.

З чорним богом під порогом,
Мов на троні при короні,
Стали й знову скачуть, плачуть
Темнотвори в вічнім борі.

14 січня 1912 р.

ТИ, ДІБРОВО, ТИ, ЗЕЛЕНА...

Ти, діброво, ти, зелена,
Сон скидай, зацвітай,
Добру славу на рамена
Підіймай над весь край.

Шелести, розходься шумом,
Від стіни до стіни,
Дай надію вольним думам,
І про все гомони.

Казку давню, пісню-диво
Розбуди, розігрій,
Розмети направо, вліво
Сухоцвіт, суховій.

Юні чари-заговори
В хід пусти, сотвори,
Яснозором доли й гори
Освяти, прибери.

Возвісти усьому світу
Не журбу, а сівбу,
В небо вість цю знамениту
Піднеси, мов клятьбу.

Та відкрийся ниві рідній
І душею й грудьми,
Край прибитий, непогідний
Сколихни, підійми...

15 січня 1912 р.

СІРІ, БУДЕННІ ДНІ...

Сірі, буденні дні
Сумно по рідній землі
Шляхом похмурих ідуть;
Часом на обрії в млі
Де-не-де блимнуть вогні,
Кров'ю немов зацвітуть.

Співи привільні мовчать,
Ті, що невільницькі сни
З душ підневільних змели б,
Дзвони заводять сумні,
Тільки осики скриплять
Над умиранням селиб.

Скрегіт нам чути осик...
Рабству поклони бив дід,
Гнувся від горя і мук;
Батько — за дідом; услід
За батьком плететься і син;
Як же ти підеш, онук?

12 лютого 1912 р.

ВЕСНА ПО ВЕСНІ

Прибуває весна по весні
І відходить безслідно, як дим...
Ні кінця вам, сумні наші дні,
Ні початку немає, ясним.

Хоч би щедро сіяла роса
Нашим бідним убогим полям,
Хоч би раз задзвеніла коса,
День щасливий накликала нам!

В'януть квіти щораз без пори,
В'яне зелень спустошених нив,
Вічним шумом співають бори:
Люди! Буйних не ждати вам жнив!

Не наповнить засіків своїх,
Піт і сльози ви ллете дарма;
У невільничій службі в чужих
Не піднять вам голів з-під ярма.

Вам — покірним рабам — не весни,
Руки навхрест поклавши, чекать,
А під співи глухої зими
Власні труни собі будувать.

Будувать, поки праця тяжка
Для панів ваших буде служить,
Будувать, поки ваша рука
Панським коням даватиме пить!

Для осліплених, здавлених вас
Не було і нема інших дум...

.
Так весною над нами всякчас
Чути бору зеленого шум.

5 березня 1912 р.

ВИЙДИ...

Встань ти, сторононько, рідная мати,
Досить зимового, рабського сну,
Досить уже тобі слізно зітхати,—
Вийди на поле, на ті сіножаті,
Вийди стрічати весну!

Скинь-бо лахміття, що довго носила
Ти із костриці та ще з полину,
Вийди з-під злої зимової сили,
Що над тобою знущання чинила,—
Вийди стрічати весну!

Віхоли лютії вихором-снігом
Вигребли яму тобі не одну;
Мала замети собі ти нічлігом...
Глянь, тоне сніг, уже рушила крига,
Вийди стрічати весну!

Бавився вітер північний тобою,
Кидав у холод тебе, в глушину,
З заходу звірі ішли чередою
Рвать тобі груди... Ти ж встала живою,—
Вийди стрічати весну!

Кривдою скрізь твоїх діток сліпили,
Мучили, гнали дочасно в труну,
Казок навчали, що ти у могилі,—

Сонце ж здолати облуду в силі...
Вийди стрічати весну!

Ясно, святково в красу одягнися,
Пташкою рвися ти вдалину,
Сонцем світися, зорею іскрися,
Піснею лийся, славою вкрійся,—
Вийди стрічати весну!

Сплетену з тернів корону ти маєш,
Маєш світлицю — чудова вона,
Царство твоє простяглося без краю,
Краї весь мозолясті руки здіймає...
Вийди... Чекає весна!..

10 березня 1912 р.

НА ВЕЛИКИМ СВІТІ

На великім світі боротьба ятриться —
За свободу, й долю, та за людські мрії,
Там панує влада віри та надії,
Там добром народи прагнуть освятитися.

На великім світі небо сліз не сіє,
Ярем не майструє кривда темнолиця,
Не голубить мислей темрява-сліпниця,
В тюрмах-казематах вольний дух не скніє.

На великім світі дзвони б'ють на славу,
Ланцюги зривають із плечей титани,
Браття йдуть до сонця, заживають рани...

На великім світі в ясноту яскраву
Обертають люди віковічну мряву...
А що в нас?.. В нас тиша,
лиш гримлять кайдани...

1 листопада 1912 р.

ПРОРОК

Крізь насміхи, крізь глум шалений,
Пітьму омани, зблиски сліз
Пророк ніс людям знак священний,
Новітнє вчення людям ніс.

Злостивий вітер ліз ув очі
І квилів, наче дитиня,
І вили звірі серед ночі,
А вдень кричало вороння.

І спрага мучила жорстока,
Піт ручаєм стікав зі скронь,
Та племінь бив із віч пророка,
Великих правд святий вогонь.

Душа палала віщим жаром,
Як виткана зорею нить,—
Могла б і світ своїм пожегом
Не спопелити — воскресить.

Давно серця людські без труду
Відкрилися його словам,
Збудив до світла безліч люду,
А братню славу дав братам.

Аж так, увінчаний хвалою,
Досяг землі печальних хат,
Де царство темряви й розбою,
Де править катом супостат.

Народ, пригноблений до краю,
Вже й імені свого не знав,
Годуючи захланну зграю,
На світі нидів і конав.

Там люди, голови схиливши,
Копали землю, мов кроти,
Втопивши в мертвій чорній тиші
Усі жадання ясноти.

Пророк — посланець світла,— в горі
Людей побачивши таким,

З пророчим полум'ям у зорі
Став проповідувати їм:

«Раби, сини рабів, повстаньте,
Розвійте свій одвічний сон
І ураганом-громом гряньте,
Щоб захитався навіть трон!

Погляньте: прадідові кості
За вас лягли на цій землі,
Ви ж, як розбещені ці гості,—
З тавром прокляття на чолі.

Де ваші співи животворні,
Пророки ваші, піснярі,
Які над змроком смерті чорним
Витали б сяєвом зорі?

Забули все, згубили долю,
Цвіт слави вкинули в багно,
Разом зі шкурою в неволю
Продали душу заодно.

Пора виходити з безодні,
Хай смолоскипи вкажуть путь!
Чого не візьмете сьогодні,
Того вам завтра не здобуть.

Назло кривавим перешкодам
Скидайте ярма, кличте сход,
І дайте знати всім народам,
Що ви — нескорений народ!

За мною, під'яремні люди,
Я правдою слугую вам,
І знаю, що було, що буде,
А вас нарузі не віддам».

Так говорив і звав на волю
Людей з кормиги той пророк,
Тривоги повен, повен болю,
Чекав на їхній перший крок.

А люди — всі, не поодинці —
Відповідали: «Підождем...
По скільки ж нам даси червінців,
Як за тобою ми підем?»

.

7 грудня 1912 р.

ЛЮДИНІ

Чи ти чуєш, як стогне вітрище,
Аж хатина стара вся дрижить,
Як у комині виє та свище,
Як гілля в темнім борі тріщить?..

Чи ти бачиш, як хмари кошлаті
В небесах чередою пливуть,
Як кущі, і лани, й сіножаті
Заливає густа каламуть?..

Чи ти бачиш цю дику, осінню
Ніч, чорнішу за всіх потороч,
Що весь світ непроглядною тінню
Застеля, хоч у пільму ти скоч?..

Чи ти втямив, що морок той мовить,
Осягнув незглибимість тих дум,
Поринаючи в темряви повідь
Чи в далекий вслухаючись шум?..

О, тремтиш перед шепотом чарів
Опівнічних, володарю дня,
Вже й тобі зрозуміло, нездарі,
Що мудріша є міць, ніж твоя.

Марно розумом ти без вагання
У дива життєдайні вглядавсь,
Чародійне природи писання
Не спитавши вчитав, скориставсь.

Що земля б і на світ не пустила,—
Все знайшов ти, усе ти відкрив,

Тобі пара коня заступила,
Ти господар води і вітрів,

Ти криївки небесні підгледів,
Знаєш, скільки зірок, що де є,
І на світі чи й знайдеться ледве
Щось незнане тобі й не твоє.

І в прийдешнє ти линув би в мрії
Й пил з минулого змів би ачей,—
Та всевладний твій розум німіє
Перед голосом духа ночей.

Ти тремтиш перед чимсь, як поглянеш,
Як послухаш співів нічних,
Мов дитя, мов метелик, охлянеш,—
Стільки є незбагненого в них.

Має світ нерозгадані сили,
Тут людські всі знання замалі,
Не пізнаєш тих сил до могили
Ти, бундючний владарю землі!

1912

ГРУША

Либонь, сто літ колишеться,
Шумить на різні тони,
На ній галузок тисячі,
Листочків — аж мільйони.

Шпаки на ній виспівують,
Вивірки часом скачуть,
Дарує сонце спеку їй,
Дощами хмари плачуть.

Гартована поважністю
Столітньою своєю,
Шумить, ведучи бесіду
То з небом, то з землею.

Та грушиної мови нам
Ніяк не зрозуміти,
Хоч, може, щось і радісне
Захоче прошуміти,

Хоч, може, віщуватиме
Талан, життя багате
Або почне з минулого
Пил забуття змітати...

Ой ти, столітнє дерево,
Чи не повчило б нас ти,
Як дивну мову грушину
На людську перекласти?

1911—1912

ОБІЙМИ...

Обійми ти мене, молодая,
Обійманням гарячим, вогнистим,
Та й помчімо від краю до краю
В думці вольній по світі тернистим.

В день веселий ми сонцем пекучим
Заіскрیمось в небеснім просторі.
З вітром-соколом душі заручим,
В ліс вплетемо всі змови-зговори.

А вночі сумно зіркою глянем
На сади, на замшілі хатини,
Чарів-снів наведем заклинанням,
У свати вишлем роси-перлини,

Позолотимось в яснії сльози,
В сльози-іскри узятих в загоно;
Снігом-пухом сплахнем у морози,
Влітку цвітом заграєм червоним.

День і ніч одну пісню хай грають
Нам, як сиротам, в світі тернистим...
Обійми ти мене, молодая,
Обійманням гарячим, вогнистим.

1911—1912

ПІДСІКАЙТЕ ТЕС ДРЕВО...

Підсікайте тес древо,
Що корінь всихає,
Не любіте того серця,
Що жалю не має.

Бійтесь птиці, що від неї
Хатня птиця гине,
Забивайте пісню в серці,
Що вам кат підкине.

Ой годуйте, підливайте
Зелені крони,
Серцю доброму давайте
Ласку та поклони.

Поважайте ту пташину,
Що чесна собою,
Не цурайте рідну пісню
З щастям і з журбою.

1911—1912

БУДЬ СМІЛИМ!..

Будь смілим! Розбивши ярмо назавжди,
Братів за собою з неволі веди.

Будь смілим! Не вір у сваволю й брехню,
А вір тільки в силу і правду свою.

Будь смілим, хоч злидні й недоля навкруг,—
Борця не лякає тюремний ланцюг. ^^

Будь смілим, як вітер, як воля сама:
Не займе відважних ні кривда, ні тьма.

Як буря, що трощить дубове гілля,
Будь смілим, і правда здолає твоя!

3 липня 1913 р.

ЛІТОМ

Вийду, сяду біля саду
У затишній стороні,
Дивуватись буду чуду,
Що привидиться мені.

Літо в гаї пісню грає,
Що дзвенить і окриля.
Нам благословіння нині
Шле сам бог, сама земля.

Дзвонять в полі пісню волі,
Дзвонять в полі колоски;
В буйнім лузі сяють, грають
В квітах коники прудкі.

Річка в'ється і сміється
До зелених лозняків.
І сріблиться у водиці
Рибка біля поплавоків.

Ліс одвічний і величний
Гомонить і гомонить;
І пташки з грайливим співом
Ген снують між верховіть.

А в блакиті сонце ниті
Розстеляє золоті,
Зігріва простори, гори,
Ліс в серця струмки святі.

Так у гаї літо грає
Пісню, повну почуття...
Чом для мене стало мало
В ній утіхи і життя?..

4 липня 1913 р.

З ВЕЧІРНІХ ДУМ

Як погасне зорі пурпурове крило
І простелеться тьма по цілій Білорусі,
Хтось шепоче: «Іди» — я піду за село,
І в полях під похилим хрестом залишуся.

Оповитий у чар посмеркових годин,
Прислухаюсь, як шепчуться доли і гори
І замисленим оком — самотен, один —
Пролітаю у тьмі неосяжні простори.

І журба моя гине в спокої святім,
Що здіймається з випаром срібно-вечірнім,
Аж до неба, що маком мигтить золотим,
До вогнів золотих у наметі безмірнім.

Далечінь мовить слово своє,
Вона з шелестів ночі вінок заплітає,
Землю славить вона, пісню з небом снує,
І душа моя рветься в ту пісню безкраю.

Про земного життя небувалу красу,
Про ті сяйва, що долю голублять наземну,
Про розвіяну гніту людського грозу —
Чую звістку пророчу — святу і таємну.

Коли житом наш лан вигинався і спів,
Коли весело ратай на сонце дивився,
Голос ночі і зір виливав я у спів...
Ах, було те, як я ще на світ не родився!..

6 липня 1913 р.

ПІСНЯ

(З народної)

Як була б я перепілка,
Як мала б я крила,—
Де б хотіла, полетіла,
Дома б не сиділа.

Чи по ягоди до бору,
Туди, за хатини,
Чи в темний ліс по горіхи,
Де гнучка ліщина.

Чи в зелений луг, де річка
В'ється і леліє,
По калину по червону,
Що в тім лузі спіє.

Перепілкою не бути,
Крилочок не мати.
Ні в бір щирий, ні в ліс темний
Мені не літати!

Найгіркіші у тім лузі
Ягоди калини.
І на панщині найтяжча
Доля у дівчини.

Як вийду я, молоденька,
За ворота в поле,
Самі сльози так і ллються,
Ллються від недолі.

Ой, і ллються з очей синіх
Кривавії сльози,
Мовби з білої берези
В літню пору роси.

Гірко плаче люд одвіку
Дома і на полі —
Не по добрім чоловіку,
А по добрій волі.

1913

ЧИН, ГЕРБ І ЛИЧАК

Чин з гербом засперечались
Раз, як п'яний з п'яним:
Хто з них ліпший і над ким хто
Має бути паном.

Їх личак довгенько слухав
Та й сказав без жартів:
«Киньте сварку: ви обидва
Шибениці варті!»

1913

ЯНКО І СВОБОДА

Прочитавши у газеті
Разів кілька й знову,
Що кладуть арешти вільно
На свободу слова,—

Янко Темний посміхнувся,
Вдарив себе в груди:
— Ну, тепер моя Настуня
Лаятись не буде!

Десь там сям-там похвалився
Трохи більше міри
І... в кутузці опинився
За... свободу віри.

1913

ЯСТРУБ, ЛИСИЦЯ І ПІВЕНЬ

Якось Яструб і Лисиця,
Півня хитро перейнявши,
Почали його просити:
— Заспівай ти нам, як завше.

Ти ж бо, кажуть, як ми чули,
Маєш голос, мов сопілку,
Заспівай, а ми заплатим,
Нам не жаль якусь копійку!

Півень вислухав та й каже:
— Хай панове те затямлять:
Все готовий вам співати,
Хоч би навіть... «вічну пам'ять!».

1913

КОЖУХ І ВАТА

Завелись Кожух і Вата,
Позабувши згоду —
Хто корисніший і кращий,
Хто якого роду.

Вата каже: — Що ти значиш,
Ти, Кожух кудлатий?
Я чужі видала землі —
Ти ж село та хату!

— Правда, правда, — відповів їй
Той Кожух-маруда, —
Я-то мешканець тутешній,
Ну, а ти — приبلуда!

1913

ДЕПУТАТИ Й ГРОМАДЯНИ

Сіли в Думу думать думи
Пани-депутати
І, мов шершні, між собою
Спір ведуть завзятий.

Той кричить: такого треба
Ладу і порядку;
Той гуде: не тре' нічого —
Все в Русі йде гладко!

Хто з них прав, а хто неправий, —
Важко те сказати,
Ясно тільки — громадяни
Змушені мовчати.

1913

БДЖОЛИ Й ТРУТНІ

Став доводить селянину
Хтось в убранні чорнім,
Що потрібно бути слухняним,
Смирним і проворним.

— Бо і бджілки,— каже в чорнім,—
Мед беруть із квітки,
В згоді з бджілками і трутні
П'ють той мед, як дітки.

Селянин тут і питає
Ніби неохоче:
— Хто бджола з нас і хто трутень,
Дай одвіт, панотче?

1913

ЕПІГРАМИ

Він і ревнитель громадянський,
Мужицький пан і служба панський,
І антиквар, і археолог,
І бібліолог, і філолог,
Та знаменитий був би тим,
Як був би чим-небудь одним.

*

То білорус, то полячок,
А хто насправді — не вгадать.
Чи шкурою вже, паничок,
Тобі не досить гендлювать?

*

В кав'ярні робить гам і лад,
Натруджує серденько щире,
Усіх сатири піддає,
А сам не гідний він сатири.

*

Варшавських бруків ниций ффрант,
Пустий на слові, хлюст, педант,
На ділі — неук, дилетант,
А як поет — на прејскурант
Годишся тільки, друже ффрант.

1913

КРУК І СОЛОВЕЙ

Раз Крук, зустрівши Солов'я,
В свояцтво набивавсь йому:
— Ти родич мій, як бачу я,—
Іди ж, як брата обійму!

З тобою в нас один ффасон —
Подібні ж крила і носи,
Пташині в нас життя і сон,
Пташині маєм голоси.

Чого ж нам жить так — сам собі?
Тебе я не цураюсь, ні,
Хоч ростом не рівня тобі
І в чорному ходжу вбранні!

— О, вельми дякую за честь,—
Тут Соловейко так озвавсь,—
Хоч і однакова в нас шерсть,
Та Круком був ти й ним зоставсь!

1913

ОСЕЛ І ЙОГО ТІНЬ

Осел, побачивши в воді
Свою осячу тінь брудну,
Спинивсь здивований, тоді
Задумавсь і хвостом махнув.

183

— Який тут чорт намалював
Мене інакшим, як я є?
Які мені він вуха дав,
Спотворив геть лице моє!

І, щоб себе не оглядять
Та не махать з нудьги хвостом,
Давай з грязюкою мішати
В струмочку воду копитом.

1914

СВИНОПАС І ПТАШКА

Свинопас зловив зрадливо
У сильце пташинку,
Йй читає мораль узявся
(Мав таку слабину):

— Ти, співунко, що б не стало,—
Совість клич у свідки.
Не співай багато й мало,
Не втечи із клітки.

На мій чин зверни увагу
І не думай гидко,
А тим більше — май повагу
До моєї світки.

Каже пташка: — Я про тебе
Краще знати зволю.
Ти мораль облиш для себе,
А мені — дай волю!

1914

НА ШЛЯХУ

В'ючись гадюкою, передо мною
Лежить він, стоптаний віками шлях,
І снить казками, марить давниною,
Що сам укрив у змучених грудях.

184

Над ним берези, плакальниці білі,
Немов на варті, стали і стоять,
І клонять віти, кволі, слабосилі:
«Ти, шляху — наш!» — промовити хотять.

А вітер їм співає і голосить,
То звіром рикне, то шепне привіт,
Голубить їх, і знов, і знов термосить,
І кличе їх у неоглядний світ.

Між тих беріз скорботно-битим шляхом
Іду я з тягарем понурих дум,
Іду самотній, і таємним жахом
Зо мною він, мій віковичний сум.

Я сам як шлях: — нема мені спокою
У ясні ночі і дрімучі дні:
Покладено недбалою рукою
Мене — верстати долі жалібні.

І я ж — немов береза-жалібниця,
Що позбулася листу восени,
І вся тремтить од хуг і сніговиці,
І жде морозу з північ-сторони.

Я — вітер той, що в полі сиротою
І в лісі чорнім ходить по ночах,
Не знаючи ні сну, ні супокою,
Ані розради у скупих сльозах.

Іду я шляхом — сумно позираю,
Немовби сфінкс, у темну далечінь,
І власним мукам не знаходжу краю,
Не можу власних збутися терпінь.

От — яструб: захитався, бистроокий,
І над землею угорі завис,
На мене важить, на мій вік короткий,
І кпить, і хоче кинутися вниз.

О, хай би душу вирвав він із тіла,—
Та хоч на мить затримав в небесах,
Хоч раз нехай би зором охопила
Свій у долині перебутий шлях!

27 січня 1914 р.

ВИЯВИ

— Що за плач по всій окрузі —
Там на річці, там на лузі,
Хто там сльози лив незрідка?..
Чи то мати, чи сирітка?

— Так, це мати, плаче мати,
Бо синочків не видати;
Її в землю поховали,
А себе в полон віддали...

*

— Що за дзвін бряжчить, скрегоче,
Ніби знищить світ весь хоче,
Звести в люті супостатній?
Чи то божий, чи то братній?..

То закови-пута дзвонять,
Вільний дух у темру клонять,
Деренчать свої молебні
На погібелі ганебні.

*

— Що за голос ходить-бродить,
Дивну розповідь заводить,
Так, аж кров горить, мов порох?
Чи то друг наш, чи то ворог?..

— То лунає клич у полі,
Що веде до щастя-долі,
Під вікно стає на чати
І зове зі сну вставати.

*

— Що за вихор закрутився —
В землю врився, в небо звився,
Бухнув іскрами пожежі
На обійстя і на межі?

То іде всесвітня битва
Ночі й дня, пітьми та світла.
Хто воскресне, хто поляже...
Глянь на сонце — сонце скаже!

28 лютого 1914 р.

* * *

Вл. Станкевичівні

Ой ти, дівчино, квітко-лілеє,
Вільна пташино нені землиці,
Сієш ти сльози, думні на вроду,
Сльози-перлини з сяйва криниці.

Рясно, мов роси, сиплються, ллються,
Ниву скрашають... а де ж те жниво?!
Кривда їх топче, горе морозить,
Мара-зневага п'є їх жадливо.

Судом неправим жалість-гадюка
Судить жорстоко тих сліз молитву,—
Розум безбожний, мов кат, заносить
Над їхнім серцем точену бритву.

Зірка, що битви й згоди віщує
З неба німого цілому світу,
Тільки вона їх іще не кривдить,
Шле їм на сльози промінь привіту.

І той, що скинув земні закови,
Волею марить-снить по-юначи,
Вільний дух — поклик вільного духа —
Збагне і також нишком заплаче.

13 грудня 1914 р.

З «ПІСЕНЬ ВІЙНИ»

Візьми, мати, піску нині,
Посій його на камінні.
Коли діждеш з піску сходу,
Тоді верне син з походу.

З народної пісні

Ворожба

На узбережжі, над рікою
Шепотить верба з кугою:
— Що ж то буде, що ж то буде?
У тривозі світ і люди!

По землі пішли пожари —
Криють небо диму хмари.
Всюди чорні попелища,
І над ними вітер свище.

Хворість в селах небувала.
Цей вмира, того сховали,
Цьому риють домовину...
Смерті злій немає впину.

А по небу влітку пізно
Пронеслась комета грізно,—
Хвіст її — не дай ти, боже,—
Нам на лихо щось вороже.

Світ навколо — як могила...
Сонце круг свій ізчорнило.
Ніччю глянуло в день білий,
На життя, на всесвіт цілий.

Звідкілясь і ворон виплив
І щось гаркнув горлом хриплим,
Мов якийсь прокляття кинув
І десь згинув чи не згинув.

І летить навкруг з клятьбою
Ворожба за ворожбою.
І ворожки йдуть у брами,
Страшно стукають кілками.

І розносять дух тривоги
На стежки всі, на дороги,
Де пожари косим оком
Позирають над потоком.

Ой недурно над рікою
Шепотить верба з кугою:
— Що ж то буде, що ж то буде?
У тривозі світ і люди!

Перед бурею

Бовваніють грізні хмари,
Мов віщують люті кари.
Не спинити більше битви
Ні зітханню, ні молитві.

Йдуть по селищу й у місті
Неспокійні чорні вісті,
Що всі люди без відваги
Під криваві підуть стяги.

Меч підніме брат на брата,
Стане брату брат за ката,
Зуб за зуб, за око око...
Як і сказано в пророка.

У цей час журби й тривоги
Правда втратила дороги,
І не знайдуть правду скоро
Ні мечі, ні чорний порох.

Бо є сила і на силу,
Бо могила — за могилу
Відкуп дасть, як слід, з поклоном —
Хрест вкопа з залізним дзвоном.

Бо є воля і на волю,
Що свою боронить долю,
Покалічить, в землю вмісить,
За ланцюг — ланцюг повісить.

І тривожніше з кордонів
Йдуть плітки, немов прокльони.
І що далі — менш надії,
Що буран грозу розвіє.

Йдуть чутки, пливають журбою,
Рідний краю, над тобою;
Ти ж не гнися в завірюху,
Оком бач і вухом слухай!

Хто за славу вийде в славі,
Тих не зломить бій кривавий,
Хто за правду грізно стане,
Перемогу той дістане.

Розлука

Плачуть вітри над лісами,
Тоскно гудуть над хатами,
Пес серед двору десь вис,
Темрява хатоньку криє.

Батько схилився від лиха,
В хаті сумуючи тихо.
Мати в кублі щось шукає,
Жінка малят присипляє.

Янці в похід вирушати...
Ой не для радості мати
Сина такого зростила:
Згублять і розум, і силу.

Ой не на поміч бідноті
Батько навчав у роботі;
Кличуть в похід запасного —
В світі панує тривога.

Він личаки, сорочину
Склав у стареньку торбину,
Вдарив поклін серед хати —
Треба в дорогу рушати.

Низько вклонився татусю,
А іще нижче матусі.
А як голубив дружину,
Сльози текли на свитину.

Тихо, печально в світлиці,
Кожен озватись боїться,
Мов над печалю німою,
Смерть пролітає з косою...

А як із хати виходив,
«Хай оборонить в пригоді»,—
Пошепки мати сказала,
Щось на шнурку прив'язала.

Зосталися ниви, села

З сіл виходять поля діти,
Щоб вмирати десь у світі,
Щоб кривавими вітрами
За когось лягти кістками.

А поля руді й оселі
Залишились невеселі,
І сирітське на просторі
Йде по селах чорне горе.

Не полине плуг у поле,
Де сумують ниви голі,
Не почують кіс покоси,
З'їсть іржа сталеві коси.

Уночі, удень і рано
Удова на шлях погляне,
Вийде, гляне,— годі, досить!..
Просить бога — не допросить...

«На кого ж ти нас покинув?
Краще б вирив домовину.
Без зернини та без сили
Сиротами залишились.

Для кого ж твої закопи,
Що лунали на всі гони?
Для життя, не для загину —
Є людина для людини!

Ми ж покірні, мов ягнята,
І на вигоні, і в хаті.
Нелюдські молитви любиш,
Батьківщину за що губиш?»

Так вночі і день над краєм
Той сирітський жаль лунає,
Материнський плач до бога
По оселях, по дорогах.

А у полі, де могили,
Де лягли, поснули сили,
Хрест на хрест схилився ближче,
Цей низенький, а цей вищий.

Пугач між хрестів літає
І сиротам відмовляє,
Помаха крильми і скаже:
«Де ж тут батьківщина ваша?»

«Цей невеличкий пакунок —
Нашого поля дарунок:
В хустці з льняної кудельки
Жменя рудої земельки».

Вийшов на гони вояка,
Не заривав, не заплакав,
Тільки на клич і на труби
З скреготом стиснув він зуби.

Вітер шумів серед поля,
Наче питався про долю:
Чи прийде Янка додому,
Чи поляже на полі чужому?!

1914

1914-й

Ти йдеш туди, звідкіль ніщо не верне,
Але не забереш кривавий слід...
О роче зла! О роче кривди й скверни!
Ти — перший з-поміж найчорніших літ.

Не згоді та свободі послужити
І не звеличить правду між людьми,—
Життя мільйонів ти прийшов скрушити,
Свій шлях мостити трупами й кістями.

Мара кістлява, видиво прокляте,
Погибелі століть несеш печать,
Лякатиме тобою діток мати,
Покличе той, хто схоче умирать.

Ти заповідь «не вбий» смертями змірив,
На серце й душу темряву наслав;
Кривавим чадом ти людей у звірів
Перетворив і спадкоємцю передав.

Що ж! Хай — дими, хай летиться кров без міри,
Хай під хрестом ридає сирота!
Кривавий бог скривавлені офіри
Зібрать зі світа має дочиста!

Та прийде інший рік, легкий на руку,
Щоби зірвати з днів нових заслон,
І меч його, як долі заporуку,
Напише безкривавий свій закон!

18 грудня 1914 р.

МОЄ ТЕРПІННЯ

Моє терпіння, мій кривавий біль —
Що проти мук, в яких живуть мільйони,
Де родить стогін стогони й прокльони,
Де очі всім гризе сльоза, як сіль!

Мій дух летить аж до небесних піль,
Та, мов чолом об мур, там б'є поклони.
В молитвах світу крик малий мій тоне,
Нуль — у клятьбах, що линуть звідусіль!

Я в безмірі буття — ніщо. Сумління
Подумати інакше не дає.
Чому ж нема душі перебоління,

Чому здається, начебто моє
Терпіння — то усіх людей терпіння,
І простору для нього не стає?

3 січня 1915 р.

ТОВАРИШ МІЙ

Іде за мною вслід блідий, кістлявий труп,
Повсюдно, наче тінь — куди я не ступлю.
Чи встану, чи вночі в постелі мертво сплю,
Зі мною завжди він — живий, рухливий слуп.

Він зачинив мене в тісний, залізний зруб,
Перетворив мій світ в темницю без жалю,
Здер почуття, чи я терплю, чи не терплю,
Здушив і відпустить відмовивсь навідруб.

Товаришу ти мій, низький уклін тобі!
Навік люблю тебе, люблю тебе давно,
Ти — посланець мій, ти — самого щастя дно...

О, не покину я ні в сні, ні в боротьбі
Тебе, як і мене не кинеш ти в журбі...
Хвала тобі і честь, моя Самотино!

20 січня 1915 р.

НА СУД

На суд вам, книжники, себе я віддаю,
Судіте, як велить і пише ваш закон;
Життя моє — то гніт і рани від припон,
Але душа моя не збруднена в гною.

Я вашу обминав ненависну сім'ю,
Фальшивим ідолам не видався в полон.
Якщо я й проклинав, бептежачи ваш сон,
То проклинав себе і мук своїх змію.

Грішив я так, як ви, не мав грішніших справ,
Пив чарку гіркоти й терпіння — все до дна,
Не знадила мене облуда ні одна.

Як звір, єдиний гріх мене душив і рвав,
Мій злочин в тім, що я мав серце, серце мав!
Але чи це така страшенна вже вина?

20 січня 1915 р.

ЧОМУ?

Для духу вольного нема межі, ні краю,
Куди б сягнуть не смів і де б не пролунав;
У хаосі буття, в пітьмі всесвітніх з'яв
Не знищується він, не відає одчаю.

Він знає тайни душ, зітхання серць в розмаю,
Все те він спізнає, що біг віків не знав.
Як фенікс із золи, возноситься з канав,
Геть обганяючи темнотних звірів зграю.

Ти створений із сонць; твоя снага змогла б
Тримати перуни, носити світло дуже,
Ти в жодній боротьбі не впав і не ослаб.

Але чому ж ти там ніщо, нескутий дүше,
Де дзвонять кайдани так звично й так байдуже,
Де кров'ю і вогнем раба частує раб?

1915

Як і небо й земля на веління велінь
Не сотворять повік ні корони, ні трону!

Так підняв її славу до сонця, до зір,
Так молився до неї, немов до богині,—
Як і розум не славить безсмертя сузір,
Як і каня не молиться влітку росині!

З неї вимріяв щастя найбільше своє:
Чародійна князівна, одна і єдина,
І під ноги їй кинув життя все, як є...

.
А вона? А вона була тільки... дівчина!

1915

МОЯ ВІРА

Не вірю ідолам поганим,
Що грубі тешуть різьбярі,
Божкам не вірю полотняним,
Що їх фарбують малярі.

Не вірю купленим пророкам,
Що звістують фальшиву суть
І стежать ненаситним оком
А чи червінці їм несуть.

Не вірю фокусникам спиритним
Усіх народів та століть,
Котрі пускають рухом скритним
Туман, що сліпить і труїть.

Не вірю в кам'яні святині,
Освячені в людській крові,
Де в ланцюги кують донині
Безсмертний дух, думки живі.

Ні за якої плати міру
Тій не піддамся ворожбі...
В народ і край свій тільки вірю
І вірю в себе та собі.

1916

ДВІ ДОЛІ

Росте берізка серед поля,
А ліс лиш мріє вдалині.
Живе співець серед неволі,
І думи у співця смутні.

Берізка з бурями воює,
І в хугу гнеться, мов трава.
Співець неправду серцем чує,
За всіх боліє, всім співа.

З берізки вітер ломить віти,
Оббивши листя, мчить удаль,
Співця пісні у темнім світі
Долають кривду, біль і жаль.

Берізка впала. І на дрова
Вже дроворуб її посік.
Сказав співець останнє слово
І у могилу ліг навек.

В печі дожеврїли вуглини,
Із диму хмаронька пливе...
Давно співець смутний загинув,
А пісня в світі ще живе.

1916

ДЛЯ БАТЬКІВЩИНИ

Беру сопілку, що від сну холоне,
Буджу і пробую на голоси:
Чи стане слів-думок? Чи ти даси,
Мій інструменте, чисті передзвони?

Хвилююся, веду тривожні тони,
Хоч пісня йде, як у старі часи.
Продзвонює вітрами крізь ліси,
Летить із солов'єм навперегони.

Та відати хотілося б мені,
Як приймуть пісню свояки-сусіди,
Благословлять чи стопчуть у багні?

Але нехай — мій сум дівати ніде.
В гарячці тайній гратиму сумні
Для батьківщини-матері пісні.

29 жовтня 1918 р.

СВОЄМУ НАРОДОВІ

Народе мій, що двигаш окови,
Прийми цю пісню, що з-під серця б'є,
Я, воскресаячи минувшину наново,
Тобі являю нинішнє твоє.

Сягни в століття, темні та холодні,
Дні відслони, що губляться в імлі,
Глянь, як живуть сини твої сьгодні,
Як ти живеш на предківській землі.

Дніпро, Сож, Німан, Вілія з Двіною
Багато можуть в пам'яті збудить.
Бір Беловежі з піснею сумною —
Послухай тільки, що він гомонить.

Це твої руки зводили твердині,
Що тихо сплять у дикім поліні,
Там на руїнах свище вітер нині,
Співає-плаче про минулі дні.

Співа про те, як грізних стін бійниці
Край стерегли на захід і на схід,
Як з півночі розбійній чужаниці
Не вдалось розтрощити міць воріт.

Ти жив, ти владнув, мудрий, благородний,
Беріг свій край, закони укладав;
Дзвін віковий скликав на сход народний,
І сход про щастя Батьківщини дбав.

Сьгодні все в глухім сон-зіллі тоне,
Край стерегти — ні стін, ні рук нема;
І змовкли, занімили віщі дзвони,
А на рамена ліг тягар ярма.

Чужинець дикий, кров п'ючи невинну,
Запріг тебе в неволю, в батраки
І ріже твою матір Батьківщину,
І рве живцем на кусні та шматки.

Твоїх синів він розметав світами,
Мов яструб із гнізда пташок зігнав;
Батьки — за дітьми, діти — за батьками
Шукають між могил і між канав.

І мертвяків знаходять... А живії...
Як у мерців — мертвотне їх життя,
Прокльони тільки шепчуть віковії
Та вічного чекають небуття.

Упав народ. І наче сном забувся,
Як Батьківщину, як його зовуть;
Мов подорожній, з шляхом розминувся,
Мов сироті, нема куди звернуть...

Народе, встань! Прокинься, білорусе!
Глянь на Вітчизну і на себе глянь!
Глянь, як загарбник землю твою трусить!
Твої скарби гребе собі, як дань!

Встань і поглянь: вогні все ближчі, ближчі,
І вихор змін всесвітніх на порі,
Як на старого світу попелищі
Квітує цвіт новітньої зорі!

Народе, встань! І щастя в добрий час ти
Будуй, щоб тюрм не будував сусід;
В цей грізний час не дай собі пропасти,—
Пропащих не потішить щастям світ.

Збирай можуть під стяги пурпурові,—
Себе і край свій шанувати змусь.
Народе, встань!.. Цей клич —
зі сліз та крові...
Тебе чекає мати Білорусь!

29 жовтня 1918 р.

НА СХОД!

На сход, на всенародний, грізний вільний сход
Йди, народе мій, пригноблений стокрот!

Як рівний між людей, що рвуться із оков,
Віддай на суд свої всі кривди, сльози, кров!

Скажи про муки, що судилося знести,
І покажи їм на кургани та хрести.

І про розкопані могили не забудь,
Де гайворони предків твоїх кості рвуть.

Як гнали з тебе піт пани та королі,
Як гнали геть царі з вітцівської землі.

Як Батьківщину твою ріжуть на шматки,
Як з дітьми гинеш од катівської руки —

Віддати все на суд, на всенародний сход
Йди, народе мій, пригноблений стокрот!

29 жовтня 1918 р.

ЧАС

Час покликать всю громаду
На велику щиру раду,
 На великий сход!
Хай розсудить, хай розважить,
Кожне слово мудро зважить,
 Скаже сам народ!

Як нам жити-поживати
У краю своїм, у хаті,
 Як заводить лад.
Чи нам жити у неволі,
Чи в новій розжиться долі,
 Не вертать назад.

Довго люди вдень блукали,
Кров і сльози проливали
 У краю своїм.
А сьогодні вже не тес,—
Світить сонце золотес,
 Рівно світить всім.

Ходить ходором земляця,
Йде убогий борониться
 В бій за кращий час.
Так і нам ціпи та коси
Брати треба, доки роси
 Не посохли в нас.

Хай же дзвін розбудить луни,
Хай музика вдарить в струни,
 Де повстав народ!
Щоб за себе кривно стати
І за тебе, земле-мати,
 Люди, йдіть на сход!

30 жовтня 1918 р.

У ВИРІЙ

Зашуміла сумно осінь
Шумом листя, шумом сосен
 Понад бором хмурим.
І з просторів Білорусі
Потяглися в вирій гуси,
 Попливли вдаль шнуром.

За гусьми під тії шуми
Полетіли мої думи,
 Серце сколихнули;
І збудили горе-жалість,
В серці піснею озвались,
 В смутку потонули.

Ой ви, гуси-гусенята,
Чужина не рідна мати,
 Вернетесь вчасно!

Знову будуть вас вітати
Наші луки, сіножаті,
Наше сонце красне.

Ой ви, гуси-мандрівниці,
Не забудете землиці,
Де дітей водили,
Місяченька де вітали,
Де ви зорі рахували,
Плавали, ходили.

Знаю, тут складете кості,
Лиш злітаєте у гості
Освіжити груди:
Ви не вмієте ще, гуси,
Одрікатись Білорусі,
Як уміють люди.

31 жовтня 1918 р.

БДЖОЛИ

Навкруг мого садка — пні медоносних бджіл,
Що гомонять, бринять і грають, як музики.
Їх знаджує здаля цвіт конюшини й вики,
Медок несуть вони з близьких і дальніх сіл.

Я чищу вулики, обкурюю навкіл,
Лишаю восени медів запас великий,
Дивлюсь, аби хробак, отой нищитель дикий,
В захланстві не скрушив золотокрилих тіл.

Коли ж настане час летіти в світ рові,
Не там сідає він, де мій закличний знак,
А котиться й стає аж на чужому дереві.

На тій маєтності не розживусь ніяк;
Піду поглянути в діжчини янтареві,
Але біда — мій мед забрав сусід-своєк!

7 листопада 1918 р.

І в чорну ніч, і в білий день
Я все роблю оглядини,
Чи скарб отой не зникнув де,
Чи, боже крий, не вкрадений.

Ношу його в живій душі,
Те вічне сяйво пламеню,
Що завжди в темряві й глуші
Посвітачем було мені.

І дум моїх живе сім'я
Із нею, заповідною,
Зоветься ж спадщина моя
Сторононькою рідною.

19 листопада 1919 р.

СВІТАЄ

Гей, годі вже спати! Вставайте!
Гляньте — вже сонце зійшло.
Мерщій же, мерщій, поспішайте:
Несе воно світло й тепло.

Воно серце нам розігріє,
Відкриваючи очі на світ,
Воно сон наш хутко розвіє,
Веселий шлючи нам привіт.

Вже годі, всю нічку проспали,
Вже годі, терпіли в імлі;
Погляньте — темноти пропали,
Вже сонце — володар землі.

1919

ЛІСОВЕ ОЗЕРО

В пуці глухій, баговинням покрите,
Озеро темне й незглибне дримає;
Мріють над ним комиші з осокою,
Шепчуть куці свою казку прадавню.

Сосни і в'язи, дуби та осики
Наоکیل озера вартою встали,
Хиляться долу в німому поклоні,
Небу складають таємну молитву.

Озеро! Йду я до тебе в печалі
Бором дрімучим, по стежці замшлілій,—
Жовті листки шерхотять під ногами,
Щоки поколюють голочки хвої.

Сам, наодинці під дубом сідаю,—
Зором і мріями лину далеко...
Тихо над озером, хмарно у небі...
Десь засурмили до вирію гуси...

10 серпня 1919 р.

БІЛОРУСІЇ СИНИ

Ген білоруським шляхом битим,
Б'ючи у дзвони-кайдани,
Бредуть чужинці, поруч з ними
Хто?

— Білорусії сини!

У білоруським вільнім краї,
Прибрівши десь зі сторони,
Чужак панує, а слугує
Хто?

— Білорусії сини!

Над білоруськими хатками,
Як віко, вирване з труни,
Ворожий стяг, а хто тримає,
Хто?

— Білорусії сини!

На Білорусі спів чужинський.
Мов круки, впавши з вишини,
Чужинці кричуть, а за ними
Хто?

— Білорусії сини!

На білоруськім буйнім полі
З весни і знову до весни
Ростуть хрести, а під хрестами
Хто?

— Білорусії сини!

22 серпня 1919 р.

НАД КОЛИСКОЮ

Колихала мати сина
У колисці і чудову
Йому пісеньку співала,
Ось як тута, слово в слово:

— Люлі, люлі, мій маленький,
Спи і в сні гуляй, ладусі,
Коли виростеш великий,
Не забудься ти матусі.

Люлі, люлі, мій маленький,
Спи, стуливши оченята,
Коли ж виростеш великий,
Не забудь сторонки тата.

Люлі, люлі, мій маленький,
Сни хай сняться добровісні,
Коли виростеш великий,
Не забудь цієї пісні.

Люлі, люлі, мій маленький,
Набирайся сил з роками,
Коли ж виростеш великий,
Не забудь могилку мами.

Люлі, люлі, мій маленький...

.
Син той виріс, горя звідав.
А чи тямить пісню мами,
Запитайте у сусідів.

23 серпня 1919 р.

МОЯ НАУКА

Не дав мені бог книжну мудрість вивчати,
Мій батько й не бачив розкошів таких —
Слова білоруські дала мені мати,
Пісні білоруські вивчав я без книг.

На самій зорі моїх днів невеселих
Мене білоруська ростила земля,
І я прислухався до гомону в селах,
І пильно вдивлявся у рідні поля.

І душу красоти землі окриляли,
Під небо блакитне злетіла вона,
Веселки її променисті купали,
І стала душа як веселка-весна.

Сп'яніла від чарів, від пісні сп'яніла,
Як сон заворожений райських країв,
Про весни майбутні вона говорила,
І вільно в ній лився немовчний мій спів.

І річка бурхлива, і млин гомінливий
Розмірним, розгонистим шумом води
Мені навівали співучі мотиви,
У віршах рівняли музичні склади.

Над шляхом широким дерева тінисті,
Гусині ключі, що у вирій пливли,
Родили у серці гармонії чисті
І злагоду ніжну у пісню лили.

І поле, що манить зеленим простором,
І сонцем залита ясна сіножать
Квітчали пісні мої ніжним узором,
Навчали слова у вінок заплітатъ.

Від шепоту нив у пшеничнім колоссі,
Від шелесту листя на групі старій
Музичне відлуння у душу лилося,
І скарги нещасних лунали у ній.

Шум пралісу-бору своїми казками
Шептав про скорботу, про смуток життя,

І в серці моїм озивався піснями,
І думи заснулі будив з небуття.

А сонце, що вічними іскрами сяє,
Небесним мене ogrівало теплом,
А вітер, що трави в лугах нахиляє,
Давав мені крила, щоб линути орлом.

Коса, і сокира, і ціп малобитний
Навіяли силу могутню мені,
У спеках, в морозах зріс гарт непохитний,
І громом, і дзвоном озвались пісні.

Без іншої зріс я науки і школи,
Шукав у п'їт'мі і знайшов я свій дар,
І ллється мій голос, широкий, як поле,
І я білоруської пісні владар.

29 серпня 1919 р.

ДЕ ТИ, ХМЕЛЮ, ЗИМУВАВ?..

Де ти, хмелю, зимував?
Що не розвивався?
Де ти, синку, ночував,
Що не роззувався?

Зимував я в стороні,
Де вітри поснули,
Ночував я на війні,
Де гуляють кулі.

*

Де ти, хмелю, влітку цвів,
Що засох без слїду,
Де ти, синку, день провів,
Що не мав обїду?

Цвів я влітку, де печуть
Спеки, моя мати,
День провів я, де гудуть,
Як громи, гармати.

*

Чом ти, хмелю, не одну
Зносив стужу, спеку,
Чом ти, синку, на війну
Йшов, у небезпеку?

Бо судилося мені
Гинуть так, як гипу.
Воював я на війні
За свою країну.

1919

ПІСНЯ І КАЗКА

Пісня і казка
Ходять у парі,
Сіють на світі
Дива і чари.

Будять спросоння
Думи дитячі,
Як той уранці
Промінь неначе.

*

Пісня і казка,
Як у кристалі,
Світу покажуть
Сховані далі.

Стежку простелять
Ї сонцю і зорям,
Стежку для волі,
Скутої горем.

*

Пісня і казка
В дивних уявах
Щастя збудують
З квітів яскравих.

Серце сповинуть
В вічну ласку...
Слухай же, серце,
Пісню і казку.

1921

* * *

Вертають додому лелеки та гуси
До зметених гнізд на полях Білорусі;

Як біженці тії, погнані тугою,
До рідного краю пливуть чередою.

У думці тужливо, а думка не бачить,
Що пташка — і та про вітчизну маячить.

Мчить з вирію пташка, а думка у вирій
Летіла б, летіла, а щиро, так щиро!

29 квітня 1921 р.

НА СМЕРТЬ СТЕПАНА БУЛАТА

Задрімав ти, жив же мало,
Ліг в труну важку, безлунну...
Ой скосила, не спитала...

— Сни, наш друже, про комуну!

Ти хапав за коси сонце,

Думав думки про Перуна,

Що розбудить дух сторонці...

— Сни, наш друже, про комуну!

Ніби сироти-дитята,

Ціп, коса висять у клуні,—

Хто ж їх візьме проти ката?

— Сни, наш друже, про комуну!

Промінь знявся, сколихнувся...

В'є свободи вітер юний

По землі, по Білорусі!

— Сни, наш друже, про комуну!

Забує в славі буйній,
Задзвенить золотострунно
Рідний край в одній комуні...
— Сні, наш друже, про комуну!
На могилі в нас в сторонці
Зійдуть ясно квіток руна;
Зайде сонце, зійде сонце...
— Сні, наш друже, про комуну!

9 серпня 1921 р.

А ЗОЗУЛЕНЬКА КУВАЛА...

Як на світ родився Янка,
Як заплакав мало-мало,—
Мати склала колисанку,
А зозуленька кувала:
«Ку-ку, ку-ку! Кинь докуку!
Спи, соколе! Ку-ку, ку-ку!»

Як на ноги звівся Янка,
Доглядав худобу дбало.
На сопілці грав у лузі,
А зозуленька кувала:
«Ку-ку, ку-ку! Кинь докуку!
Пастушеньку! Ку-ку, ку-ку!»

Як великим виріс Янка,
Став ходити коло рала
Та співав про долю в полі,
А зозуленька кувала:
«Ку-ку, ку-ку! Кинь докуку!
Сій, сівачу! Ку-ку, ку-ку!»

Як не сів щедро Янка,
Все врожаю не стачало:
Янка сів — люди жали,
А зозуленька кувала:
«Ку-ку, ку-ку! Кинь докуку!
Жати будеш! Ку-ку, ку-ку!»

Як посивів, згорбивсь Янка
І снаги лишилось мало,

Повідав байки внучатам,
А зозуленька кувала:
 «Ку-ку, ку-ку! Кинь докуку!
 Досить байки! Ку-ку, ку-ку!»

Як ховали люди Янку,
Голосили там чимало:
«Нащо вмер ти, сіромахо!..»
А зозуленька кувала:
 «Ку-ку, ку-ку! Кинь докуку!
 Спи, соколе! Ку-ку, ку-ку!»

8 вересня 1921 р.

МОРОЗ

Іду я сніжистий, всесильний,
По стежках — дорогах німих,
І вдень і вночі безупинно
Пильную просторів своїх.

Безмежно і владно паную
В склепіннях дерев вікових,
Вінець мій — це пуца зелена,
А трон мій — холодний цей сніг.

Палац мій — ліс буйний, гіллястий,—
Де сотні брильєнтів злилось,
Ведмеді й вовки — мої слуги,
Вивірка пухнаста і лось.

Як пухом, сніжком посипаю
Ялину, і клен, і сосну;
Хто в гості до мене потрапить,
Голублю, клоню я до сну.

Казки я шепчу їм про щастя
І тьму відганяю од вій..
До мене скоріш, до Мороза,
У гості до мене мерщій!

1921

КРИМ

1

О Крим, незвідана ти казка
Життя минулого віків,
Які одним були мов ласка,
Для інших — брязком ланцюгів!

На бистрині часу у світі
Ти, Крим, не зблякнув у віках —
Так само тягнуть рибу сіті,
В сильце так само лине птах.

Шумить одвічним ладом море,
А з ним — магнолія, платан...
Про що вони вікам говорять,
Спитайте нічку і туман!

2

На узбережжі кримських вод
У небо дивиться Ай-Петрі,
Над нею хмарок хоровод,
Під нею урвища і нетрі.

Ай-Петрі дивиться з вершин
На білі кам'яні палаци,
На шлях — мереживо долин,
Плоди невірницької праці.

А я — з далеких нив пісняр —
По «Гаспрі» з думами снуюся,
Печалюся від кримських чар,
Сумую тут без Білорусі.

3

«Гаспро», любий мій притулок!
Кримське диво проминуло —
І тебе я покидаю,
До свого я лину краю.

Будь привітна, будь здорова,
Мов кримчанка чорноброва!

Живи довго, як Ай-Петрі,
Що знялась над скелі, нетрі!

Вам, магнолії, платани,
Кипариси і каштани,
Шлю я щиро на прощання
Від берізок привітання!

16 листопада 1923 р.

ОРЛЯТАМ

1

Гей, здіймайте буйні крила,
Орленята, гей, до бою
На минулих днів могилі,
Над сонливістю старою!

І у блискавках грозових
Линьте сміливо в польоті,
Для віків шукайте нових
Ще нечувані ясноти.

Вам серпи і коси в руки
І мечі стальні, могуті
Дали бурі, завірюхи,
Що гуляли тут, ревучі...

День минувшини проклятий,
Той — з нагайкою й журбою,
Ви розвійте, орленята,
Льотом, міццю молодою.

Вже ударила година
Побороть лиху негоду,
Вийти з тьми, із трясовини
Білоруському народу.

В чародійнім хороводі,
В неокраєній свободі
Без кайданів, на роздоллі
Вже гуляє наша доля.

Вам на пам'ять Серп і Молот
Дарувала доля,
Щоб з вас кожен, духом молод,
Пліч не гнув ніколи;

Щоб здобути цю свободу
Знали і цінили,
Щоб її у час негоди
Грудьми боронили;

Щоб устали мужньо в бурі,
В бою, в неспокої,
Не проспали у постелі
Волі вогняної.

*

Вам од прадідів лишилися
Сохи на роздоллі,
Щоб вам праця полюбилась
На новому полі.

Щоб зорали свою ниву
Широко, глибоко,
Зерно вкинули щасливо
Чисте, ніби око.

Щоб врожаєм золотіла
Нива величава,
І щоб колосом шуміла
Соколина слава.

*

Вам діди подарували
Гартовані коси,
Щоб із сонцем разом встали,
Вийшли на покоси.

Щоб косили ви косою
Бур'яни шкідливі,
Що отрутою гіркою
Виросли на ниві.

Щоб дзвеніли ваші коси
На землі безсонно,
Од нічних — по ранні роси,
Гучно, вікопомно.

*

Вам лишилася від роду
У спадщину пісня,
Щоби дати насолоду
У дні передвісні.

Щоб співали в гордїй силі,
В радості і в горі,
Гомоніли, наче хвилі
На бурхливім морі.

Щоб ті співи було чути
Од поля до поля,
Щоб вони ще не розкутих
Кликали до волі.

1923

ДВІ СЕСТРИ

На тутешній землі
Дві сестриці росли,
Як забуті у лісі калини;
Живодайних криниць
Не було у сестриць —
Вони чахли тяжкої години.

Як настане весна,
В чистім полі одна
В три погібелі гнулась, бувало,
А як прийде зима,
В хаті чорній сама
Пряла кужіль, снувала і ткала.

А другій з року в рік
Дим фабричний все пік,

Роз'їдав чорні очі дівочі;
І дівочу красу,
Наче сонце росу,
Пив цегляний підвал серед ночі.

І від горя і сліз
Плечігнулись униз
У сестриці у першої, в полі;
І співала з нужди,
Від страшної біди:
Гірко жити без щастя і долі!

А друга — у людей
Годувала дітей,
У журбі до зорі колисала;
І так само страшний
Її стогін тяжкий:
Ох ти, доле жіноча, недбала!

Та прийшов уже час —
Встало щастя для вас,
Наче сонце, рідненькі сестриці;
Голос ваш молодий
Після горя й біди
Хай дзвенить, мов струмок із криниці!

Годі вам сумувать,
Тужну пісню співать.
Час новий вишумовує п'янку!
Пісні ярої цвіт
В новий день, новий світ
Понесіть, пролетарко й селянко!

6 жовтня 1924 р.

* * *

...О так! Я — пролетар!..
Ще вчора тільки раб покутний —
Сьогодні я землі владар
І над царями цар могутній!

Я за вітчизну маю світ,
Від рідних нив я відвернувсь...
Але... ще всіх не збувся бід:
Бо сняться сни про Білорусь...

1924

ЗА ВСЕ...

За все, що нині маю,
Що дав народ мені,—
Куточок в ріднім краї,
Шмат хліба день при дні,—

За все в боргах великих,
Платив їх, як умів:
Із пут на волю кликав,
До світла з п'ятьми вів,

Вітчизні в дні безправ'я,
Щоб їй вдихнути сил,
Звитяжний спів складав я
Серед хрестів, могил,

В борні проти напасти
За щастя для людей
Писав не раз в нещасті
Я кров'ю із грудей.

Хоч крихту зміг додати
До спільного добра.
А більш... Чого жадати
Ще більш від пісняра?!

1926

ВЛІТКУ

Солодко в теплій погоді,
В зелені, в квітах купатись,
З вітром гулять на свободі,
З сонцем ясним цілуватись.

Слухати щебет осоння,
Бачити бір у заграві,
Де піднебесне сосоння
Думи гойдає ласкаві.

Слухати, як на обніжку
Мовить із колосом колос;
В серце вливає усмішку
Ниви дорідної голос.

Музика ллється у світі —
Мовкнуть негоди, напасті...
Хочеться мріять, як діти,
Вірить, як діти, у щастя.

Червень — липень 1926 р.

У ЛІСІ

Коли журба на серце давить,—
А я частіш підвладний їй,
Ніж уявити може навіть
Добродій мій чи лиходій,—

Тоді до пущі йду охоче,
Де-небудь падаю на мох:
Чого б я людям муляв очі?
А тут ми з лісом тільки вдвох.

Ніхто не бачить і не чує,
Про що розмову тут веду,
Де думка днює і ночує,
Ховаючи свою біду.

А з лісом ми заприязились
Таки давненько вже колись;
Аж сорок років де й поділись,
Як ми уперше з ним зішлись.

Відтоді зникло в млі омани
Багацько всяких літ і зим —
Були вогні, були тумани,
Всього було зі мною й з ним.

Тепер, коли сюди прийду я —
Все знане, світле, як сльоза, —
Шишки ті самі ліс годує,
Та сама в'ється дереза,

Той самий мох лежить, як вовна,
Мов пух, м'якенький для ноги;
Пташки не мовкнуть, шуму повно, —
Милуйся, скільки є снаги.

Ось тут берізку бачу долі:
Була жива — тепер лежить;
Смутний двійник моєї долі,
Зірвався вихор — їй не жить.

Отак, не нажилася досить...
Лежи, лежи, сердешна ти,
Аж поки люди порозносять
Тебе на дрова чи хрести!

.

То ліс принишк, то знов щось править,
Шумить, моцується чимдуж,
Вітрам плечима опір ставить
Та вигинається, як вуж.

Вгорі завзятий крик ворони
Зняли, немов клянуть себе,
А дятел дзьобом б'є поклони —
Сосну довбе, довбе, довбе.

Взялась зозуля в такт кувати,
Мов хто їй голос наточив:
Лічу, чи довго вікувати...
Затихла... мало налічив.

Червень — липень 1926 р.

ЧИ ХТО ДУМАВ...

Цішкові Гартному

Чи хто думав, чи хто снів
Тому двадцять зим і літ,
Що капильський наш гарбар
Так славетно вийде в світ.

Так буремно оспіва
Життя нового сівбу,
І стремління бідноти,
Й робітничу боротьбу!

*

Чи хто думав, чи хто снів,
Лапті носячи й рядно,
Як всея Росії цар
Гнав народ наш у багно,—

Що в республіці своїй
Ми піднімем вільний стяг,
Звістуючи всім, усім:
Вінценосців нам не страх!

*

Чи хто думав, чи хто снів
Тому двадцять літ і зим,
Що не хто, а той гарбар,—
Щоб лунав радянський гімн,—

Для свободи БРСР
(Після гроз і темних туч)
Принесе народу дар,
Підписавши — «власноруч!»

Січень 1928 р.

ДИКТАТУРА ПРАЦІ

Культуру хамства і долара,
Князів і біскупів палаци
Від Скандінавів до Сахари
Зруйнуєш, диктатуро праці!

Світ рабовласників і трутнів,
В'язниць, неволі й спекуляцій
Двигтінням дизелів могутніх
Повалиш, диктатуро праці!

І жителів ланів барвистих,
Що звикли кров'ю обливатись,
Серпом і Молотом огнистим
Зрівняєш, диктатуро праці!

Права й закон, що рівний буде
Для всіх людей і різних націй,
Залізною рукою всюди
Напишеш, диктатуро праці!

Життя без темряви й тремтіння,
В ясному сонці, як у казці,
Не для одного покоління
Збудуєш, диктатуро праці!

3 листопада 1929 р.

НОВА ОСІНЬ

Широкими осінь полями
Проходить статечно, як ратай...
Своє відгулявши жнивами,
Жнивварки пішли спочивати.

Закрякали галки з тривоги,
Лістки по гаях затремтіли...
Ціпів стукотіння убоге
Комбайни гучні заглушили.

Від хати подовшали тіні,
Рілля розляглась; аж синіє...
Добірного жита насіння
Сівалка невтомная сіє.

На вітрі колишуться віти —
І небо глибоке між ними...
Січкарня гуде працююча,
Готує запаси на зиму.

У вирій зібралися гуси,
Дзвенять журавлі яснодзвонні...
Пливуть по шляхах Білорусі
З пашнею обози червоні.

Глянь: сонце, розбивши тумани,
В просторах німих походжає...
Гуляє під стягом багряним
Колгоспівське Свято врожаю.

1930

МОЛОДИМ ПОЕТАМ

На всесвіт Жовтень пролунав,
Старий світ корчиться в конанні.
Повстав, хто в кайданах не спав,
І йде на подвиг, на змагання.

Зі сходу вітер-буревій
Змітає пил і бруд з дороги,
Щоб виріс світлий дім новий,
Дім слави, праці й перемоги...

Земля у сяйві ожила,
І стяги — наче мак червоний.
Так революція дала
Народу сонячні закони.

.

Од вас, Жовтневих днів сини,
Чий голос пристрасно лунає,
Мов нива ранньої весни,
Пісень бурхливих люд чекає —

Їх жде завод, де праця йде,
Поля колгоспні, буйні трави,
Червона Армія їх жде
І прикордонні ждуть застави.

16 листопада 1931 р.

ПІСНЯ БУДІВНИЦТВУ

Прийде мудрий історик новітній,
А він прийде, — уже він іде, —
Довгу повість у правді нескитній
Він складе про діла цілосвітні,
Про події, про час, про людей.

Розповість він, як з творчим горінням
Для народів закон видавала
Більшовицька премудрість, сумління,
Щоб життя не було животінням
І минувшина клята пропала;

Як своєю твердою рукою
Пролетар нищив класи ворожі,
Як фронти пломеніли від бою,
Як з ворожою злою ордою
Покінчив наш народ-переможець;

Як ішла реконструкція сміло
На поля, на думки, на заводи,
Перешкоди долаючи вміло,
Хоч ревли вороги знавісніло,
Що погублять нас ці перешкоди.

Як той труд, що в минулім був гнітом,
Був для наймита потом кривавим,
Звівся в сонячнім сяйві над світом
І назвався іменом гордовитим:
Справа честі, геройства і слави.

Хай історик новим поколінням
Перекаже з польотом орлиним,
Як велично з бетону, з каміння,
З цегли, сталі, заліза, проміння
Тут за домом ріс дім на руїнах.

І як праця, славетна віднині,
В соцзмаганні, в ударництві квітла,
Здобувала багатства країні,
Будувала міста у пустині,
В ніч пустельну приносила світло.

Як за трактором трактор виходив
На селянське межоване поле,
Щоб згуртованим, спільним походом
Нищить межі, машини заводить
І пробуджувать села навколо.

Як вела світ старий руйнувати
Славна партія більшовиків,
Надихала на подвиг завзятий,
Щоб у впертій борні здобувати
Перемогу навіки-віків.

Прийде мудрий історик новітній,
А він прийде,— уже він іде,—
Довгу повість у правді несхитній
Він складе про діла цілосвітні,
Про події, про час, про людей.

22 листопада 1931 р.

ЗАВЖДИ В МАЙБУТНЄ

Ти слухай, послухай,
Товаришу-брат:
Завжди у майбутнє!
Ніколи назад!

Дивись: пролітає
Життю вперебій
У полі, у пуці
Вихрун-буревій.

Як вихор, машини
Біжать по землі.
На морі на синім
Пливуть кораблі.

В моря та озера,
Крізь хвиль каламуть,
Джерела і ріки
Течуть і течуть.

Орли-самольоти
Мчать, бистрії, теж,
Не знаючи в льоті
Ні вшину, ні меж.

Завжди у майбутнє!
Ніколи назад!

.
Ось так, не інакше,
Товаришу-брат!

Січень 1931 р.

ОБВИЛАСЯ КРАЇНА...

Обвилася країна
У квітки,
Кличе сонце і місяць
У свідки.

Урожай рожевіє,
Лелітки,
Зерном повні засіки
Й повітки.

Дідусі веселяться
І дітки,
Знають, що то за щастя
І звідки.

Поминулись батрацтва
Пригнітки,
Не потрібні їм панські
Об'їдки.

Обвилася країна
У квітки,
Кличе сонце і місяць
У свідки.

1934

УКРАЇНА

Україно, квіте любий,
Сонячна рудо,
У минулім край неволі,
Могили та пута!

Панували, катували
Гетьмани, цариці,
Не жаліло люте панство
Твоєї кровіці.

Ти несла з війни криваве
Прелютес горе,
Кров текла твого народу,
Як Дніпро у море.

*

Україно, квіте любий,
Чарівнича сило,
Революція зі Сходу
Тебе розбудила!

Підвелася, а на шляху
Знову ворог дикий —
Скоропадські, та Петлюри,
Та Махно, й Денікін.

Запалав твій степ широкий,
Повставало горе,
Потекла твоя кровиця,
Як Дніпро у море.

*

Україно, Україно,
Глянь ти крізь пожари,
Як терпіла злу руїну,
Як летиш у хмари!

Шлях твій зіткано з пшениці,
Золотистий колос,
А в людей твоїх веселих
Дужий, чистий голос.

По Дніпру твоїм привільнім
До самого моря
Запливають пароплави,
Не знаючи горя.

*

Україно! Тобі ворог
Не страшний в околі,
Стяг твій рівний серед рівних
На союзнім полі.

Ти виводиш своє щастя
Під червоні стяги,
Як республіки-сестриці,
Сповнені звитяги.

Хто ж підкнеться тобі заздрить,
Знов копать могилу,—
У Дніпрі своїм потопиш
Ту ворожу силу!

16 січня 1935 р.

СИНИ

Синів своїх батько кличе
На пораду в хату
Так врочисто, мов скликає
На велике свято.

І з повагою він сина
Кожного питає,
Ким з них кожен бути хоче,
Що він обирає.

*

— Бо, сини мої,— так мовить,—
Живете в країні,
Де одвічна людська праця
Не пропаде нині.

Сини відповідь держали
Перед батьком рідним,
Намагався бути кожен
Свого батька гідним.

*

Перший каже: — Землю буду
Трактором орати,
Щоб шуміла, зеленіла,
Щоб раділа мати,

Щоб зросли у зріст людини
Жито і пшениця,
Щоб з-за моря до нас гості
Їхали дивиться.

*

Другий каже: — На заводі
Бути — моя мрія,
Де чавун тече рікою,
Як зоря жевріє.

Там я домни і мартени
Буду будувати,
Мідь та вугілля у шахтах
Буду людям брати.

*

— Мені плавати на морі,—
Каже третій,— в силі,
Де «Челюскін» гордо плавав,
Де пурга, де хвилі.

Пароплав мій пройде всюди,
Де вітри та бурі,
Через теплі океани
І моря похмурі.

*

Син четвертий: — Я літав би,
Наче птах крилатий,
Прилітав би в літакові
Й до твоєї хати.

Орлом себе в снах я бачу,
Лину над горою...
Хочу бути я, мій батьку,
Льотчиком-героєм.

*

— Бійцем буду я червоним,—
Каже тоді п'ятий,—
Щоб Країни Рад кордони
Вміть обороняти.

Аби ворог — як піткнеться —
Тут зустрів могилу.
Бійцем буду, щоб пишався
Мною Ворошилов.

*

А син шостий: — Складу пісню
Про нову дорогу,
Про славетнії події,
Радісну епоху:

Як працюєм, як змітаєм
Зрадницькі напасті,
Як будуєм, як квітчаєм
Батьківщину щастям.

*

Так сини відповідали
З молодим запалом
Про ті думи, що у серце
Глибоко запали.

Більшовик був їхній батько,
Пролетарем родом,
Звідав сушу, звідав море,
Битви і походи.

Червень 1935 р.

СОНЦЮ

Ой ти, моє сонце,
Як же світиш ясно!
Де ж тоді було ти,
Як жилось нещасно?

Як моє дитинство
Радості не знало,
Як услід за мною
Горе мандрувало.

Як ховав я батька,
Що помер з роботи.
Як його могилу
Розмивали сльоти.

Як ходив я сумно,
Та не знав дороги,
Оббивав з поклоном
Багачів пороги.

Як блукав по світі
Темному, чужому,
Пропадала юність
В розквіті самому.

Ой ти, моє сонце,
Як же світиш ясно!
Де ж тоді було ти,
Як жилось нещасно?

Червень 1935 р.

СТАРІ ОКОПИ

Уздовж Дніпра лягла окопів смуга,
Зарослі в травах шанці, бліндажі,
Мов і тепер відгонить крові духом,
Минулих битв спливають міражі.

За рабовласників, за патріархів,
За королів, банкірів знов і знов
Лилася кров людей, блідих од жаху,
Під музику гармат і дзвонів — братня кров.

Закриєш очі, і здається — очі
Перед собою бачать трупи-кістяки,
Здається, вуха чують, як скрегочуть
У муках передсмертних вояки.

Ой ви, мої окопи з бліндажами!
Огідно робиться на серці й на душі,
Що там — за прикордонними стовпами —
За нові війни п'ють криваві бариші.

Що там вони — сапєги, радзівілли,
Розгром забувши коло вод Дніпра,
Свої в Росії свіжі ще могили, —
Кричать: «На схід, нам у похід пора!»

Що гітлери і герінги з Берліна,
Культуру нищачи, що нам дали віки,
І в божество возвівши гільйотину,
Для нас готують гострені штики.

.
Пливе Дніпро, плоти пливуть помалу.
— Спокійно спить, окопи! Прийде час,
На їхніх землях, з їхніх генералів
Шаблі зірвемо й марний блиск окрас!

Червень 1935 р.

ОРДЕНОНОСНИЙ БІЛОРУСІ

*На роковини визволення від білополяків
і на день вручення ордена Леніна*

I

Чим ти була, Білорусь моя зоряна,—
Чи не дивились на те наші очі?
Голодом терзана, спрагою морена,
Сонця не бачила, тільки ж бо ночі...
Люди твої виростали голотою,
Вік доживаючи в жебрах та в горі...
Злісно стогнали вітри над болотами,
Хмари повзли, наче хвилі на морі.
Цар, царенята нагайками няньчили,
Пан, паненята сікли батогами,
Тюрмами пестили, петлями лапили,
Били різками, дурили богами.
Цар, генерали і панство з вельможами
З гиком і свистом з'їжджались на бали...
Села обдерті лиш думи тривожили
Та по дорогах старці мандрували.
Роки минали, ішло горе-злибіда,
Наче дощі, лихоліття суворе...
Ох, хто шляхи того горя повивідав,
Чому в піснях тільки горе та горе?

.
Грізно завили гармати хавтурської *,
Кривця гаряча зросила простори:
Гори Карпатські, болота Мазурські,

* Хавтурський (білорус.) — похоронний.

Рідного краю долини і гори.
Скрегіт і смерть. А там... Біженці, біженці...
За могилками чорніють могили,
Хоч би вже в царську горлянку урізаться,
Хоч би вже панські розкряти жили!
Потім ще німці приходили з битвами,
Злі та похмурі непрохані гості,
Вітер свистів з жалібними молитвами,
Сіра пилюка лягала на кості.
Потім за тими чужинцями лютими
Польська корона прийшла, як додому,
Петлі вчепила, забрязкала путами,
Кров полилася... Пожежі, погроми...
Сльози лилися у день неозорений,
Діти батьків розгубили в негоді,
Гей, пани шляхто! Народ наш нескорений
Ще вам помститься при першій нагоді.

II

І сьогодні знають, не забудуть люди,
Люди Білорусі, що живуть без панства,
Як їх катували, як чекали чуда,
Як прийшло зі Сходу визволення з рабства.
Пам'ятати будуть люди Білорусі,
Що жили в неволі, у неволі гірко,
Що тепер без лиха, що тепер не в скрусі,
Над життям засяла їм червона зірка.
Всі ідуть на поле тихої години,
Сіють чистим зерном, нищать пустозілля,
Піднімають ріллі і ведуть машини,
І сади розквітли, і гуде весілля!
Зелені жито, жито і пшениця,
Так ще не рясніло у літах ніколи,
Буде щира радість у ясных світлицях,
Як зберуть колгоспом урожайне поле.
Потім знов засіють всі поля-загони,
Хай не зводять руку ті пани прокляті,
Стереже кордони Армія Червона,
Роти й батальйони — хлопці все завзяті!
А якщо піткнуться, хлопці візьмуть зброю,
Одностаїно стануть на захланців диких
І братів з кайданів визволять в двобої,
Що живуть ще в муках, в злигоднях великих.

III

Шум і гомін у столиці,
Стяг при стягу в'ється,
Як на лузі мак червоний,
Що аж серце б'ється.
Серце б'ється і питає:
— Що то за новина?
— То визволення від шляхти
Світла роковина!
А столиця — диву дайся!
Встала із руїни, —
Мінськ — столиця, гордість наша
Для всієї країни.
Де димились попелища,
Була панська влада, —
Виросли нові квартали,
Чистота, порядок.
Де кривавий бал гуляла
Банда інтервентів,
Там співають пісню волі
Тисячі студентів.
Де навкіл була пустеча,
Ніби та могила,
Встали фабрики, заводи —
Республіки сила.
А народ там героїчний,
Наш народ робочий,
Дужі руки, мов сталеві,
Ще й орлині очі.
Білорусь моя кохана,
Як же розцвіла ти!
За оці літа короткі,
Як вигнала ката!
Не злічить твоїх здобутків,
Ясна кожна днина...
І людина на свободі
Стала як людина.
Колосися, розцвітайся,
Мов квітки червоні,
У Радянському Союзі,
В рівному законі!
Знай цю днину урочисту,
Славну в нагороді;

І святкуй велику радість
В полі й на заводі!
При водиці із криниці
Чисто умивайся,
Прибирайся рясно квітом,
Сонцем заквітчайся.
За здобутки, що створили
Щиро твої люди,
Орден Леніна сьогодні
Ліг тобі на груди...

Червень 1935 р.

ГОСТІ

Прийшли до мене з привітанням щирим
Колгоспники моєї сторони.
Сам голова прийшов та бригадири,
Учителька, доярки, чабани.

Прийшли з дарами, з піснею у гості
Хазяїни радянської землі:
Пиріг пшеничний, квіти, льону горстки,
Мед-стільники поклали на столі.

І сіли ми до столу шанобливо —
Там хліб і льон, там пахощі медів...
І тьохкав соловейко чарівливо,
І в небі гомінкий літак гудів.

Такої честі я не знав ніколи,
Відколи я на цій землі живу,
Щоб так мені піднесли хліба-солі,
І то не в сні — насправді, наяву.

Поволі в нас розмова почалася,
А нам поговорить про що було:
Про даль, яка під сонцем простяглася,
І як жило у давнину село.

Про наші зими, весни гомоніли,
Про добрий урожай і трудовні.

І сосни за вікном у лад шуміли,
І нічліжан курилися вогні.

— ...Здаєм належне ми своїй державі,
Шляхи будуєм і сплавляєм ліс.
Заможно живемо у шані й славі,
Не трясемо лахміттям, як колись.

Загатимо,— говорять далі,— річку,
Щоб озеро було, щоб був і млин.
Щоб у хліві коровам та ягничкам
Вода сама угору йшла з низин.

Ще кажуть: — Школа в нас чотирилітка,
Десятилітка треба щоб була,
Щоб нашим здібним, працелюбним діткам
Доріжка до науки пролягла.

Про всячину всіляку говорили,
А більше про досягнення оті...
Спросоння півень заплескав у крила,
Сіяли місяць й зорі золоті.

Заграв музика; хлопці та дівчата
Під музику пішли в танок собі...
Аж ходором нова ходила хата,
Було нам весело і любо, далєбі!

І гості вийшли. Тихо-тихо стало.
І я собі на серце думку взяв:
Колгоспникам одваги бракувало
Просьте, щоб про колгосп я пісню склав.

Червень 1935 р.

ВЕЧІРКА

Ось вечірка в нас на часі
У «Червонім оратаю».
Вже прийшли Степанки й Васі,
Прийшли Зосі, Стасі, Касі...
І гармошка грає, грає.

Прийшли з поля господарки,
Клуб заповнили до краю
Бригадири і доярки,
Бригадирки і свинарки,
 А гармошка грає, грає.

Гордо ходять господині,—
На вечірці так буває,—
Зіна радить щось Мальвіні,
А Мальвіна радить Зіні,
 А гармошка грає, грає.

Захопивши в перші пари
Янка Галю, Юрка Раю,
Хвацько кружать, сиплять жару,
Сербіянку, польку шпарять,
 А гармошка грає, грає.

Щедра точиться розмова
Про життя та про врожаї,
П'є сусідка чорноброва,
Із сусідом добра мова,
 А гармошка грає, грає.

Скоро й сонечко на сході,
І додому вже б пора їм,
А кружляти ще не годі,
Знову танець на підході,
 А гармошка грає, грає.

Ось нічліжники завзято,
Ніби хтось їм там нараїв,
Закотилися до хати,
Руки в боки! — й танцювати,
 А гармошка грає, грає.

Веселися, гонорися,
Мій «Червоний оратаю».
Шкварки жиром поїнялися,
У шовку іде Марися,
 А гармошка грає, грає.

Червень 1935 р.

ОЛЕСЯ

Ой, зозуля кувала
На зеленій ялині,
Мати ніжно співала
Все Олесі-дитині.

Йшов по всій Білорусі
Сосен шум дивовижний,
І співала матуся
Над колискою ніжно:

— Спи, засни, моя дочко.
Чувш? Птахи поснули,
Спи, веселий дзвіночку,
Люлі-люленьки, люлі.

Спи, рости без тривоги,
Набираючись сили,
Як зіпнешся на ноги,
Будеш красна та мила.

Будеш кужіль ти пряди,
Полотно будеш ткати,
Свою долю і щастя
В юні дні виглядати.

Знов кувала у лузі
Зозуленька край поля,
Не вгадала матуся,
Що в Олесі за доля.

Чи це казка, чи дійсність?
Поталанило доньці.
Полетіла, як пісня,
Прямо в небо, до сонця.

Понеслась на машині,
Самольотом крилатим,
По щасливій країні
Геть від рідної хати.

Відчиняє ворота
За небесним маршрутом,

То, як яструб достоту,
Вниз паде з парашутом.

Згодом знову злітає
Вище й вище угору,
Літаком розрізає
Чорні хмари в ту пору.

Що не день в піднебесся
Зорить мати з віконця:
Може, вглядить Олесю
Біля ясного сонця?

Ой, возуля кувала
На зеленім осонні,
Мати щастя прохала
Недаремно для доні.

Червень 1935 р.

МОЛОДОЮ Я БУЛА...

Молодою я була,
Дуже була вбога,
Від села і до села
Блукала знемога.

Не стачало ні землі —
Справити обжинки,
Ані шкварки на столі,
Ані сорочинки.

Батько гонить на нічліг,
Мати в двір до пана,
Ні веселоців, ні втіх,
Доля препогана.

А сьогодні все моє:
І діти, і внуки,
Кожен досить їсть і п'є,
І не знає муки.

А чи Жовтень, а чи Май,—
Гонору набрали,
Їм шовки лише давай,
Не хочуть перкалю.

Патефони грають їм,
Радіо лунає.
Не було в житті моїм
Отакого раю.

Молодою я була,
Дуже була вбога,
Від села і до села
Блукала, знемога.

1935

ЛЬОН

У ранковій синь-імлі,
В гомін далей весняних,
Я посіяла в ріллі
Жмені зерен льонових.

Небо сіяло тепло,
Теплий дощик порошив,
Серцю радісно було,
Слався пісеньки мотив.

Ой льонок, льонок мій чистий,
Волокнистий, золотистий!

Не прибив його мороз,
Звів листочки догори,—
Льон полола з ранніх рос
До вечірньої пори.

Серце нило молодій,
Певно, закохалася,—
Полюбила я тоді
Бригадира Михася.

Ой льонок, льонок мій чистий,
Волокнистий, золотистий!

Як відцвів та ще й налив
Льон голівки голубі, —
Людам серце звеселив,
Мала щастя я собі.

Класти йшла його в снопи
В синюватій далині,
Біля кожної копи
Бригадир моргав мені.

Ой льонок, льонок мій чистий,
Волокнистий, золотистий!

Оббивать пішла льонок
В ранньо-вранішню теплінь,
А за мною що не крок —
Бригадир, неначе тіль.

А мій праник лясь та лясь
По току все ляскотав,
Підійшов тоді Михась
Ніжно, лагідно обняв.

Ой льонок, льонок мій чистий,
Волокнистий, золотистий!

Як льонок стелила свій
На зеленому лужку,
Де стрічався милий мій, —
Цілувала на біжку.

Серцю радісно було,
Цілий світ — веселий рай,
Хоч і осінь, а тепло
Так і леться через край.

Ой льонок, льонок мій чистий,
Волокнистий, золотистий!

Стерла в терниці свій льон,
Потіпала ще тіплом, —

Засвітив, як дивний сон,
Льон шовковим волокном.

Ясний промінь загуляв
І по стрісі, й по стіні...
Світлу хату збудував
Бригадир мій та й мені.

Ой льонок, льонок мій чистий,
Волокнистий, золотистий!

Червень 1935 р.

ДОРОГИ

Дороги ви шосейні,
Щасливі дороги,
Стрічками простелилися
На наші перелоги.

Крізь лан, що дзвонить колосом,
Торфовища — болота,
Крізь віковічні праліси
Лягли, мов позолота.

Ви спокою не знаєте
Від рання до смеркання —
Автомашин переклики,
Возів тарахкотання.

А пішоходам весело, —
І молодим і старшим,
Бійці червонозоряні
Ідуть похідним маршем.

Машини мчать з товарами,
Фарбовані, хороші,
З листами привітальними
Проходять листоноші.

З'єднали з містом гамірним
Спокійні перелоги,

Дороги ви шосейнії,
Щасливії дороги.

З безпуття невилазного,
З ковбань, що тхнули тлінно,
Орденоносна, вийшла ти
На рівний шлях, країно.

Червень 1935 р.

ЯКОСЬ ПУЩЕЮ ІШОВШИ...

Якось пущею ішовши, —
А ходить найважче в пущі, —
Я побачив: позирк вовчий
Блиснув моторошно в гущі.

Хрущў хмизом навстріч хащам, —
Вшніпився, мов потороча,
Ближче — жбурну грибом-хрящем, —
Мовчки шасне, зуби точить.

Хоч би вже шабаш тій ночі,
Хоч би очі день розплющив,
Щоби глянуть сонцю в очі,
Щоби жах не мучив дужче.

Сонце встало. В чорній гущі
Щез зловіщий позирк вовчий,
Вже щєбече птаство в пущі,
Стукнув дятел, спритний ловчий.

Я — куди стежина ближча,
Мчу за сонцем, верес трощу
Та сушняк, ломаччя, ріща, —
Хай звірня там лущить пущу.

І не змучений, а дужчий,
Та ще з ношею впридачу,
Рвучи пута, невсипущий,
Ясний шлях у далеч значу.

Серпень 1935 р.

ЯКУБОВІ КОЛАСУ

Живи у radoщах і щасті,
У світлій долі, славної волі,
Хай, брате мій, тебе напасті
Не зачіпають вже ніколи.

Хай сонце шлях тобі осяє,
Пісні золотить колосисті,
Хай кожен бачить, кожен знає:
Ми йдемо по стежці золотистій.

Була ж колись важка година,
Як ми жили життям злидарським,
Як всі ми, наша вся країна,
Під гнітом мучилися царським.

Над Німаном ти став співати
В часи реакції зловісної,—
З убогої тієї хати
Лились слова твоєї пісні.

У пісні тій — і сум, і жалі,
Й любов до рідного народу,
І вітер вільний в сиві далі
Її розносив у негоду.

Ти пам'ятаєш, Колас, друже,
Як я до тебе йшов у гості,
Як віяла могильна стужа
У час безсилля помсти, злості.

Як співи наші в ту годину,—
Так князів бір шумів у тузі,
Лякали звірі щохвилини,
Душа терзалася в напрузі.

Крізь княжий бір отой до тебе
Мені дорогу Німан значив,
Блищали зорі в темнім небі,
І гомін чувся разом з плачем.

Тепер не пішки в гості ходим,—
До послуг нам — машини наші.

Дрімучий бір, лякать нас годі!
Нам не страшні ведмеді княжі!

І вірю: швидко вже, невдовзі
У непримушеній охоті
В небесній сонячній дорозі
Полинемо на самолоті.

Полетимо на Німан синій,
Понад знайомим вільним бором,
Заглянем, хто живе в хатині,
Де, брате, ти дружив із горем.

Полетимо звідтіль на Вільно,
Де хліб і сіль ділили спільно,
І все оглянем оком пильним
В радянським Вільно, славнім, вільнім.

Живи у radoщах і в щасті,
У світлій долі, славній волі,
Хай, брате мій, тебе напасті
Не зачіпають вже ніколи.

Нам значать партія та зорі
До щастя-сонця шлях великий,
Живе у щасті, а не в горі
Народ, розкований навіки.

Жовтень 1936 р.

ІСПАНІЯ ВІЛЬНОЮ БУДЕ!

Зараза в Севільї, в Гранаді,
На трупи плюють генерали,
Іспанія корчиться в зраді,
Шаліє фашистів навала.

Звірячий розгул інтервента,
Скривавлені тягнуться лапи...
Хотять сплюндрувати доценту
Республіку й волю сатрапи.

Ідуть італійські багнети,—
Хай гинуть іспанці, іспанки,—
Німеччина шле кулемети,
Підводні флотилії й танки.

А в Лондоні Плімути-лорди
Розводять свою крутанину,
Народові,— повні погорди,—
Збивають вони домовину.

Та марно! В кривавому сонці
Нові піднялися загони,
До бою стають каталонці,
Сталеві ідуть батальйони.

Полки шахтарів за свободу
З Астурії йдуть — через гори.
Фашистам не вбити народу,
Що звівся, мов дух непокори.

Дітей, матерів перебити
Прийшла ти, ненависна зграє.
О смерть вам, убивці й бандити,
Могили вам помста копає!

Ще встануть бійці благородні
За щастя, за радісну долю;
Республіка в горі сьогодні,
Республіка вийде на волю!

Загинуть фашистські шакали,
Зітхнуть споневірені люди;
Розквітнуть долини і скали,
Іспанія вільною буде!

30 жовтня 1936 р.

СОНЯЧНОМУ ШОТА РУСТАВЕЛІ

Грузинка, і сонце, й засніжені гори,
Вино виноградне, і в зорях простори,
Щасливі під сонцем і саклі, й аули...—
О, як моє серце хвилюєте чуле!
Он мед носять бджоли, складаючи в скелі,
Чабан виграє на зурні на веселій...
О Грузіє славна, Ельбрус ти героїв,
Як солодко жити й співати з тобою!
Тут казка і правда живе з Руставелі
На кожнім верхів'ї, в ущелині, в скелі,
Орел недосяжний на плаї крутому
Та барс із ведмедем нам свідками в цьому...
Століття минули і прийдуть майбутні,
А в гордім народі грузинським, могутнім
Для пісні, для щастя, хвилюючи груди,
Як був Руставелі, так вічно він буде.
Казки із Кавказу, як ласки дівочі,
Далеко, привабно крізь сонце і ночі
Розносять по світу, в аулах, в оселі
І думи й казання, що дав Руставелі.
Грузинка, і сонце, й засніжені гори,
Вино виноградне, і в зорях простори,
Щасливі під сонцем і саклі, й аули...—
О, як моє серце хвилюєте чуле!

17 грудня 1937 р.

ГРУЗІЯ

Грузіє, дружня із сонцем країно,
Які твої гори для серця привітні!
Очі тут бачать дива у долинах,
Слух зачаровують співи столітні.

Зміряв століття народ войовничий,
Люди грузинські і дружні, й веселі,
Піснею скарби народ возвеличив,
Вірність і дружбу ростив з Руставелі.

Капає золото з променем ранку,
Золото сяє у нетрях скалистих.
Думи, ах, думи бринять безустанку,
Скільки до пісні поривів огнистих!

З сонцем годує земля виногради,
Поруч цитрини й важкі мандарини,
Там — помаранчі, як злотні розсади,
Ріки бурхливі пливуть у долини.

Соком червоним налиті гранати,
Висять, мов яблука ті ваговиті,
Чаю листки, мов зеленії шати,
Листя садів, наче вічно у цвіті.

Сумно було тут. Шляхи віковії
Спали немало під гнітом свавілля,
Сон поминув — і здійснилися мрії,
Гори й долини гуляють весілля.

Краї розбудився. Над скелю, ще дику,
Глянули в небо палаци свободи.
Ріки бурхливі — їх сила велика —
Вийшли на службу герою народу...

Грузіє, дружня із сонцем країно,
Які твої гори для сонця привітні!
Очі тут бачать дива у долинах,
Слух зачаровують співи столітні.

Січень 1938 р.

ПАМ'ЯТІ МАКСИМА ГОРЬКОГО

Проспівав свою пісню про сокола,
Сколихнув білий світ буревісником.

Очей твоїх ясних зоря-зоряниця,
Як перше світилася, буде світиться,
Сіяти над світом, розгонячи тінь,
В часи вікопомпі, для всіх поколінь.

Сіять вона буде околицям темним,
Народам і людям, іще під'яремним,
Щоб праведним шляхом дістались мети,
Щоб знать, як до щастя, до волі дійти.

Ясні твої думи, як небо, як води,
Як перші у полі напровесні сходи,
За літ їх сміливий, орлиний розмах,
Народ збереже їх навек у серцях.

Твій голос сердечний і милий, як струни
Співучої ліри, спокійний, розумний.
Я слухав твій голос і серцем зростав,
Ми всі його чули... недавно ж лунав...

Мене ти примітив тоді, мій соколе,
Як темрява скрізь панувала довкола,
І горе стогнало, і стигли серця.
І ночі, здавалось, не буде кінця.

Та зором орлиним мене ти помітив,
Коли, як загублений, жив я на світі,
Ти, пісню почувши мою, похвалив,—
О, як же тим словом мене окрилив!

А пісня була з Білорусі, з тих гонів,
Що вічно стогнали від царських законів,
Слова ті звучали: «А хто там іде?..»
Могутнім ти був, коли битва гряде.

Сьогодні ж ніхто вже не стогне, не плаче,
Багатша країна, молодша неначе.
Піснями лунає розкований край,—
Це Жовтень у світі, чи сонячний Май?!

Тепер вже народ білоруський на волі,
Він зна своїх друзів в новій своїй долі,
Тебе споминає в думках у своїх,
Великого друга народів усіх.

Березень 1938 р.

ДЖАМБУЛОВІ

Джамбуле, для тебе я пісню веду,
Від серця до серця мости прокладу,—
Лети, моя пісне, лети і співай,
Сусіда акина звелич, привітай...

Джамбуле, столітній наш орле, навкруг
Життя молодіє, молодшає дух,
Чи буря, чи грім, чи погідна пора,
Стоїш непохитно, співає домра.

Джамбуле, пісняре, чий погляд ясний,
Землі Казахстану співцю голосний,
Співай, о рапсоде казахських степів,
Вчаровує душу твій сонячний спів!

Джамбуле, бояне радянського дня,
Летить твоя пісня прудкіше коня,
Летить твоя пісня по нашій землі,
Знаходить відлуння в самому Кремлі...

Джамбуле, бояне, у радісний час
Братерство народів ти славив не раз,
Казах, білорус — рівноправні вони,
Вітчизни одної орлята-сини.

Джамбулова пісня — з глибоких криниць,
Джамбулова пісня не знає границь,
Не знають кордонів під небом орли,
Не спинять їх лету клубовица мли.

Джамбуле, в гостину до нас завітай,
Поглянь на життя, на щасливий наш край,
Тобі порадіють береза й сосна
І цвітом рясним обдарує весна.

Джамбуле, для тебе цю пісню веду,
Від серця до серця мости прокладу,—
Лети, моя пісне, лети і співай,
Сусіда акина звелич, привітай.

14 травня 1938 р.

А МИ СОБІ СІЄМО Й СІЄМ..

1

А ми собі сіємо й сієм
Пшеницю і квіти барвисті;
Очищене сієм насіння
В колгоспні поля молодисті.

Гудки наших фабрик, заводів
Пісні нам складають і думи;
І пісню щасливу заводять
На прбсторі тракторів шуми.

У світ нам дороги одкрито,
Їм краю нема, осіяним;
На землю, квітками повиту,
Не прийде біда ураганом.

Стоїть вартовий на кордонах,
Вартує наш край од напасті,
І нашу пшеницю, і гони,
І наше великеє щастя.

А ми собі сіємо й сієм
Пшеницю і квіти барвисті;
Очищене сієм насіння
В колгоспні поля молодисті.

2

Судилось нам у сьайві щастя жити,
Йти по землі у райдузі пісень,
Вночі збираєм папороті квіти,
Із сонцем об руку ми ходимо удень.

Летять удаль заквітчані дороги,
Нам до мети по них іти дано,
І ранки стелять промені під ноги
І ллють у жили радості вино.

Для нас кругом цвітуть сади й городи,
І-житній колос мрійно нам шумить,
І про життя та праці насолоду
Зелений бір листками гомонить.

І виноград цвіте, як дар любові,
Плоди під сонцем спіють наливні;
Пасеться статок рослий у діброві,
В труді й цвіту пливуть веселі дні.

Заможність завітала в кожную хату,—
У нас такого не було ще,—
Й турботливо у будні та у свято
Пшеничний коровай для нас пече.

Про нас по світу слава горда лине,
Поміж людей ми славою ясні.
І прозира наш погляд соколиний,
Що буде там — в майбуття далині.

Де пустка поруч з вічним лихоліттям
Із диким звіром правила й жила,—
Нові міста снопами світла світять
І переможців стверджують діла.

Каналами злучили море з морем,
Стан Волга обняла Москви-ріки,
Пливуть по синіх кораблі просторах,
Пливуть, куди не плавали віки.

Пануєм над землею ми в висотах,
У небі плинуть наші кораблі,
Як мед густий збирають бджоли в сотах,
Збираєм скарб з землі ми й з-під землі.

Свавільних рік ми води зупинили,
І хід новий дали ми водам тим,
Електрика могутньо освітила
Радянську землю сяйвом золотим.

І там вода життям і щастям лине,
Де сум пустель стрічав мандрівників,
Де спрага й холод мучили людину
І сухувій в просторах шелестів.

Земля збудилась, розцвілася юно,
Проснулось все, що спало довгим сном,
В сухих пісках зазеленіли вруна,
І мідь з-під скель полинула струмком.

З глухих глибин фонтанами б'є нафта,
Прийшла весни сподівана пора,
І чорне злото шлють невтомно шахти
Вдень і вночі потоком на-горá.

Лунає шум веселий, будівничий,
По всій країні, вільній з краю в край,
Зозуля роки радісні нам лічить,
І співи птиць зелений будять гай.

3 листопада 1938 р.

СЕРЦЕ Й ДУМКИ МЕНІ КАЖУТЬ...

...Радість хай буде за свідка,
Світ нехай бачить і люди,—
Ніби усміхнена квітка,
Орден прикрашує груди.

Сонцю у вічі погляну,
Вільним зіркам над землею,—
Буде мені талісманом,
Дороговказом-зорею.

Ленін на серці щасливим,
В серці — його заповіти
Квітнуть весняним поривом,
Рвуться весь світ облетіти...

Зір мені вигасне згодом
Разом з останнім акордом,
Житиме поміж народом
Пісня і Леніна орден.

Лютий 1939 р.

ДОБРИДЕНЬ, МОСКВА!..

Добрідень, Москва, як весна, молодая!
Добрідень, кремлівській зорі!
Ми пісню про щастя, столице, складаєм,
А пісня летить на просторі.

- А пісня говорить, як тяжко жили ми,
Як чахли у панщини ночі,
Як нас годували голодні зими,
Як темінь сліпила нам очі.

*

Добрідень, Москва, наша доле і воле!
З тобою нам радісно всюди.
Тебе не забудуть народи ніколи,
Як пісні ніхто не забуде.

Тобі шлють привіт наші пущі, криниці,
І ниви колгоспні, і хати.
Тобі завдяки, наша рідна столице,
Життя в нас щасливе й багате.

*

Добрідень, Москва! Як ти ясно сіяєш
І сієш проміння червоне,
До щастя нового шляхи прокладаєш
І пишеш, як сонце, закони.

Сама ти у сонці, ще й сонцем владаєш,
Зганяєш тумани з просторів,
Добрідень, столице, весна молодая!
Добрідень, кремлівській зорі!..

9 червня 1939 р.

ЗАСПІВАЙ МЕНІ, ДІВЧИНО...

Заспівай мені, дівчино,
Як у пана ти служила,
І з журбою, сиротино,
Навхрест руки заломила.

Уставала рано,
А лягала пізно,
Чула все від пана,
Як кричав він грізно.

В непролазній далі,
Де нужда і втома,
Як билинка в полі,
Гнулася, сірома.

Заспівай мені, дівчино,
Як ти панське жито жала,
Як ламала в праці спину
І про що тоді співала.

Ой тяжко, дівчино,
Чуже поле жати,
Молодість загине
Край рідної хати.

Ой тяжко до ночі
Робити на пана,
Лить сльози дівочі
З вечора до рана.

Заспівай мені, дівчино,
Як тебе, за щиру працю,
На блукання, сиротину,
Взимку пан прогнав з палацу,
Заспівай мені!..

Вересень 1939 р.

МИ НАЇЛИСЯ ПАНСЬКОЇ ЛАСКИ...

Ми наїлися панської ласки,
Сліз гірких напилися і злості,
Що здавалося вчора, мов казка,
Те сьогодні прилинуло в гості.

Розплилося минуле туманом,
Жовтий лист не лягає на ниви,
Соловей заспівав над курганом
Іншу пісню на інші мотиви.

Над містами гуло й клекотіло,
Прикрашалися села імлісті,
Беловежжя урочо шуміло,
Вересневі стрічаючи вісті.

Тії вісті летіли, як зорі,
І з Дніпра, і від Німану, Бугу,
Аж на волзькі далекі простори
З білоруського темного лугу.

Перед нами не панські закови,
Не шуліки оті чорночолі,—
Світ новий народився, братове,
У колиці народної волі.

Ми чекали щасливої миті,
Волі вольної полю і стріхам,
Тільки недруги, чорні та ситі,
Упивалися кров'ю і сміхом.

Ми чекали в своєму віконці
Так, як мати чекає на сина,
Як прилинуть до нас оборонці,
Як настане велика хвилина.

І прилинув той час перемоги,
Як Вернигора дужий зі Сходу,
І руйнує кайдани й остроги,
Щоб народи вести на свободу.

Ми наїлися панської ласки,
Сліз гірких напилися і злості,
Що здавалося вчора, мов казка,
Те сьогодні прилинуло в гості.

Вересень 1939 р.

З НОВОЮ ДУМКОЮ

Із піснями в день погідний
Вийдеш поле жати,
Білорусе, брате рідний,
Мій терплячий брате!

Засівати будеш зерном
Бурштинову ниву,
І життя твоє не зверне
Під нужду та зливу.

Полетять веселі мрії
Через доли й гори,
Оживуть твої надії,
Що вмирали вчора.

І розгладить хмурні чола
День, що повен цвіту,
Не побачиш ти довкола
Злигоднів і гніту.

Будеш гордо поглядати
На поріг знайомий,
Де багатство йде до хати,
Ніби гість відомий.

І забудеш, брате, нині
Думать думу в горі,
Гарна одіж буде в скрині,
Худоба — в оборі.

Не поб'є вже пан бентежний,
Як бувало завше,
Що ти був необережний,
Шапочки не знявши.

Не поверне зла година,
Недоля обридла,
Будеш зватися — людина,
А не панське бидло.

В добрій долі і пригоді,
Де життя багате,
Будеш жити на свободі,
Мій терплячий брате!

Вересень 1939 р.

СПАСИБІ НАРОДУ ЗА ПІСНЮ

Про муки і горе народу,
Про те, що ми будем щасливі,
Що пройдуть всі бурі й негоди,
Співав я у пісні правдивій.

Народна і дума, і казка
Дала мені сили немало,
А молодість прагнула ласки,
А молодість ласки не знала.

І пісня, перейнята болем,
Народну повідала долю,
Стогнала, кружляла над полем,
Народжена в тяжкій неволі.

І кривда тяжка насідала
На долю мою молодую.
Минула прокляття навала,
Вже двадцять літ в щасті живу я.

Життя стало радісне, світле,
Нові вже пісні мої, думи,
Душа оновилась, розквітла,
Не знаючи горя і суму.

Привітно шепочуться сосни,
Берези шумлять при дорозі,
Співає земля плодоносна,
Не будь ні біди, ні тривози.

Квітують, колосяться ниви,
Радіють колгоспні хати,
І разом з народом щасливо
Святкую я радісне свято.

І линуть пісні легкокрилі,
Мов птиці веселі на волі;
Хай предки заснули в могилі —
Нащадки знайшли свою долю.

Спасибі народу за пісню,
Що нас надихає й навчає.
Ту пісню співав я в дні грізні
І зараз весну прославляю.

23—24 березня 1941 р.

БІЛОРУСЬКИМ ПАРТИЗАНАМ

Партизани, партизани
Білоруської землі!
За неволю, за кайдани —
Вішай кодлице погане
Гітлерівців на гіллі!

У бору на деревині,
В попелищі по ярах —
Хай клює їх трупи сині
Хижий ворон в цій годині,
Править тризну на кістках.

Нищіть Гітлера з ордою,
Щоб звільнить своїх сестер,—
Ситий кров'ю він людською,
П'яний кров'ю він терпкою,—
Хай же згине людожер!

Випікав він дітям очі,
Груди матері старій;
Де з'являлись поторочі,
Там стояли чорні ночі.
Хай же гине лиходій!

Партизани, партизани
Білоруської землі!
За неволю, за кайдани —
Вішай кодлице погане
Гітлерівців на гіллі!

Кличу вас до перемоги!
Хай вам щастя сяють дні,
Скрізь руйнуйте їх барлоги,
Падло їх метіть з дороги —
Хай гниють в драговині!

Тінь сестер, украй змарнілих,
Немовляток, матерів,
Дідусів старих, безсилих,—
Все кругом у наших жилах
Викликає лютий гнів!

Не давайте ж їм спочити,
Налітайте із дібров,
Нищіть кодло їх несите,—
І гидке й несамовите,—
Смерть за смерть і кров за кров!

Партизани, партизани
Білоруської землі!
За неволю, за кайдани —
Вішай кодлице погане
Гітлерівців на гіллі!

Хай же всюди перемога
Вас вітає, хай ніде
Вас не стомлює знемога,
Славна зоряна дорога
До свободи доведе.

Хай пишається синами
Край, що в битву кличе вас.
Скрізь яругами й лісами
Пильно стежте за катами
І женіть їх кожен час!

І від нечисті ми звільним
Наші ниви і гайки.

Спіть же, гади, сном могильним!
А у нашім краї вільнім
Хай буяють колоски...

Партизани, партизани
Білоруської землі!
За неволю, за кайдани —
Вішай кодлице погане
Гітлерівців на гіллі!

19 вересня 1941 р.

І ЗНОВУ ПРИЙДУТЬ ЩАСТЯ Й ВОЛЯ

Лютує Гітлер озвірілий:
Замало власної країни.
Йому під ноги дай світ цілий,
Хай світ в жорстоких муках гине!

На людським викоханий м'ясі,
Бандит, людською кров'ю вмитий,
Простяг до скарбів руки ласі
Народів кат несамовитий.

На Білорусь мою щасливу
Шакалом напосівся диким,
На Білорусь, що, всім на диво,
Пишалась розквітом великим.

Він душить, вішає й стріляє
Батьків, дітей, дідів безсилих,
Міста і села спопеляє,
Плюндрює простір гонів милих.

Він по ланах моїх просторих
Ступає чоботом солдата...
За нашу кров, за муки й горе
Народна жде його відплата!

Його страшному пануванню
Уже кінець надходить, чую,—
Бо всенароднеє повстання
Останні дні йому віщує.

Повстали гнів і мста народу,
Повстали грізно партизани,
Вони фашистську б'ють мерзоту,
Б'ють, добивають гнид поганих.

Червоній Армії в підмогу
Іде народ з бійцями разом
До щастя торувать дорогу,
Бандитську нищити заразу.

Ми помстимося на бандитах,
Що нам несли страждання, лихо,
За немовляточок убитих,
За спопелілу нашу стріху.

Ми звільним шир свого поля
Від гітлерівського наброду,
І знову прийдуть щастя й воля
До нас в оновлену господу.

Знов стане все живим, розквітлим,
Де нині бачимо руїну,
Нечуваним осяєм світлом
Ми молоду свою країну.

Знов глянуть наші ввись палаци,
Святково приберуться люди,
Як красувався, красуватися
Червоний стяг над нами буде.

19 травня 1942 р.

ПОЕМИ

ВОНА І Я

1. Зустріч

На роздоріжжі з нею ми зійшлися —
Куди іти, не відала вона,
І я не знав — у полі я чи в лісі,
Ї мені стелилась стежка не одна.

Заблукані мандрівці серед ночі,
Стояли ми під ваготою дум,
Дивилися одне одному в очі,
Ловили слухом щонайменший шум.

Стояли ми. Шептали дивні диви,
Два серця обіймаючи крильми.
Мені: візьми, візьми її, щасливий!
А їй: собі візьми його, візьми!

І руки поєднали нам навіки,
Дали благословення-напуття
У світ іти крізь гори, доли, ріки,
Йти нерозлучно крізь усе життя.

Весільний гімн, як плачка, був печальним,
І таємничим їхній був зарок —
Над нею, в білім убранні вінчальнім
І наді мною, вкутаним у змрок.

Нехай лихі вас не здолають чари!
Нехай не знають душі ваші ран!
Нехай вас не торкнуться громи, хмари!
Нехай підступно не приспить курган!

Такі складали диви нам зароки
Солодких мрій, узористих окрас,
І розпливлись, мов сні, мов оболоки,
Лишивши нас у злий чи в добрий час.

І ми пішли, немовби тіні-мрії,
Невтомно від роси та до роси.
Запалахтіли нам пожежі-вогневії,
Обвуглилися начорно ліси.

2. В хаті

В моїй господі будь за господиню,—
Нема, крім тебе, більшого добра;
Сядь на почесний кут, моя богине,
Подумати про себе нам пора.

Палац мій, бачиш, хоч і небагатий,
Але я сам його побудував,
Сам вивів стіни, клав на крокви лати,
А потім їх соломою вкривав.

Не вибиті атласом стіни, лави,
Підлогу не встеляють килими
Турецькі, чие здоблення яскраве
Багряним жаром жевріє з п'тьми.

Над піччю, що стоїть біля порога,
Не мудрували різьбярі-майстри.
Складав із глини та піску сирого
Я сам та ще білив разів зо три.

Ще ліжко збив я власною рукою,
Тесав дошки, дзвінки, немов срібло.
Постіль пухову ми сюди з тобою
Постелимо, щоб м'яко нам було.

У зорній тиші, у зачаруванні,
В одмежуванні від життя й людей
В серцях розквітнуть квіти полум'яні
З вогню гарячих молодих грудей.

Нам золоті заграють блискавиці,
Стобарвних райдуг зацвіте узір,
А думи наші, вірні соколиці,
Щасливі вісті понесуть до зір.

Кохання нам сіятиме зорею,
Кохання владно увійде в наш дім.

Ти будеш господинею мою,
А я повік — господарем твоїм.

3. Проталини

На землю вже лягли проталини,
Сповзає сніг зимовий звідусіль,
Узгір'я сяє — мов опалене,
Вода в яругах жалиться, мов джміль.

І де-не-де вже пролісок-леліточка
До неба чистого підводить зір,
Людського смутку біло-синя квіточка,
Шукає сонця вдень, ночами — зір.

Летять птахи додому з вирію,
Молочним Шляхом їхній лет проліг,
І з піснею дзвінкою, щирою
Шукають гнізд покинутих своїх.

Світило вічне роздає всім почесі,
На кілька верст подовжило свій шлях,
По нивах промені урочисті,
Мов льон той, стеляться в живих огнях.

І в хату зазирають промені,
Дарма, що замалі віконця в ній,—
Гуляють радісно по комині,
Неначе бджілок дружний рій.

До ліжка, до постелі лацаться,
Милують нас, цілують гаряче,
Неначе леготи на пасіці,
Коли нестерпно сонечко пече.

Вставай, вставай, голубко сизокрилая,
Зірнички-очі заспані протри,
Подумаєм, розважимо, чи сила є
В старій шлеї тягтися до пори.

Проталина зростає крізь віконечко,
І пролісочок спокою не зна...
Вставай, вставай, моє ти сонечко,
Золотострунна грає вже весна.

4. За кроснами

Схотіла ясочка моя за кроснами
Свій кужіль виткати хутчій,
Та не було на чім, і довелось мені
Верстата майструвати їй.

З берези стояни поставив новії,
Набилиці кленові поробив,
І поножі вистругував кленовії,
Навій гарненько зарубив.

А човник з дички-яблуні кремінної
Вистругував гладкіш од скла,
Купив я бердо густоти відмінної,
Нитки сама вона сплела.

Сідає ткаля-серденько за кросенця,
Набилицями лунко б'є,
Кладуться втоки, наче хвиля зноситься,
А цівки — діло вже моє.

Так ревно з нею взялися до діла ми,
Вона все тче, а я сучу,
Любуюся грудьми прудкими, білими,
Пускаю погляд по плечу.

Тчи, моя ткале! Кров розхвилювалася,
Не човник — сяйво блискавок.
Хоч би основа нам уже не рвалася!
Аби міцним та спорим був уток!

Нехай од берда вток частіш колотиться,
Кладе гладкий широкий стяг,
А довгий, мов ріка, що в море котиться,
Чи поміж смуг дерев гостинець-шлях.

Щоб широчінь сувою полотняного
Вела, де зріє дев'ясил,
Дійшла до краю знаного-незнаного,
Туди, до батьківських могил.

5. Вигін худоби в поле

Сповзли з пасовищ зимові сніги,
Спливли до моря річкою дзвінкою.
Співають жайворонки. І луги
Зазеленіли першою травою.

Худобу в поле виганять пора.
І ми радієм власній корівчині,
Вона — багатство нашого двора,
Потіха та надія господині.

Моя не вигнала її за край
Воріт, на пашу, де левада мила,
Покіль того, чого навча звичай,
Над нею власноручно не вчинила.

Свячені хліб та сіль, води черпак
Навколо неї обнесла три рази,
Поставила до сонця, а відтак
Зробила замовляння від зарази.

В колодязі трикратно кусень скла
Скупала й перед оком корівчини
Тримаючи, благала, як могла,
Шептала слово, мудре та невинне:

«О сонце, місяцю, о ясен світ,
І ви, небесні незліченні зорі,
Ви, що рососою скроплюєте цвіт,
Освітлюєте суходіл і море,

Зогрійте землю, випестіть траву,
Не пошкодуйте їсти-пить тваринам.
Шовкову простеліте мураву,
Огородіть її залізним тином.

Пильнуйте, стережіте від царів —
Лісного, польового, водяного,
Од їхніх царенят, од упирів
І від людського ока нелюдського!»

6. Огляд поля

Великий світ! І не обняти зором,
Що прадіди позалишали нам:
Ліси, луги, обліг під косогором,
Ген ярина, що хліб дасть мужикам.

Сьогодні, мила, тільки лиш з тобою
Мені б хотілось травами брести.
Я стан твій огорну рукою,
У поле підем, підем під хрести.

Як діти, позанедбувані світом,
Оглянем наше поле з краю в край.
І, під загоном сидячи зігрітим,
Помрієм про майбутній урожай.

Щедротна наша нива-породілля —
Лиш тільки сій, лишень би зжати встиг,
І поскладай турботливо в запілля
Сім'ю снопів доспілих, золотих.

Милуюсь станом, ніжним та хорошим,
Йдемо, йдемо — самі посеред піль,
Де вже орать, де сіяти — ворожим —
Щасливих дочекавшись неділь.

Обнявшись, ми під хрестом присіли,
З боків стояли інші два хрести,
Скидались ми на древо почорніле,
Та наші душі прагли висоти.

Ми славили небесні далі сині,
Що наші думи вибрали собі,
І подумки вклонялися часині,
Що поєднала в щасті та в журбі.

Життя, і сонце, й світ благословили,
Старезні груші, верби — їм рости! —
А проклинали чорну тінь могили
І вічні ті, страшні по нас хрести.

7. Проводи

На проводи на кладовище ми пішли,
Свяченого взяли для розговіння,
Як те віддавна предки в нашім краї завели,
Заповідаючи із покоління в покоління.

Відвідати померлих захотіли ми,
Людей чимало на гробки зійшлося,
Снувалося їх помежи хрестів, як тьми,
Хиталося, як вітром зігнуте колосся.

На плитах кам'яних зелений виріс мох,
Берези, сосни плакали над ними,
А посередині страшна каплиця, мов острог,
На світ дивилась вікнами сліпими.

Біля могилки ми з коханою присіли в стороні,—
Під горбиком землі тут спала її мати,—
І зашептала мила, впавши на плече мені:
«Один-єдиненький тепер ти в мене, брате!»

Із віч коханої враз по сльозі сльоза
Посипалися на могилку градом,
Здалось мені: заплакали із нею небеса
Над цим печалі повним вічним садом.

Щось серце стисло, зазирнуло аж на дно,
І попливла сльозина за сльозою.
А думалось, що всі я вилив вже давно,
Що бачу світ зіницею сухою.

В гробах тут спочивають батько мій
і два брати,
Земля малих сестричок обіймає,
А я несу по світі долю сироти,
За гріх якийсь мене земля тримає.

8. Оранка

Соха моя нарешті вже готова,—
Новісіньку зробив я плаху,
А лемеша гострив наново,
Дав на полиці грубу бляху.

От лиш конячку запрягти у неї,
Махнути пугою негрізно,
Узятись за рогач, піти стернею
Та борозни вкладати тісно.

Поснідали удвійку в холодочку,
Як мовлять, з горем та бідюю,
Хліб розділили рівно по шматочку,
Запили зимною водою.

Я взяв соху, пустив леміш у ниву,
Поволі чеберяє друг мій, коник,
А борозни ведуть у даль манливу,
А сонце звеселя загоник.

Вам, що своїми білими руками
Землі не заторкали серця,
Не здогадатись цілий вік, як саме
Гаряче та невтомне серце б'ється

Людини, що під осінь чи весною
Плужком землі торкає груди,
Чи загорта пашницю бороною,
Щоби врожай дала вам, люди!

У пильний час заорків та обсівків
Тут правиться велична меса,
В душі сівач подібен тремту гілки,
Коли спотьмарюються плеса.

Оріть, засійте, люди, простір поля
Новітнім чи старим звичаєм,
А працю вашу увінчає доля
Великим, щедрим урожаєм!

9. Білить полотно

Праник із прикорня зробив їй радо,
З оздобами, а ручка гладка.
І полотно їй виніс на леваду,
Де сажалка була та кладка.

Сувій ми опустили у водицю,
Вона зняла свою корсетку,

Сорочку підкасала та спідницю,
Праник поклала на веретку.

Почала прати, аж скипіла піна,
Складала полотно на кладку,
І бризкала на ніжки та коліна
Вода, немов роса на грядку.

Замерехтіли, наче іскри, бризки,
Скрізь зарясніли многоцвітно.
На тихім плесі рисували риски,
Щезали в плесі непомітно.

Мережаний узір на гладь простерся,
Блискучі промені вогнисто
Моїй коханій цілували перса,
На шиї сяли, мов намисто.

Моя кохана полотно білила
Різьбленим праником, водою.
Відтак згорнула, на плече звалила,
Пішла стежиною крутою.

Несла. Вода по ній цюрком стікала,
І на лужечку біля плота
Вона тканину розпускала.
А далі — сонечка робота!

Білись, дитя веселої куделі,
Як місяць білий, днина біла,
Як біле молоко в тарелі,
Як соломиночка доспіла!

10. Сівба

Рілля підсохла, зм'якнувши на вовну,
Тож сіяти пора настала.
Сипну я в землю зерна жменю повну,
Як од батьків навчився змала.

Від того, що зосталось на сьогодні
(А щось на чорний день лишили),
Відміряли ми з нею мірки зо дві
В сівню, яку вона пошила.

І вийшов сіяць я. Вона стояла
Неподалік від мене, при обніжку;
У висях сонце золотом сіяло,
Внизу вітрець гуляв упереміжку.

Посипались зернята неквапливо
В ріллю бурштиновим намистом,
На нашу нивку, плекану дбайливо,
На клинчик мій в теплі яристім.

Стояла, мов берізка яснолиста,
На сіяння дивилась мила.
І наче богородиця пречиста,
Здавалося, благословила.

Лягайте у ріллю, зернятка, спатки,
Земля пригорне вас, невтомна.
Прокиньтесь потім, вигляньте із хатки,
Як день — прудкі, густі — як вовна.

Зростаєте високо, зростаєте вільно,
Мов пуца буйна та розлога,
Моліться до білобога пильно
І не гнівіте чорнобога.

Щоб не спалили вас вітри палючі,
Щоб вас дощі не позмивали,
Щоб не побили громовиці-тучі,
Аби вітри не поламали!

11. Прололює городину

Я вигін тином городив, вона полола гряди,
Погане зілля виривала, складала при стежині,
Де рідко сіяно, досаджувала там розсади,
Де густо, проривала так,
щоб добре жить рослині.

Цвірінькали горобчики над нею на черешні,
І пестив вітерець, і хмарка линула крилата.
Моя полільниця співала пісню — як тутешні
Співають навесні та й тільки в нас дівчата.

Веснянка

Ой, брала весна в сонечка ключі,
Відчиняла сирую землю,
На світ випускала траву-мураву,
Одягала берізоньки в листя.

Де тільки не йшла, то все з подола
Густо сіяла, сіяла квіти,
На край світу вона річки одвела,
Пташкам голос і волю давала.

Ой вийду я, вийду на сіножать
Та сплету, та зів'ю віночок,
З соловесчком я заспіваю в лад,
Співом серця весну прикличу.

О прийди, о прийди, зігрій ти мене,
Обійми ти мене, як мій милий,
Засій на душі моїй доленьки мак,
А на серці — пшеничку кохання.

Щоб доля мов мак цвіла-зацвіла,
Щоб кохання росло, як пшеничка,
Щоб милий мій вірно мене любив,
У світличці голубив, як щастя.

Лунала пісня і зливалася з дзвінким
пташиним співом,
А при гостинцеві журились березові присади.
А вітер на сухій осиці вив голосом хрипливим...
Я вигін тином городив, вона полола гряди.

12. Яблуні цвітуть

Яблуні цвітуть, так добре цвітуть,
Мов білим оповиті пухом,
Бджілки на квітках урочисто гудуть
І пахнуть медвянистим духом.

У святковий день під яблуні густі
Ми з нею на травичці сіли.
Сонце промені прослало золоті,
Листки на яблунях яріли.

Вітер плив, листочки пестив, колихав,
Трусив гілками, мов кропилом,
Пташиний щебет і на хвилю не стихав,
Кружляв із білосніжним пилом.

Раєм на землі нам видавався сад,
Я в нім — Адам, вона в нім — Єва,
У цьому раї вітер був нам бог і сват,
Гіллям вінчали нас дерева.

Птиці грали нам весілля серед піль,
А матір'ю в нас на весіллі
Посадною трудилась бджілка, і постіль
Веселка вистелила в зіллі.

Падав нам на очі яблуневий цвіт,
Неначе сніг пречисто-білий,
Мрії наші мчали синій далі вслід,
Хотіли світ обняти цілий.

Люба! Скільки щастя-радості даєш
Моєму серцю молодому,
Кожен день щораз дорожчою стаєш
Коштовністю для мого дому.

Люба! Обійми, торкнись моїх грудей
Пелюсткою рожевоквіту,
Станемо багатими тут серед людей,
Князями над князями світу.

13. На сіножаті

Вийшли з нею ми, де лугова краса
Квітла, як веселки світлосяйний зір,
Де ще гостра не проходила коса,
Де суцвіття мерехтіли блиском зір.

Вийшли, як два серця, злучені навек,
Що покинули жорстку могильних ям,
Глянуть на світи, які буде чоловік...
І подивувалися небаченим дивам!

Барвами всміхається вся сіножать,
Палахтять кульбаби,
світяться ромашок пелюстки,

Жовті дзвоники зелений луг жовтять,
Пурхають метелики із квітки на квітки.

Річечка струмить, звивається, дзвінка,
Тішить цілий світ дзюрчання голубе,
Стиха шелестить над нею осока,
Сонце у воді побачило себе.

Квіти подаю, вінок плете вона,
Увінчана, встає у сяєві краси;
О, як їй до лиця корона та ясна,
З-під неї по плечі спливає дві коси.

Ми, обнявшись, по густій траві пливем,
По пояс у квітках, і зморює жаринь.
Груди, щоки нам горять, горять вогнем,
Іскрять очі, зір найти жадає тинь.

Сонце щораз більш у жилах кров огнить,
Коліна щораз більш лоскоче нам трава.
Пристрасті, що повнить серце, не спинить,
Жаданням забуття хмеліє голова.

Ноги підкосились і мені і їй,
Злились вуста з вустами нам обом,
Припали груди до грудей в траві густій,
Змішалися ми з сонцем, з квітами, з теплом.

14. Краса світу

О весно, весно! Скільки в тобі щастя,
О скільки радості приносиш людям ти!
Від тебе ватра у душі вогняста,
Від тебе в серці чисте полум'я мети.

Ти світ повила сяєвом гарячим,
Намет зелений од землі звела до зір
На всьому просторі земному довгосплячім,
На своїх кроснах виткала ясний узір.

О, як тобі від цього не радіти!
Благословляють всі красу твою —
Земля, і небо, і крилатий вітер,
І я також їй шану віддаю.

Гей, ожило землі відвічне попелище,
Заграли ріки, випростав рамена бір,
Пташиний рій справля веселе грище,
І радісно зліта ледь не до зір.

Крилата вільна думка в небо мчить весняне,
Так наче сонцю хоче розказать
Про щастя несподіване й жадане,
Яким весна її зуміла вчарувать.

Здіймайся, лінь, о думко, вище й далі,
Куди засягне зір в блакитну даль.
Дістань там пісню з громової сталі,
І волю принеси мені звідтіль, як сталь.

Кохану тою піснею прославлю,
Поміж своїх народів, між чужих,
Зів'янути в безправ'ї не zostавлю,
Цвістиме вічним цвітом для живих.

Залізної ж мені потрібно волі —
За мою милу відплатить, як слід,
Що в рабстві натерпілася доволі,
Що кайдани носила стільки літ.

24 липня 1913 р.

КУРГАН

I

Між пустельних боліт білоруських країв,
В лісовій глушині, над рікою,
Наче пам'ятник той позабутих часів,
Спить замшпільний курган самотою.

Дуб крислатий схилив верховіття над ним,
Груди всохлими травами вкриті,
Вітер тужить над ним і з зітханням глухим
Сумно згадує дні пережиті.

Там співають улітку дзвінкі солов'ї,
А зимою вовки завивають,
Сонце вдень розпускає там коси свої,
А вночі в небі зорі сіяють.

Пропливали там хмари не раз в небесах,
Грім жахав там страшної години...
Він стоїть, наче пам'ять людська, у степах,
І легенда про нього там лине.

II

У імлі віковій на горі на крутій,
Де навколо ріка протікала,
Білий замок стояв, шпиль підносячи свій,
І похмуро дивився з-за валу.

Край підмурків його розстилались поля,
Болота і бори та долини,
І замшпільні хатки, де убога сім'я
У неволі та злигоднях гине.

У тім замкові князь над усім панував,
Чорна слава про нього лунала.
Бідний люд перед ним низько чоло схиляв,
Лютя смерть непокірних чекала.

Він проходив, мов кат, по підвладних краях,
В лютім горі там мучились люди.
І молитви вставали в невірних серцях,
І прокляття здіймались усюди.

V

Із глухого села гусяра привели
В кпяжий замок, без краю багатий.
Посадили його там, де клени росли,
Біля входу до замку магната.

Небагата свитина на плечах міцних,
Борода його сива, левина,
І натхнення вогонь в його очах ясних,
Гуслі-струни лягли на коліна.

Він по струнах дзвінких водить
пальцем худим,
Віщі гуслі в задумі ладнає.
Б'ється відгомін струн перед замком
глухим,
У покоях старих завмирає.

Ось він гуслі свої вже настроїв як слід,
Не поглянув на струни ні разу.
І похмуро сидить сивий зморений дід,—
Він чекає від князя наказу.

VI

— Що ж, співець лісовий,
мій гусяре, мовчиш,
Славний речник мого народу?
Ти на гусях своїх нам заграй голосніш —
За пісні твої дам нагороду!

Заспіваєш як слід на струні ти гучній,
Повні гуслі насиплю дукатів.
Не до серця ти будеш дружині моїй —
Так дістанеш ти іншу відплату.

Знаєш волю мою, силу звичок моїх...
— Чув про тебе багато я наче.
Заспіваю тобі по заслугах твоїх...
— Починай же, гусяре-співаче!

Тихо слухає князя суворий гусяр,
Тільки брови нахмурились сиві.
Пролунав попід мурами перший удар,
І заплакали струни журливі.

VII

— Вельми славний ти, князю,
на ниві земній!
Але думи у тебе погані...
Нема щастя співцям у мані золотій,
Не втішають магнати їх п'яні.

Пісню-думу згубив би червінцями я...
Гусям зроду немає закону!
Наче сонце, сія вільна пісня моя,
Серце небу підвладне, бездонне.

Бачиш ліс віковий і полів тиху гладь?
Тільки їм я скоряюсь роками.
Вільний, княже, карать,
вільний голову знять,—
Тільки дум не скувать кайданами.

Здавна грізний і ти, і твій замок страшний,
В твоїх стінах і холодно, й темно.
Твоє серце — немов цей поріг кам'яний,
І душа — наче мряка підземна.

VIII

Глянь, бундючний магнате,
на славний свій край:
Скільки рал на широкому полі!
А чи чув ти, скажи, що співає ратай?
Як живе у кормизі-неволі?

Подивись ти у лігва підземних споруд,
Що під замком поставив ти білим:
Там конають брати, ти їх кинув у бруд,
Черви точать криваве їх тіло.

Ти все золотом хочеш круг себе прикрить.
Блиском злота ганьби не залити!
Кров людська на дукатах палає-горить,
Кров, якої нікому не змити.

Ти шовки і парчу в самоцвіти прибрав —
Це кайдани потерті та ржаві,
Це усе, що в житті ти, мій князю, наткав,
Це для шибениць петлі тужаві.

ІХ

Повно страв на столі — кості бачу під ним,
Мов мерці на твоєму весіллі.
Ти частуєш червоним вином дорогим —
Це ж бо сльози сиріт на могилі.

Замок ти збудував, — щоб кругом височів, —
Він з гладенької цегли й каміння:
Надмогильні це плити з страшних цвинтарів
І сердець скам'янілих ячіння.

П'яна музика вас на бенкеті п'янить.
Бенкетуєш на горі народу...
Та прислухайся, князю, то стогін дзвенить
І прокляття князівському роду!

Ти тремтиш, ти поблід... Гості — наче мара,
Стисла музика, все заніміло...
Що ж, мій княже, пора вшанувать гусяра!
Та невже я співав так невміло?..

Х

Князь стоїть, князь мовчить,
мста в очах зайнялась.
Все затихло: ні жартів, ні сміху...
І змінивсь на виду,
брязнув шаблею князь, —
Лиш луна йшла, віщуючи лихо.

— Гей ти, сонцю рівня! Чи для того я звав
На бенкет тебе княжий весільний?
Ти безумний, гусяр... Звідки ти завітав?
Таж співець ти голоти свавільний!

Ти насміливсь мені проспівати пісні,
Супротивної сповнені сили...
Всім я миттю платив, що в даремній борні
Проти князя перечити сміли.

Я по-княжому, щедро умію платити.
Нагороду дістанеш велику...

Взять його! Разом з гусями
в землю зарить!
Знає хай, хто владар тут довіку!..

XI

Оточили, зв'язали співця-дивака,
Захопили і гуслі докупи.
І на берег крутий, де шуміла ріка,
На тортури взяли душогуби.

Коло берега дикий обрали куток,
Миттю вирили яму глибоку,
Закопали, ввігнали у землю кілок
І могилу звели там високу.

Теслярі не тесали для нього труни,
По старому не плакали очі...
Змовкли гуслі його,
більш не грають вони,—
Всюди тиша, немов опівночі.

Тільки княжий там замок гримів, не стихав,
І до ранку музики там грали.
Князь гуляв-святкував,
князь гостей забавляв,—
Там весілля у замку справляли.

ХІІ

Проминули помалу далекі літа...
На могильнім кургані суворім
Розрослись будяки, зашуміли жита,
Звівся дуб над широким простором.

Над курганом замшілим промчало сто літ.
У народі казки гомоніли:
Раз у рік уночі, кажуть, з гусями дід
Із кургану виходить, весь білий.

Гуслі віщі бере, струни тихо бринять
Під рукою старого так вільно...
І співає він щось, що живим не добрать,
І на місяць він дивиться пильно.

Кажуть, хто б зрозумів у тій пісні слова, —
Того б лихо не гнуло погане...
Хочеш — вір чи не вір, та душа ожива,
Як розказують казку кургани.

23 травня 1910 р.

ТАРАСОВА ДОЛЯ

Пам'яті Тараса Шевченка

I

Ходить гомін по Україні
У святкових шатах,
Гомонить Дніпро зі степом
Про велике свято.

Тую долю нап prorочив
Тарас серед ночі,
Тую долю чують люди,
Бачать ясні очі.

Тая воля, що на неї
Мав Тарас надію,

Загуляла серед степу,
Там, де вітер віє.

Тес щастя, що про нього
Снилося Тарасу,
У народі на свободі
Одягло прикрасу.

Добрим словом споминає
Великого сина
Україна молодая,
Вільна Україна.

II

Як родила його мати —
Не світили зорі,
Тільки шкірилась, неволя
Та сміялось горе.

Не складали калиноньки
На його колиску,
Не співали молодиці
Пісню запорізьку.

А як виріс, як підвівся
На юнацькі ноги,
Слідом — панщина й неволя
Та круті пороги.

Не згинався перед паном,
Слугував невміло,
Катували батогами
Юнакове тіло.

Енгельгардти, Енгельгардти,
Вже вам не постати, —
Відомстила Україна,
Наша рідна мати.

III

А були ж тії години
Темні, як могили,
Люди гинули, як мухи,
Тінями бродили.

Ані світла, ні усмішки
Хоч би на хвилину,
Ніч вкривала Україну,—
Не лише Вкраїну!

І скрипіли, і бряжчали
Кайдани закуті,
Панство людом гендлювало,
Слало кари люті.

Продавало і міняло,
В карти програвало,
І сльозам кривавим міри
Бідняцтво не знало.

Тої каторги і муки
Я списать не в силі.
Все минуло. Тільки згадка
Не злягла в могилі.

IV

Народився на світ білий
І Тарас у пугах,
А не легко, ой братове,
Змалку будь закутим!

Я так само чорні пуга
Ніс при государі,
Спопелив би ту годину,
Якби міг, в пожарі!

Виростав Тарас літами,
Як тополя в полі,
Викупляли добрі люди
Юнака з неволі.

Як брав гроші пан вельможний
У своїх палатах,
Кров людська, а не водиця,
Блисла на дукатах.

Кров закованого батька,
І матусі, й сина,
Кров блищала на дукатах
Скутої Вкраїни.

V

По гостинцю білоруськім,
В Петербург з Варшави,
При кареті з вороними
Йде хлопчина жвавий.

То іде Тарас-невільник,
Служка у багатих.
Пан у золоті. А хлопець
В латах-перелатах.

Білоруські шум-берези
На отім гостинцю
Колихали журні думи
Хлопчику-українцю.

Бір шумів над головою,
Хлипала криниця,
А земля навкруг лежала —
Ніби чарівниця.

Бачив хатоньки убогі,—
Мох старий, солома,—
Бачив люд в тяжкій неволі,
Як і в себе вдома.

VI

Чому в серці білоруськім
Тарасове слово
Забриніло, заспівало
Буйно, червіньково?

Чому вітер з України
Гордо та крилато
Долетів до Білорусі,
Зашумів у хату?

Бо та доля білоруса
Й доля українця
Випивала спільну чашу,
Де тих сліз по вінця.

Бо однаково хилили
Змалку й до сконання
Шії в ярмах і чекали
Ясного світання.

Як жилося, як велося,
Як марніли сили,
Там і тут стоять, як свідки,
Високі могили.

VII

Покохав Тарас дівчатко
У дитинстві рано
І до днів своїх останніх
Не забув Оксани.

Разом пасли в чужім полі
Чужі овечата,
Разом бігали на річку
Сонце зустрічати.

Вдвох снували щирі мрії
І надії милі,—
Те розкаже степ широкий
І дніпрові хвилі.

Серце мав Тарас велике
І любов велику,
Очі мав, що вміли плакати
По милій довіку.

Пан погнав тоді Тараса
З рідної країни,
А Оксана шукать хліба
Побрела в чужину.

VIII

Хто б подумав, здогадався,
Що між гніту й суму
Був Тарас багатий скарбом
Та на пісню-думу.

Ні в цареві золотії,
Ні в панські палати
Не могли його украсти,
Того скарбу взяти.

А була його багатством
В людстві небувала,
Щира пісня, що від серця
На світ вилітала.

Не тонула пісня в морі,
В огні не горіла,
Закувань її не в силі
Згряя озвіріла.

Малював іще й малюнки,
Хоч не вчила мати,
Та не випало в неволі
Щастя змалювати.

ІХ

І не спиться, і не сниться
Тарасу на світі,
Де не гляне — плаче мати
Й дітоньки некриті.

Україна під панами
Й царською п'ятою
В журних думках самотою
Стогне сиротою.

Вішать панство із царями,
Розбивать закови!
Зашуміло по Україні
Тарасове слово.

Всю неправду й катування,
Що душило груди,
Виливав він на папері
Піснею між люди.

Закликав кувати долю,
Долю і свободу,
Кликав щастя, кликав сонце
Рідному народові.

Х

І полинуло те слово
Із вітрами в полі,
Оселилась тая пісня
Між людей неволі.

Люди очі протирали,
Розбивали ґрати:
— Із Тарасом наша правда,
Співай її, брате!

А вже цар, і його челядь,
І пани прелюті
Налякались того слова,
Бо встануть закуті.

Думи думали, де краще
Тараса карати,
Чи на полі, на могилі,
Чи в селі, край хати.

І судом своїм судили
Судді-недоріки,
Щоб писати-малювати
Залишив навіки.

ХІ

Ой дорого каторжанська,
Довга до нестями,
Вся сльозами перемита,
Мощена костями!

Повела по ній, холодній,
Тарасова доля —
Через пуці, через нетрі,
Від рідного поля.

Глушина і самотина
Над простором білим,
Тільки часом звір завис
Сміхом опалілим.

Ой загнав тебе, Тарасе,
Підлий цар-тварюка,
У труну поклав живого
На нестерпні муки.

Бачить муки в самотині,
Камінь, та байраччя,
Та пустельний вітер чує,
Сиротою плаче.

XII

Орська кріпость із острогом
Та з царським указом,
Щоб писати й малювати
Не брався ні разу.

Щоб не брався і не ладив
Дум своїх до злету.
Отаку дали покару
Велетню поету.

А йому вві сні Вкраїна
Видиться тривожна,—
Малював бодай би кров'ю,
Та й кров'ю не можна.

Виливав би свої думи
На папері сірім,
Та й папери відібрали
Окаянні звірі.

Чахне, сохне, одірваний
Від людей і ниви,
У казармі, у пустелі
Тарас нещасливий.

XIII

Тої кари і знуцання
Не бажав нікому!
Повертав Тарас з неволі
В неволю додому.

З'їло царське покарання
Тарасову силу,
Менше вже дивився в небо,
А більше в могилу.

Але пісню, але думу
Не забув складати,
Як страждала, горювала
Україна-мати.

Він писав би кров'ю думи,
Тільки б люди знали,
Але з жил йому катюги
Кров повипивали.

Поточили кров із серця
Царській шуліки,
Хай же згадка про ті кривди
Прогримить навіки!

XIV

І помер Тарас. Неволя
Підрубала сили,
Зашуміли сумно-сумно
Подніпрові хвилі.

Попливли дніпрові хвилі
Аж у синє море,
Всьому світу гомоніли
Про велике горе.

Затужила Україна,
Плакала немало,
Як ховала свого сина,
Пісняра ховала.

Насипали ту могилу,
Як в тяжкій руїні,
Щоб видніла, височіла
По всій Україні.

Спить Тарас, відпочиває,
Де шумить діброва,
Та не спить поміж народом
Великеє слово.

XV

Ой збудився б ти, Тарасе,
Від лихої згуби,
Подивився б на Україну,
Наш пісняре любий!

Ой побачив би новини
Там, де степ широкий,
Щирим словом привітав би
Дніпро синьоокий.

На твоїй землі квітучій
Сонце гріє віти,
Не схиляються у ярмах
Батько, мати, діти.

Дружним роєм всі в роботі,
Як сім'я щаслива,
Колоситься буйне поле,
Наче диво з дива.

Ані сліз тих, ані горя,
Що служило пану,
Ой Кобзарю, ти б збудився,
На Україну глянув!..

27 лютого 1939 р.

ПРИМІТКИ

До книжки Янки Купали ввійшли кращі твори, представлені за найновішим виданням: Я н к а К у п а л а. Збор твору у сямі томах. Мінск, 1972.

Перше знайомство українського читача з творами Купали відноситься до початку нашого століття.

В післяжовтневий час вірші Я. Купали публікуються в альманасі «Нова Білорусь», виходять друком окремою збіркою (1937). Книжки Я. Купали на Україні виходили також у 1947, 1953, 1967, 1970-му рр. Твори Я. Купали перекладали М. Рильський, П. Тичина, М. Бажан, В. Сосюра, А. Малишко, М. Шпак, І. Муратов, Т. Масенко, С. Крижанівський, М. Нагнибіда, Д. Павличко та ін.

А ХТО ТАМ ІДЕ?

Вірш написаний між 1905-м і 1907 роками, вперше опублікований у збірці «Жалійка» (1908). 1909 року був надрукований мовою оригіналу та в анонімному українському перекладі в монографії І. Свенціцького «Білоруси».

На слова вірша композитор Л. Роговський написав музику. Пісня була надрукована у Вільнюсі в 1910 році. Зберігся відгук на неї М. Горького, який у листі до М. Коцюбинського від 7 (20) листопада 1910 року писав: «У книжку мою вкладений листок-пісня і ноти, щось на зразок білоруського гімну. Мене ця річ схвилювала». Незабаром М. Горький опублікував свій переклад вірша в ж. «Современный мир», 1911 р., № 2, відзначивши в примітці «глибокий зміст цієї пісні, яка, можливо, на певний час стане народним гімном білорусів».

МОЯ ДОЛЯ

Як згадував Я. Купала, перші свої вірші він написав польською мовою. Під впливом революційних подій і книжок Ф. Богушевича та В. Дуніна-Марцінкевича починає писати по-білоруськи. «Моя доля» — єдиний, що дійшов до нас, твір із білоруських віршів Я. Купали 1902—1904 рр. Опублікований вперше в 1930 році.

НАД КОЛИСКОЮ

У збірці «Жалійка» надруковано з підзаголовком «Наслідування Лермонтову». Пізніше автор змінив підзаголовок, оскільки мотиви «Козачої коліскової пісні» М. Лермонтова переплітаються тут із мотивами «Коліскової пісні» М. Некрасова та «Колісанки» Ф. Богусевича.

ЧОМ ТИ СПИШ?

Вперше опубліковано у книжці І. Свенціцького «Відроджене білоруського письменства» під псевдонімом *Марко Бездольний*. Після виходу в світ брошура була заборонена Санкт-Петербурзьким комітетом у справах друку.

ТАМ...

Разом із віршем «Чом ти спиш?» мовою оригіналу вперше був опублікований у книжці І. Свенціцького «Відроджене білоруського письменства» (Львів, 1908). Книжку заборонила царська цензура, оскільки опубліковані в ній твори були спрямовані проти царизму, закликали до революції.

ВІДГУК 29 ЖОВТНЯ 1905 РОКУ В МІНСЬКУ

Вірш є відгуком на «Маніфест 17 жовтня». Після опублікування маніфесту 18 жовтня 1905 року в Мінську відбувся багатотисячний мітинг, на якому робітники домагалися звільнення політв'язнів, на що царська жандармерія відповіла пострілами у безбройних людей.

АВТОРЦІ «БІЛОРУСЬКОЇ СКРИПКИ»

Вірш присвячено білоруській поетесі-революціонерці *Алоїзі Пашкевич*, що виступала під псевдонімом Цьотка (1876—1916). Її книжка «Білоруська скрипка» вийшла в 1906 році в м. Жовкві (нині Нестеров, Львівської області). Цьотка як політична емігрантка в той час перебувала у Львові. Як згадувала дружина поета, Я. Купала посилав поетесі до Львова «чи не всі свої вірші».

БІЛОРУС

Вірш написано польською мовою. Як припускають дослідники, це один із тих творів, які автор готував до друку, але з невідомих причин вони не побачили світу.

БУЛИ В БАТЬКА ТРИ СИНИ

Написано за мотивами білоруської народної пісні «Было ў бацькі три сыны».

ВОРОГАМ БІЛОРУСЬКОЇ МОВИ

Написано у відповідь на твердження польських та російських шовіністів про «штучність» білоруської мови та літератури.

ПАМ'ЯТІ Т. ШЕВЧЕНКА

Довгий час у білоруських виданнях вірш друкувався без четвертої і п'ятої строф. Вперше строфи відновлено у виданні Янка Купала. Збор твораў, т. 2, Мінск, 1961.

ЧОРНИЙ БОГ

Вірш спрямований проти польських реакціонерів, які не визнавали існування білоруської нації, культури, мови. Образ чорного бога навіяний піснею «Быў на Русі чорны бог».

НАД ІМАТРОЮ

Я. Купала побував на Іматрі 20 червня 1910 року під час своєї поїздки по Фінляндії.

ЛОВЕЦЬ І ПАРА ГОЛУБІВ

Епімах-Шипілло Б. Г. (1859—1934) — професор Петербурзького університету, організатор гуртків білоруської мови, ініціатор створення білоруського видавничого товариства «Загляне сонце і в наше віконце». На його квартирі жив Я. Купала під час свого перебування в Петербурзі, звідси надсилав до Львова книжки І. Свенціцькому, а вірші — Цьотці.

У другому виданні збірки «Шляхом життя», а також у прижиттєвих зібраннях знаходимо примітку автора до твору: «Махабхарата» — це одна з найдавніших і найбільших поем світу. Створена вона індійцями понад три тисячі років тому і вміщує близько 200 000 рядків. У «Махабхараті», крім повчальних і духовно-моральних філософських творів, багато є і чудових поетичних образів... Легенда про ловця і голубів

не є дослівним перекладом з давньоіндійської мови; я взяв тільки основу цієї повісті і більш-менш зберіг форму санскритського вірша — «шлоки», якою написана «Махабхарата».

ПАМ'ЯТІ МАРІЇ КОНОПНИЦЬКОЇ

Марія Конопницька (1842—1910) — видатна польська письменниця, представниця демократичного напрямку в польській літературі.

ЗАПУСТІЛИЙ ПАЛАЦ

Сигмунд — польський король Сигізмунд (1587—1632).

Поділ — мається на увазі поділ Польщі між Росією, Пруссією та Австрією в 1775 році.

Сервігут — громада.

«*Veto*» — «заборонено» (лат.). Польські шляхтичі під час затвердження сеймом тих чи інших рішень часто накладали заборону («*Veto*»).

ПАМ'ЯТІ С. ПОЛУЯНА

Полуян С. Є. (1890—1910) — білоруський поет демократичного напрямку, друг Я. Купали. На трагічну смерть двадцятирічного поета, який наклав на себе руки, відгукнувся також М. Богданович віршем «С. Полуяну».

В ВІЧНІМ БОРІ

Темнотвори — темні сили (неологізм Я. Купали).

ПІСНЯ

Написано за мотивами білоруської народної пісні «А каб жа я была перапёлкай...»

ДЕПУТАТИ І ГРОМАДЯНИ

Вірш спрямовано проти антинародної Четвертої державної думи. Один із сатиричних творів, які протягом 1913 року Я. Купала друкував у газеті «Наша ніва» під рубрикою «В каламутному вирі», підписуючись криптонімом К—а.

ОЙ ТИ, ДІВЧИНО, КВІТКО-ЛІЛЄС...

Вл. Станкевичівна — В. Ф. Станкевич (1891—1960) — учителька, активна учасниця білоруського демократичного молодіжного руху. В 1916 році стала дружиною Я. Купали. Після смерті народного поета багато сил віддала справі популяризації його творчості, була довголітнім директором Літературного музею Янки Купали в Мінську.

ПІСНІ ВІЙНИ

Під цією назвою цикл із шести творів друкувався в газеті «Наша ніва» за жовтень — грудень 1914 року. У циклі відбилися погляди Я. Купали на війну як на трагедію народу, світову імперіалістичну бойню.

МОЯ ВІРА

Цей і наступний вірш («Дві долі») не піддаються точному датуванню. Припускається, що написані вони в дореволюційний період.

ДЛЯ БАТЬКІВЩИНИ

Цей сонет, а також цілий ряд інших творів написано в 1918—1920 роках, коли білоруські землі було окуповано кайзерівською Німеччиною, а згодом шляхетською Польщею. Цим пояснюються бойові заклики до боротьби проти «чужаків».

СВІТАЄ

Написано на початку 1919 року після визволення Білорусії від німецької окупації.

БІЛОРУСІЇ СИНИ

У творі знайшли вияв патріотичні почуття поета, обуреного окупацією рідної землі буржуазною Польщею.

НА СМЕРТЬ СТЕПАНА БУЛАТА

Булат С. Г. (1894—1921) — білоруський комуніст, організатор партизанської боротьби проти польсько-шляхетських загарбників.

КРИМ

Вірш написаний під враженням від перебування в Криму, де в санаторії «Гаспра» в жовтні — листопаді 1923 року лікувався Я. Купала.

ОРЛЯТАМ

Написано в зв'язку зі створенням літературного об'єднання «Молодняк». А. В. Луначарський високо оцінював цей вірш, відзначав, що в ньому «цілком відбивається нинішня революційна радість» поета.

«...О ТАК! Я ПРОЛЕТАР!..»

Вірш позначений іронічним забарвленням, що зумовлене конкретними історико-літературними обставинами часу.

ЧИ ХТО ДУМАВ, ЧИ ХТО СНИВ...

Цішка Гартний — псевдонім Д. Ф. Жилуновича (1887—1937) — білоруського письменника. У вірші згадуються події 1 грудня 1919 року, коли був опублікований Маніфест Тимчасового революційного робітничо-селянського уряду Білорусії про проголошення Білоруської Соціалістичної Республіки. Маніфест був підписаний членами уряду на чолі з Д. Ф. Жилуновичем.

УКРАЇНА

Опубліковано в газеті «Звезда» 20 січня 1935 року з приміткою автора: «Цей вірш написано на прохання центрального органу КП(б)У для номера, присвяченого відкриттю Всесоюзного з'їзду Рад».

ЯКУБОВІ КОЛАСУ

Вірш присвячено народному поетові Білорусії Якубу Коласу (1882—1956), якого з Я. Купалою зв'язувала велика творча дружба.

СТАРІ ОКОПИ

Присвячено 15-м роковинам визволення білоруських земель від польсько-шляхетської окупації.

Саяги, радзівілли — польсько-литовські феодалі, чії володіння знаходилися на білоруських та українських землях.

ПАМ'ЯТІ МАКСИМА ГОРЬКОГО

«Мене ти примітив тоді, мій соколе...» — мається на увазі висока оцінка, дана віршеві Я. Купали «А хто там іде?»

МИ НАЇЛИСЯ ПАНСЬКОЇ ЛАСКИ...

Вірш входить до циклу «На західнобілоруські мотиви», написаного з нагоди визволення Західної Білорусії в 1939 році та возз'єднання її з БРСР.

БІЛОРУСЬКИМ ПАРТИЗАНАМ

Опубліковано в перекладі російською мовою у газеті «Красная звезда» від 28 серпня 1941 року. Мовою оригіналу — в газ. «Савецкая Беларусь» від 2 липня 1942 року. Вірш було видруковано у Казані в 1942 році у вигляді листівки і поширювано на території Білорусії, окупованій німецько-фашистськими загарбниками.

ВОНА І Я

У першій публікації (1920 р.) поема мала підзаголовок «В тенетах життя».

Заломі — заломлені на корені і зв'язані в пучки стебла збіжжя. За народним повір'ям — прикмета ворожби нечистої сили, що накликає нещастя на хазяїна поля.

КУРГАН

Поема була присвячена пам'яті С. Полуяна. Побудована на багатому фольклорно-етнографічному матеріалі. «Курган» мав прикмети політичної злободенності (на це вказував сам автор у листі від 19 жовтня 1910 року до редакції газети «Наша ніва»).

ТАРАСОВА ДОЛЯ

До образу Т. Г. Шевченка Янка Купала звертався протягом усього свого творчого життя. «Тарасову долю» він присвятив 125-річчю з дня народження Кобзаря.

З М І С Т

Великий Пісняр Білорусі.
Передмова Романа Лубківського 5

ПОЕЗІЇ

А хто там іде? Переклав <i>Дмитро Павличко</i>	15
Моя доля. Переклав <i>Дмитро Павличко</i>	16
Мужик. Переклав <i>Дмитро Павличко</i>	17
Чого я хотів би. Переклав <i>Дмитро Павличко</i>	18
І як тут не сміяться... Переклав <i>Петро Дорошко</i>	19
З пісень про битви. Переклав <i>Дмитро Павличко</i>	23
Поетам. Переклав <i>Дмитро Павличко</i>	24
Не клянїте мене. Переклав <i>Дмитро Павличко</i>	24
Розійшлись в лісах тумани. Переклав <i>Андрій Малишко</i>	27
За шматок хліба. Переклав <i>Дмитро Павличко</i>	29
Моя епітафія. Переклав <i>Андрій Малишко</i>	29
Над коліскою (Наслідування). Переклав <i>Андрій Малишко</i>	30
Моя молитва. Переклав <i>Андрій Малишко</i>	32
Я бачив. Переклав <i>Микола Терещенко</i>	33
Щастя. Переклав <i>Дмитро Павличко</i>	34
Над своєю Вітчизною. Переклав <i>Дмитро Павличко</i>	34
Пісня жниць. Переклав <i>Андрій Малишко</i>	35
Спросоння. Переклав <i>Дмитро Павличко</i>	37
Не тужи. Переклав <i>Дмитро Павличко</i>	38
«Покиньмо скаржитись самі собі...» Переклав <i>Дмитро Павличко</i>	39
За що? Переклав <i>Дмитро Павличко</i>	39
До Н. Переклав <i>Дмитро Павличко</i>	41
Чом ти спиш? Переклав <i>Роман Лубківський</i>	41
Там... Переклав <i>Дмитро Павличко</i>	44
Рідні пісні. Переклала <i>Валентина Ткаченко</i>	46
Хай же вам так не здається... Переклав <i>Дмитро Павличко</i>	47
Весна. Переклав <i>Андрій Малишко</i>	47
З пісень недолі («Скільки хижого...») Переклав <i>Дмитро Павличко</i>	48

Не дивись...	Переклав Андрій Малишко	49
Поезія.	Переклав Дмитро Павличко	50
Хліб.	Переклав Дмитро Павличко	51
На службі.	Переклав Дмитро Павличко	52
З пісень бідака.	Переклав Дмитро Павличко	53
Ви кажете...	Переклав Дмитро Павличко	54
Думки перед весною.	Переклав Дмитро Павличко	54
Відгук 29 жовтня 1905 року в Мінську.		
	Переклав Захар Гончарук	55
Спроба октави.	Переклав Дмитро Павличко	57
Білорус.	Переклав Дмитро Павличко	58
Через війну.	Переклала Валентина Ткаченко	58
Доля вдови.	Переклав Дмитро Павличко	60
Авторці «Білоруської скрипки».		
	Переклав Роман Лубківський	61
Косареві.	Переклав Дмитро Павличко	62
Ворогам білоруської мови.		
	Переклав Роман Лубківський	63
Я не для вас...	Переклав Дмитро Павличко	65
Перед бурєю.	Переклав Дмитро Павличко	66
Літо.	Переклав Дмитро Павличко	67
Над нивою в непогоду.	Переклав Дмитро Павличко	67
Були в батька три сини...		
	Переклав Дмитро Павличко	69
Прийшла осінь...	Переклав Петро Дорошко	70
З пісень про неволю.	Переклав Дмитро Павличко	70
Рідне поленько.	Переклав Дмитро Павличко	71
Куди ти рвешся!..	Переклав Дмитро Павличко	72
Злочинець.	Переклав Степан Крижанівський	73
Та ж не поет я...	Переклав Григорій Кочур	74
З моїх пісень.	Переклав Андрій Малишко	75
До пісень.	Переклав Андрій Малишко	75
Пісні мої плачуть.	Переклав Андрій Малишко	77
Відповідь.	Переклав Дмитро Павличко	78
Як піду я, піду...	Переклав Дмитро Павличко	79
З пісень недолі («Сяє сніг іскристий...»)		
	Переклав Дмитро Павличко	80
З пісень про рідний край.		
	Переклав Дмитро Павличко	81
Це той крик, що живить Білорусь.		
	Переклав Андрій Малишко	83
«Могутні душі бачив я...»		
	Переклав Дмитро Павличко	85
Пісня вільної людини.	Переклав Дмитро Павличко	86

Воля. Переклав <i>Андрій Малишко</i>	87
З пісень білоруського мужика.	
Переклав <i>Андрій Малишко</i>	87
Я мужик-білорус... Переклав <i>Терень Масенко</i>	88
На старий мотив. Переклав <i>Андрій Малишко</i>	90
Від рана до рана... Переклав <i>Дмитро Павличко</i>	91
Ось тобі й живи! Переклав <i>Микола Терещенко</i>	93
Гониш мене, паничок... Переклав <i>Андрій Малишко</i>	94
З пісень безземельного. Переклав <i>Дмитро Павличко</i>	94
Гей, мужиче в біді!.. Переклав <i>Андрій Малишко</i>	95
Працюй. Переклав <i>Дмитро Павличко</i>	96
Не рвись до багатих. Переклав <i>Дмитро Павличко</i>	97
Які. Переклав <i>Дмитро Павличко</i>	98
Кепсько... Переклав <i>Роман Лубківський</i>	98
Чого нам треба. Переклав <i>Андрій Малишко</i>	99
Засвітила теплб... Переклав <i>Андрій Малишко</i>	100
Вийду... Переклав <i>Роман Лубківський</i>	100
Сівачеві. Переклав <i>Дмитро Павличко</i>	101
Осінь. Переклав <i>Іван Цитович</i>	102
Зима. Переклав <i>Іван Цитович</i>	105
Старці. Переклав <i>Роман Лубківський</i>	107
Чорнії очі. Переклав <i>Роман Лубківський</i>	108
Молодим на весіллі. Переклав <i>Роман Лубківський</i>	109
Так... Ні... Переклав <i>Роман Лубківський</i>	110
Епіграма. Переклав <i>Роман Лубківський</i>	111
Чого хмуриться?.. Переклав <i>Роман Лубківський</i>	111
Косарям. Переклав <i>Роман Лубківський</i>	112
До молодості. Переклав <i>Роман Лубківський</i>	113
З пісень життя. Переклав <i>Роман Лубківський</i>	114
Хмари і думи. Переклав <i>Роман Лубківський</i>	115
Вже дніє. Переклав <i>Роман Лубківський</i>	115
Рідне слово. Переклав <i>Максим Рильський</i>	116
Думка. Переклав <i>Микола Терещенко</i>	117
«Гримну я, гримну по струнах бунтарних...»	
Переклав <i>Роман Лубківський</i>	118
Молода Білорусь. Переклав <i>Роман Лубківський</i>	118
Пам'яті Т. Шевченка.	
Переклав <i>Степан Крижанівський</i>	120
Пам'яті Шевченка. Переклав <i>Роман Лубківський</i>	121
Пісняреві-білорусу. Переклав <i>Роман Лубківський</i>	122
Заклята квітка. Переклав <i>Роман Лубківський</i>	123
Чорний бог. Переклав <i>Роман Лубківський</i>	124
Як я полем іду... Переклав <i>Олекса Ющенко</i>	125
Полилися мої сльози. Переклав <i>Роман Лубківський</i>	126

Сніг. Переклав <i>Роман Лубківський</i>	126
Пісня сонцю. Переклав <i>Роман Лубківський</i>	127
Братові на чужині. Переклав <i>Андрій Малишко</i>	129
Мій дім. Переклав <i>Андрій Малишко</i>	130
Моя дівчина. Переклав <i>Андрій Малишко</i>	131
На Купала. Переклав <i>Роман Лубківський</i>	131
Над Іматрою. Переклав <i>Роман Лубківський</i>	132
Ловець і пара голубів (Легенда з індійської «Махабхарати»).	
Переклав <i>Роман Лубківський</i>	133
Жниво. Переклав <i>Дмитро Павличко</i>	139
Я від вас далеко. Переклав <i>Максим Рильський</i>	139
Пам'яті Марії Конопніцької. Переклав <i>Роман Лубківський</i>	141
Запустілий палац. Переклав <i>Дмитро Павличко</i>	142
Микита і Воли. Переклав <i>Іван Сварник</i>	142
Лісова царівна. Переклав <i>Роман Лубківський</i>	143
Пам'яті С. Полуяна. Переклав <i>Роман Лубківський</i>	145
Я несу вам дар... Переклав <i>Роман Лубківський</i>	147
І вітер, і сокіл, і я... Переклав <i>Роман Лубківський</i>	148
Пісня і сила. Переклав <i>Максим Рильський</i>	149
«Як візьму сопілку в руки...» Переклав <i>Петро Дорошко</i>	149
З пісень про мужицьку долю. Переклав <i>Терень Масенко</i>	150
Пісня-казка. Переклав <i>Роман Лубківський</i>	151
Пісня. Переклав <i>Кость Дрок</i>	153
Не сопілка грає. Переклав <i>Терень Масенко</i>	153
Хатина. Переклав <i>Андрій Малишко</i>	154
Поле. Переклав <i>Терень Масенко</i>	155
Гей, вперед! Переклав <i>Іван Гончаренко</i>	156
Як цвілась калина... Переклав <i>Павло Тичина</i>	157
З недоцвітів. Переклав <i>Дмитро Білоус</i>	158
Пісня моя. Переклав <i>Роман Лубківський</i>	159
Я козак, та не той... Переклав <i>Микола Нагнибіда</i>	160
За свободу свою... Переклав <i>Роман Лубківський</i>	161
Дві тополі. Переклав <i>Петро Дорошко</i>	162
Ти прийди. Переклав <i>Степан Крижанівський</i>	162

Над рікою в спокою.	
Переклав <i>Андрій Малишко</i>	163
Спека. Переклав <i>Роман Лубківський</i>	164
Слугам вівтарним.	
Переклав <i>Роман Лубківський</i>	165
В вічнім борі...	
Переклав <i>Роман Лубківський</i>	166
Ти, діброво, ти, зелена...	
Переклав <i>Роман Лубківський</i>	167
Сірі, буденні дні...	
Переклав <i>Іван Гончаренко</i>	167
Весна по весні.	
Переклав <i>Максим Рильський</i>	168
Вийди... Переклав <i>Петро Дорошко</i>	169
На великім світі.	
Переклав <i>Дмитро Павличко</i>	170
Пророк. Переклав <i>Роман Лубківський</i>	171
Людині. Переклав <i>Григорій Кочур</i>	173
Груша. Переклав <i>Григорій Кочур</i>	174
Обійми... Переклав <i>Дмитро Білоус</i>	175
Підсікайте тев древо...	
Переклав <i>Андрій Малишко</i>	176
Будь смілим!.. Переклала <i>Марія Пригара</i>	176
Літом. Переклав <i>Кость Дрок</i>	177
З вечірніх дум. Переклав <i>Микола Зеров</i>	178
Пісня (З народної).	
Переклав <i>Іван Гончаренко</i>	178
Чин, Герб і Личак.	
Переклав <i>Петро Сліпчук</i>	179
Янко і свобода. Переклав <i>Іван Сварник</i>	180
Яструб, Лисиця і Півень.	
Переклав <i>Іван Сварник</i>	180
Кожух і Вата. Переклав <i>Іван Сварник</i>	181
Депутати й громадяни.	
Переклав <i>Петро Сліпчук</i>	181
Бджоли й трутні. Переклав <i>Петро Сліпчук</i>	182
Епіграми. Переклав <i>Роман Лубківський</i>	182
Крук і Соловей. Переклав <i>Петро Сліпчук</i>	183
Осел і його тїнь. Переклав <i>Петро Сліпчук</i>	183
Свинопас і пташка. Переклав <i>Іван Сварник</i>	184
На шляху. Переклав <i>Микола Зеров</i>	184
Вияви. Переклав <i>Роман Лубківський</i>	186
«Ой ти, дівчино, квітко-лілеє...»	
Переклав <i>Роман Лубківський</i>	187

З «Пісень війни».

- Переклав *Микола Нагнибіда* 188
1914-й. Переклав *Роман Лубківський* 193
Моє терпіння. Переклав *Дмитро Павличко* 194
Товариш мій. Переклав *Дмитро Павличко* 194
На суд. Переклав *Дмитро Павличко* 195
Чому? Переклав *Дмитро Павличко* 195
Батьківщина. Переклав *Дмитро Павличко* 196
А вона... Переклав *Роман Лубківський* 196
Моя віра. Переклав *Роман Лубківський* 197
Дві долі. Переклала *Марія Пригара* 198
Для Батьківщини. Переклав *Дмитро Павличко* 198
Своєму народові. Переклав *Роман Лубківський* 199
На сход! Переклав *Роман Лубківський* 201
Час. Переклав *Андрій Малишко* 201
У вирій. Переклав *Дмитро Паламарчук* 202
Бджоли. Переклав *Дмитро Павличко* 203
Молочний Шлях. Переклав *Роман Лубківський* 204
Спадщина. Переклав *Дмитро Паламарчук* 204
Світає. Переклав *Роман Лубківський* 205
Лісове озеро. Переклав *Роман Лубківський* 205
Білорусії сини. Переклав *Роман Лубківський* 206
Над колискою. Переклав *Дмитро Паламарчук* 207
Моя наука. Переклав *Максим Рильський* 208
Де ти, хмелю, зимував?..
Переклав *Роман Лубківський* 209
Пісня і казка. Переклав *Терень Масенко* 210
«Вертають додому лелеки та гуси...»
Переклав *Терень Масенко* 211
На смерть Степана Булата.
Переклав *Андрій Малишко* 211
А зозуленька кувала..
Переклав *Андрій Малишко* 212
Мороз. Переклав *Максим Рильський* 213
Крим. Переклав *Микола Нагнибіда* 214
Орлятам. Переклав *Микола Нагнибіда* 215
Дві сестри. Переклав *Микола Терещенко* 217
«...О так! Я — пролетар!..»
Переклав *Роман Лубківський* 218
За все... Переклав *Григорій Кочур* 219
Влітку. Переклав *Андрій Малишко* 219
У лісі. Переклав *Григорій Кочур* 220
Чи хто думав. .
Переклав *Роман Лубківський* 222

Диктатура праці.	
Переклав <i>Микола Терещенко</i>	223
Нова осінь.	
Переклав <i>Максим Рильський</i>	224
Молодим поетам.	
Переклав <i>Микола Терещенко</i>	224
Пісня будівництву.	
Переклав <i>Микола Бажан</i>	225
Завжди в майбутнє.	
Переклав <i>Дмитро Білоус</i>	227
Обвилася країна...	
Переклав <i>Андрій Малишко</i>	227
Україна. Переклав <i>Андрій Малишко</i>	228
Сини. Переклав <i>Микола Нагнибіда</i>	230
Сонцю. Переклав <i>Дмитро Павличко</i>	232
Старі окопи.	
Переклав <i>Володимир Сосюра</i>	233
Орденоносній Білорусії.	
Переклав <i>Андрій Малишко</i>	234
Гості. Переклав <i>Степан Литвин</i>	237
Вечірка. Переклав <i>Андрій Малишко</i>	238
Олеся. Переклав <i>Микола Шпак</i>	240
Молодою я була...	
Переклав <i>Андрій Малишко</i>	241
Льон. Переклав <i>Андрій Малишко</i>	242
Дороги. Переклав <i>Роман Лубківський</i>	244
Якось пущею ішовши...	
Переклав <i>Роман Лубківський</i>	245
Якубові Коласу.	
Переклав <i>Іван Гончаренко</i>	246
Іспанія вільною буде!	
Переклав <i>Дмитро Павличко</i>	247
Сонячному Шота Руставелі.	
Переклав <i>Андрій Малишко</i>	249
Грузія. Переклав <i>Андрій Малишко</i>	250
Пам'яті Максима Горького.	
Переклав <i>Дмитро Білоус</i>	251
Джамбулові. Переклав <i>Роман Лубківський</i>	252
А ми собі сіємо й сієм...	
Переклав <i>Володимир Сосюра</i>	253
Серце й думки мені кажуть...	
Переклав <i>Роман Лубківський</i>	255
Добрідень, Москва!..	
Переклав <i>Михайло Стельмах</i>	256

Заспівай мені, дівчино...	
Переклав <i>Андрій Малишко</i>	257
Ми наїлися панської ласки...	
Переклав <i>Андрій Малишко</i>	258
З новою думкою. Переклав <i>Андрій Малишко</i>	259
Спасибі народові за пісню.	
Переклав <i>Дмитро Білоус</i>	260
Білоруським партизанам.	
Переклав <i>Микола Терещенко</i>	261
І знову прийдуть щастя й воля.	
Переклав <i>Марко Зісман</i>	263

П О Е М И

Вона і я. Переклав <i>Роман Лубківський</i>	266
Курган. Переклав <i>Микола Терещенко</i>	280
Тарасова доля. Переклав <i>Андрій Малишко</i>	286

П р и м і т к и	296
-----------------	-----

ЯНКА КУПАЛА
(Иван Доминикович Луцевич)

И з б р а н н о е
СТИХОТВОРЕНИЯ

Составление, предисловие и примечания
Романа Марьяновича Лубкивского

Киев, издательство художественной
литературы «Дніпро», 1982

(На украинском языке)

Редактор *А. С. Камінчук*
Художник *О. І. Міклова*
Художній редактор *В. А. Кононенко*
Технічний редактор *Л. І. Ільченко*
Коректор *Г. П. Брѳоменко*

ІБ № 1613

Здано до складання 11.12.81.

Підписано до друку 18.03.82.

Формат 84×100¹/₃₂.

Папір ілюстраційний.

Гарнітура звичайна нова.

Друк високий.

Ум. друк. арк. 15,21.

Ум. фарб.-відб. 42,705.

Обл.-вид. арк. 14,655.

Тираж 16 000. Зам. 2—15.

Ціна 1 крб. 50 к.

Видавництво художньої
літератури «Дніпро».
252601, Київ-МСП,
вул. Володимирська, 42.

Київська
книжкова фабрика
«Жовтень».
252053, вул. Артема, 25.

Купала Янка.
К92 Вибране: Поезії / Перекл. з біл.; Упоряд.,
передм. та прим. Р. Лубківського.— К.: Дніпро,
1982.— 310 с.

До книжки класика білоруської радянської літератури
Янки Купали (1882—1942) ввійшли кращі вірші та поеми
в перекладах провідних українських поетів.

Видання присвячується 100-річчю від дня народження
видатного поета.

К $\frac{70403-182}{M205(04)-82}$ 182.82. 4702120200.

С(Біл)

